

CEDEM

CENTAR ZA DEMOKRACIJU I LJUDSKA PRAVA

Ministarstvo ljudskih
i manjinskih prava

NARODI, IDENTITET I TOLERANCIJA

SPEKTRUM ANALITIKA

MART 2026.god.

Izdavač

Centar za demokratiju i ljudska prava (CEDEM)

Za izdavača

Nevenka Vuksanović

Autor

prof. dr Miloš Bešić
Spektrum Analitika

Dizajn i štampa

Brain Media, Podgorica

Tiraž

100

Godina izdanja

2026.

Ova publikacija nastala je kao aktivnost u okviru projekta „Narodi, identiteti i tolerancija - NIT“ koji je finansijski podržan od strane Ministarstva ljudskih i manjinskih prava. Sadržaj publikacije ne odražava zvanična mišljenja i stavove donatora.

**NARODI,
IDENTITET
I TOLERANCIJA
(NIT)**

SADRŽAJ

Uvod	7
Metodologija istraživanja	8
Dizajn i ciljevi istraživanja	8
Izvod iz izvještaja (executive summary)	10
Implikacije za javne politike	12
Izveštaj – glavni nalazi	15
Prvi dio – poređenja	15
1.Etničke grupe i prihodi	16
1.1. Etničke grupe i prihodi (tri kategorije)	17
1.2 Etnicitet i prihodi (više kategorija).....	27
2. Etničke grupe i status zaposlenja	36
Statistička značajnost (chi-square test)	42
Srednje vrijednosti prihoda pripadnika etničkih grupa prema statusu zaposlenja	46
3.Etničke grupe i sektor zaposlenja	49
Sektor i prihodi - srednje vrijednosti	59
4.Etničke grupe i zanimanje	63
5.Etničke grupe i obrazovanje	77
Obrazovanje i prihodi, po etničkim grupama/mean	88
6.Etničke grupe i region	91
7.Etničke grupe i rod/pol	95
8.Etničke grupe i godine/starost	98
Prosjeak primanja pripadnika etničkih grupa, po starosnim kategorijama	103
Drugi dio – zaključak i preporuke	107
Zaključak	107
Preporuke	109

UVOD

Ovaj izvještaj prikazuje rezultate detaljnog istraživanja koje se bavi pitanjem socijalno-ekonomskih razlika među etničkim grupama u Crnoj Gori. Posebna pažnja usmjerena je na to da se ispita da li pripadnost određenoj etničkoj zajednici utiče na značajne društvene i ekonomske pokazatelje — uključujući visinu primanja, status zaposlenja, tip sektora u kojem su ljudi zaposleni, stepen obrazovanja i druge relevantne dimenzije.

Cilj istraživanja je da se identifikuju obrasci i potencijalne razlike u ovim oblastima između grupa, da se ocijeni njihov opseg, kao i da se utvrdi da li se ti obrasci mijenjaju tokom vremena. U fokus rada uključena su pitanja kao što su: Imaju li pripadnici određenih etničkih grupa različite prihode? Da li se neke grupe češće nalaze u određenim poslovnim sektorima? Postoje li razlike u obrazovnim postignućima među grupama? Takođe, istraživanje se bavi i strukturom zaposlenja, uključujući udio aktivnih i neaktivnih članova populacije po etničkim zajednicama.

Za analizu ovih pitanja korišćen je skup statističkih pristupa koji omogućavaju upoređivanje i kvantifikovanje veza između etničke pripadnosti i ostalih varijabli. Dio pristupa obuhvata deskriptivne statistike koje pružaju osnovni uvid u raspodjele, kao i inferencijalne tehnike za procenu odnosa između varijabli. Ovakav pristup omogućava da se prepoznaju i razlikuju ključni obrasci u podacima, uključujući one koji se možda ne bi uočili bez sistematske statističke analize.

Posebna snaga ovog istraživanja leži u dugom periodu obuhvata podataka — od 2007. do 2025. godine. To omogućava praćenje promjena i trendova kroz skoro dvije decenije i daje jedinstvenu priliku da se sagledaju dugoročne dinamike u društveno-ekonomskim strukturama Crne Gore. Promjene u obrascima zaposlenja, obrazovanja i prihoda mogu se pratiti kroz vrijeme, što doprinosi dubljem razumijevanju društvenih procesa i potencijalnih obrazaca institucionalnih ili socio-ekonomskih promjena u društvu.

U narednim djelovima izvještaja biće detaljno predstavljene rezultati analize za različite varijable, sa posebnim naglaskom na glavne nalaze, obrasce unutar podataka i njihove implikacije na širu sliku društveno-ekonomskih odnosa u Crnoj Gori.

Dizajn i ciljevi istraživanja

Ovo istraživanje zasniva se na **kvantitativnom pristupu** koji se oslanja na kvantitativne podatke prikupljene kontinuirano kroz vremenski period od 2007. do 2025. godine. Takav dizajn omogućava analizu promjena i razlika među velikim brojem ispitanika kroz dugi vremenski period, što doprinosi pouzdanosti i opsegu zaključaka. Primarni fokus bio je na utvrđivanju povezanosti između nezavisnih faktora — kao što su pol i etnička pripadnost — i zavisnih varijabli socijalno-ekonomskog značaja.

Podaci su prikupljeni putem **licem u lice anketnih intervjua**, pri čemu je svake godine obuhvaćen reprezentativan uzorak stanovništva Crne Gore. Minimalna veličina uzorka po godini bila je 1.000 ispitanika, ali u većini godina broj ispitanika bio je znatno veći, što je doprinjelo snažnijem uzorku ukupno od oko 40.000 osoba. Ovaj uzorak omogućava preciznu analizu i smanjuje uticaj sezonskih ili slučajnih fluktuacija u podacima.

Ispitanici su odabrani tako da obuhvate različite demografske karakteristike, uključujući pol, starosnu dob, geografski položaj i, naravno, etničku pripadnost. Uzorak nije bio ograničen na jednu starosnu grupu ili region, već je koncipiran tako da bude reprezentativan za ukupnu populaciju države. Time je omogućeno da se rezultati istraživanja generalizuju na širu populaciju stanovništva Crne Gore.

Podaci su prikupljeni strukturiranim anketnim instrumentima prilagođenim za svaku godinu istraživanja. Intervjui licem u lice omogućili su direktnu komunikaciju sa ispitanicima i značajno smanjili broj nepotpunih ili netačnih odgovora, čime je povećan kvalitet prikupljenih podataka.

Anketni upitnik obuhvatao je pitanja iz sledećih oblasti:

- **Prihodi**, mjerenje u standardizovanim kategorijama;
- **Status zaposlenja**, uključujući različite oblike zaposlenja i neaktivnosti;
- **Sektor zaposlenja**, koji je razdvojen na javni sektor, privatni sektor, samozapošljavanje itd.;
- **Nivo obrazovanja**, kategorizovan kao nizak, srednji i visok;
- Osnovne demografske informacije, kao što su pol i etnička pripadnost.

Ovaj set varijabli je definisan tako da omogućava kompleksnu analizu i direktna poređenja između grupa po relevantnim socio-ekonomskim kriterijumima.

Nakon prikupljanja, podaci su obrađeni i analizirani pomoću statističkih softverskih alata. Prije obrade, podaci su pregledani i očišćeni kako bi se uklonile greške, duplikati i nepotpuni zapisi. Analiza je obuhvatila sledeće korake:

- **Deskriptivna statistika**, koja pruža pregled osnovnih karakteristika uzorka i distribucija ključnih promjenljivih;
- **Testovi povezanosti**, kao što su hi-kvadrat (chi-square) i Cramer-V, koji se koriste za procenu da li i koliko se raspodjele varijabli razlikuju među grupama;
- **Regresioni modeli**, koji omogućavaju procenu uticaja nezavisnih faktora kao što su pol i etnička pripadnost na zavisne varijable kao što su prihodi ili status zaposlenja.

Ovaj kombinovani pristup omogućava ne samo identifikovanje prisutnih razlika, već i kvantifikovanje njihove jačine i promjene kroz vrijeme.

(EXECUTIVE SUMMARY)

Ovaj izvještaj istražuje socio-demografske i ekonomske karakteristike stanovništva Crne Gore u periodu 2007–2025, sa posebnim fokusom na etničke grupe, pol, starost, regionalnu raspodjelu, prihode i zaposlenost. Istraživanje ukazuje na značajne razlike između etničkih zajednica, polova i regiona, koje imaju implikacije za javne politike, socijalnu koheziju i ekonomski razvoj. Glavni nalazi su sledeći:

1. Regionalne i etničke razlike

- Postoje značajne razlike u regionalnoj raspodjeli stanovništva po etničkim grupama.
- Crnogorci su najbrojniji u centralnim i primorskim regionima, Srbi dominiraju sjevernim i centralnim oblastima, dok su Bošnjaci/Muslimani i Albanci koncentrisani u specifičnim lokalnim zajednicama.
- Ove razlike ukazuju na potrebu za regionalnim i lokalnim politikama inkluzije i jednakih mogućnosti.

2. Prihodi i ekonomska nejednakost

- Muškarci u prosjeku ostvaruju nešto više prihode od žena u svim etničkim grupama.
- Najviši prosječni prihodi su zabilježeni kod Crnogoraca i Albanaca, dok Bošnjaci/Muslimani imaju najniže prosječne prihode.
- Razlike u prihodima po etničkoj pripadnosti i polu su statistički značajne, ali čine relativno mali dio ukupne varijanse prihoda ($\text{Eta}^2 \sim 6\%$ za pol i etničku pripadnost).

3. Zapošljavanje i neaktivnost

- Žene imaju znatno veću vjerovatnoću da budu neaktivne ili nezaposlene u poređenju sa muškarcima ($\sim 51\%$ kod žena vs. $\sim 33\%$ kod muškaraca).
- Etnička pripadnost utiče na vjerovatnoću nezaposlenosti: Bošnjaci/Muslimani i Srbi pokazuju veći rizik od neaktivnosti ili nezaposlenosti u odnosu na referentnu grupu.
- Rezultati sugerišu da je tržište rada još uvijek nejednako dostupno i da zahtijeva ciljane politike zapošljavanja.

4. Interakcija pol–etnička pripadnost i prihodi

- Regresione analize pokazuju da pol i etnička pripadnost zajedno utiču na prihode ispitanika.
- Najveće razlike u prihodima primijećene su kod Bošnjaka/Muslimana, dok su Srbi i Albanci umjerenije pogođeni.
- Pol ženki je u modelima povezan sa nižim prihodima u poređenju sa muškarcima, što potvrđuje potrebu za politikama rodne ravnopravnosti i osnaživanja žena.

5. Starosna struktura i demografske razlike

- Srbi su prosječno najstarija etnička grupa kroz cio period istraživanja, dok Albanci i Bošnjaci/Muslimani imaju niže prosječne starosti u ranijim godinama, ali bilježe rast u kasnijim godinama.
- Etnička pripadnost je značajno povezana sa starosnom strukturom, pri čemu efekat raste tokom vremena od vrlo slabog do umjerenog (Eta^2 do 0,073 u 2024).
- Ovi trendovi ukazuju na demografske razlike koje mogu imati implikacije na obrazovanje, tržište rada i socijalne politike.

6. Trendi i promjene kroz vrijeme (2007–2025)

- Razlike u prihodima, starosnoj strukturi i zaposlenosti nisu konstantne, već pokazuju fluktuacije kroz vrijeme.
- Neki obrasci su stabilni, poput starosti Srba i nižih prihoda Bošnjaka/Muslimana, dok drugi pokazuju promjenljivost, što sugeriše uticaj migracija, fertiliteta i socio-ekonomskih promjena.

7. Praktične implikacije

- Etničke i polne nejednakosti u prihodima i zaposlenosti ukazuju na potrebu za inkluzivnim ekonomskim politikama, ravnomjernim pristupom obrazovanju i profesionalnom razvoju, kao i rodnim i etničkim programima osnaživanja.
- Razlike u starosnoj strukturi i regionalnoj raspodjeli zahtijevaju demografsko planiranje i ciljne javne politike za sve etničke zajednice.
- Ukupno, istraživanje pokazuje da socio-demografske karakteristike značajno utiču na ekonomske prilike i životni standard, što je važno za strateško planiranje i kreiranje jednakih šansi u Crnoj Gori.

Zaključak

Istraživanje potvrđuje da etnička pripadnost, pol i region predstavljaju ključne faktore u razumijevanju socio-ekonomskih obrazaca u Crnoj Gori. Razlike u prihodima, zaposlenosti i starosnoj strukturi nisu slučajne i zahtijevaju ciljne, inkluzivne i održive politike. Implementacija preporučenih mjera može doprinijeti smanjenju nejednakosti, povećanju socijalne kohezije i unapređenju ekonomskih prilika za sve etničke i polne grupe u zemlji.

Implikacije za javne politike

Rezultati istraživanja ukazuju da su etnička pripadnost, pol, region i starost sistematski povezani sa ekonomskim i demografskim indikatorima u Crnoj Gori. Iako veličina efekata varira (od vrlo malih do umjerenih), obrasci su konzistentni i dugotrajni, što upućuje na strukturne, a ne slučajne razlike. U tom smislu, implikacije za javne politike mogu se grupisati u nekoliko ključnih oblasti.

1. Politike tržišta rada i zapošljavanja

Nalazi o razlikama u zaposlenosti i neaktivnosti, posebno među ženama i pojedinim etničkim grupama (npr. Bošnjaci/Muslimani), ukazuju na potrebu za:

- **Ciljanim programima aktivacije nezaposlenih i neaktivnih lica**, uz poseban fokus na žene i etničke zajednice sa višim stopama neaktivnosti.
- Razvojem **lokalnih programa zapošljavanja** u regionima sa slabijim ekonomskim performansama.
- Subvencijama za zapošljavanje ranjivih grupa i podsticajima za preduzetništvo.
- Sistematskim praćenjem zapošljavanja po etničkoj pripadnosti i polu, radi identifikovanja potencijalnih barijera ili diskriminatornih obrazaca.

Ove mjere bi mogle doprinijeti smanjenju strukturne nezaposlenosti i povećanju ekonomske participacije.

2. Smanjenje razlika u prihodima

Razlike u prihodima po etničkoj pripadnosti i polu, iako umjerene po veličini efekta, ukazuju na potrebu za:

- Jačanjem **politika jednakih plata i transparentnosti zarada**.
- Unapređenjem pristupa obrazovanju i stručnoj obuci za grupe sa nižim prosječnim prihodima.
- Programima finansijske inkluzije (lakši pristup kreditima, podrška malim biznisima, poreski podsticaji).
- Dugoročnim investicijama u sektore sa višom dodatnom vrijednošću u regionima sa nižim prihodima.

Cilj ovih mjera je povećanje ekonomske mobilnosti i smanjenje međugrupnih ekonomskih nejednakosti.

3. Rodna ravnopravnost i ekonomsko osnaživanje žena

Podaci ukazuju na izraženiju neaktivnost žena i niže prosječne prihode u poređenju sa muškarcima. To implicira potrebu za:

- Razvojem **fleksibilnih oblika rada i podrške usklađivanju rada i porodičnih obaveza** (vrtići, rad od kuće, skraćeno radno vreme).
- Podsticanjem zapošljavanja žena kroz poreske olakšice i subvencije.
- Programima mentorstva, digitalnih i tehničkih obuka za žene, posebno u manje zastupljenim etničkim zajednicama.
- Sistematskim rodno osjetljivim budžetiranjem i analizom efekata javnih politika na žene.

Smanjenje rodnog jaza imalo bi multiplikativne efekte na ukupni ekonomski razvoj.

4. Regionalni razvoj i teritorijalna ravnoteža

Regionalne i etničke razlike u strukturi stanovništva i ekonomskim pokazateljima ukazuju na potrebu za:

- Diferenciranim regionalnim strategijama razvoja, zasnovanim na specifičnostima demografske strukture.
- Ulaganjem u infrastrukturu, obrazovanje i zapošljavanje u slabije razvijenim regionima.
- Jačanjem lokalnih institucija i kapaciteta za sprovođenje inkluzivnih politika.

Time bi se smanjile teritorijalne nejednakosti i ojačala socijalna kohezija.

5. Demografsko planiranje i starosna struktura

Trendovi starenja, posebno kod pojedinih etničkih grupa, ukazuju na dugoročne implikacije za:

- Penzioni sistem i održivost socijalne zaštite.
- Planiranje zdravstvenih i socijalnih usluga.
- Politike usmjerene ka mladima u zajednicama sa nižom prosječnom starošću.
- Strategije upravljanja migracijama i zadržavanja radno sposobnog stanovništva.

Demografske razlike među etničkim grupama sugerišu potrebu za diferenciranim pristupom, ali uz poštovanje principa jednakosti i nediskriminacije.

6. Jačanje socijalne kohezije i institucionalne inkluzije

Budući da su razlike statistički potvrđene u više oblasti (zaposlenost, prihodi, starost, regionalna raspodjela), javne politike treba da:

- Promovišu međugrupnu saradnju i povjerenje.
- Obezbiude ravnomjernu zastupljenost u javnim institucijama.
- Uspostave mehanizme redovnog praćenja socio-ekonomskih indikatora po etničkoj pripadnosti i polu.

Transparentno praćenje podataka omogućava pravovremene intervencije i smanjuje rizik od produbljivanja nejednakosti.

Zaključna implikacija

Integrirani nalazi svih osam poglavlja pokazuju da socio-demografske razlike u Crnoj Gori nisu izolovani fenomeni, već međusobno povezani obrasci koji utiču na ekonomske prilike i društvenu strukturu. Iako su pojedinačni efekti često mali do umjereni, njihova kumulativna dugoročnost zahtijeva strateški, koordinisan i inkluzivan pristup javnim politikama.

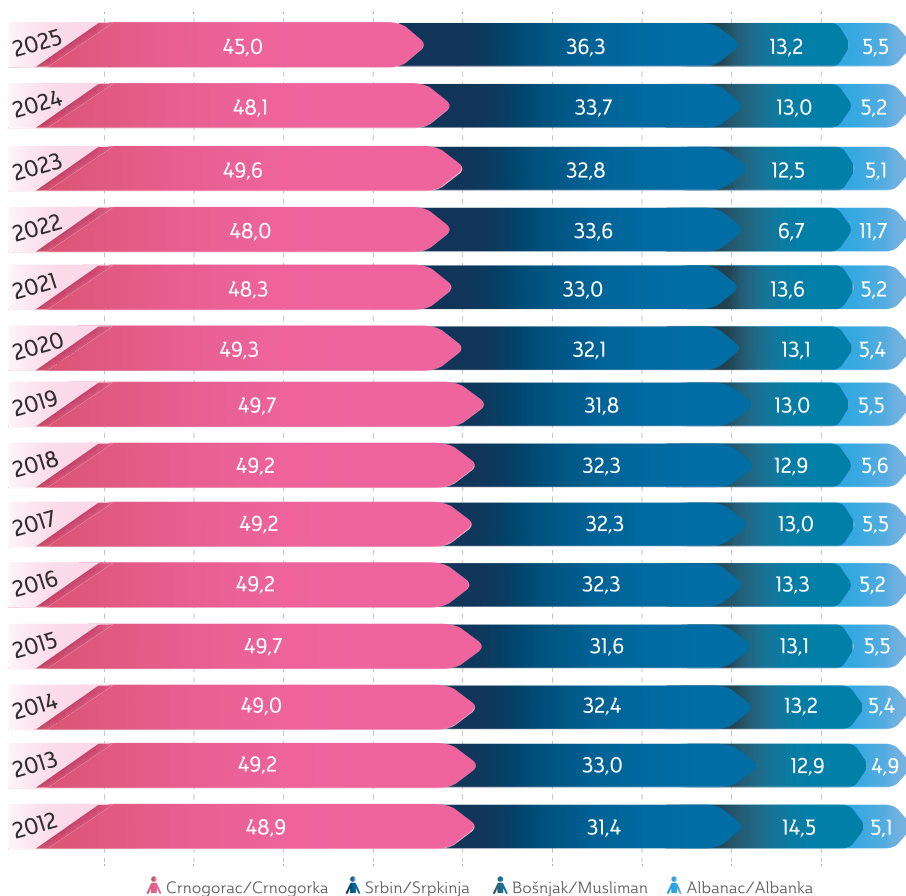
Cilj javnih politika ne bi trebalo da bude samo ublažavanje postojećih razlika, već stvaranje uslova za dugoročnu ekonomsku mobilnost, rodnu ravnopravnost, regionalni balans i održivu demografsku strukturu.

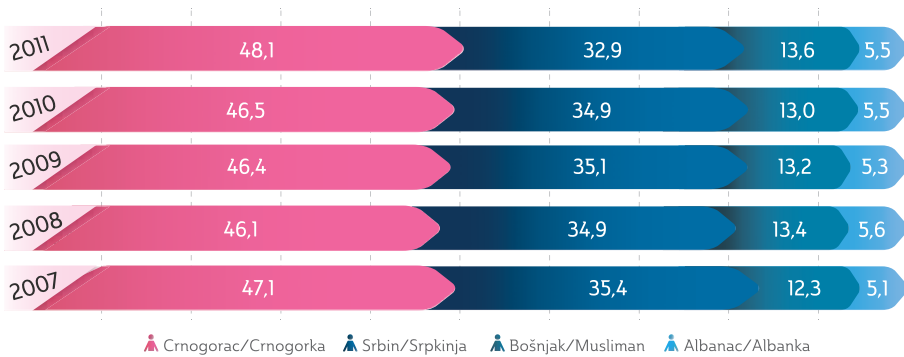
IZVJEŠTAJ – GLAVNI NALAZI

PRVI DIO – POREDENJA

Struktura ovog dijela izvještaja organizovana je kroz više tematskih poglavlja, pri čemu je svako poglavlje posvećeno analizi odnosa između etničke pripadnosti i jedne dodatne varijable. U svim analizama etnička pripadnost predstavlja osnovnu, nezavisnu kategorijalnu varijablu, dok druga varijabla obuhvata različite sociodemografske karakteristike ispitanika, kao što su obrazovanje, pol, region ili druge relevantne karakteristike.

Grafikon 1 Etničke grupe u Crnoj Gori, trend 2007-2025.godine, na uzorku, u %

I. ETNIČKE GRUPE I PRIHODI

Prvo poglavlje izvještaja posvećeno je analizi etničkih grupa u Crnoj Gori, s ciljem identifikacije obrazaca razlika i potencijalnih zavisnosti među njima. Etnička pripadnost predstavlja ključni socijalni indikator koji omogućava razumijevanje strukturalnih karakteristika populacije i socijalne dinamike unutar društva. Poređenje etničkih grupa kroz različite dimenzije pruža osnovu za sagledavanje nejednakosti, integracije i međugrupnih interakcija, što je od posebnog značaja za formulisanje politika društvene inkluzije i regionalnog razvoja.

Cilj ovog poglavlja je da se ispita postojanje statistički značajnih razlika među etničkim grupama i eventualnih obrazaca povezanosti koji ukazuju na sistemske trendove. Analiza se oslanja na kvantitativne metode, uključujući poređenje frekvencija i mjere povezanosti između kategorijalnih varijabli, što omogućava precizno određivanje jačine i značaja razlika. Posebna pažnja posvećena je identifikaciji grupa koje se po određenim karakteristikama izdvajaju, kao i onih čiji obrasci ukazuju na homogenost ili sličnost sa ostalim grupama, čime se dobija sveobuhvatan uvid u socijalnu strukturu.

Motivacija za ovu analizu proizilazi iz potrebe za razumijevanjem kako etnička struktura društva utiče na socijalne i ekonomske tokove. Prepoznavanje obrazaca u raspodjeli karakteristika među grupama može ukazati na potencijalne prepreke ili prednosti koje određene grupe doživljavaju, što je posebno relevantno za planiranje politika u oblasti obrazovanja, zapošljavanja i regionalnog razvoja. Na taj način, analiza doprinosi ne samo teorijskom razumijevanju društvene stratifikacije, već i praktičnoj primjeni u kreiranju efektivnih mjera koje promovišu jednakost i inkluzivnost.

Kroz longitudinalni i komparativni pristup, ovo poglavlje pruža temeljan uvid u obrasce ponašanja i karakteristike etničkih grupa, osvjetljavajući kako socijalna struktura i pripadnost grupama oblikuju društvenu realnost. Rezultati ovakve analize predstavljaju osnovu za dalja istraživanja o međugrupnim odnosima i

socijalno-ekonomskim implikacijama etničke pripadnosti u Crnoj Gori, te mogu poslužiti kao smernica za javne institucije i donosioca politika u kreiranju ciljanih i efektivnih intervencija.

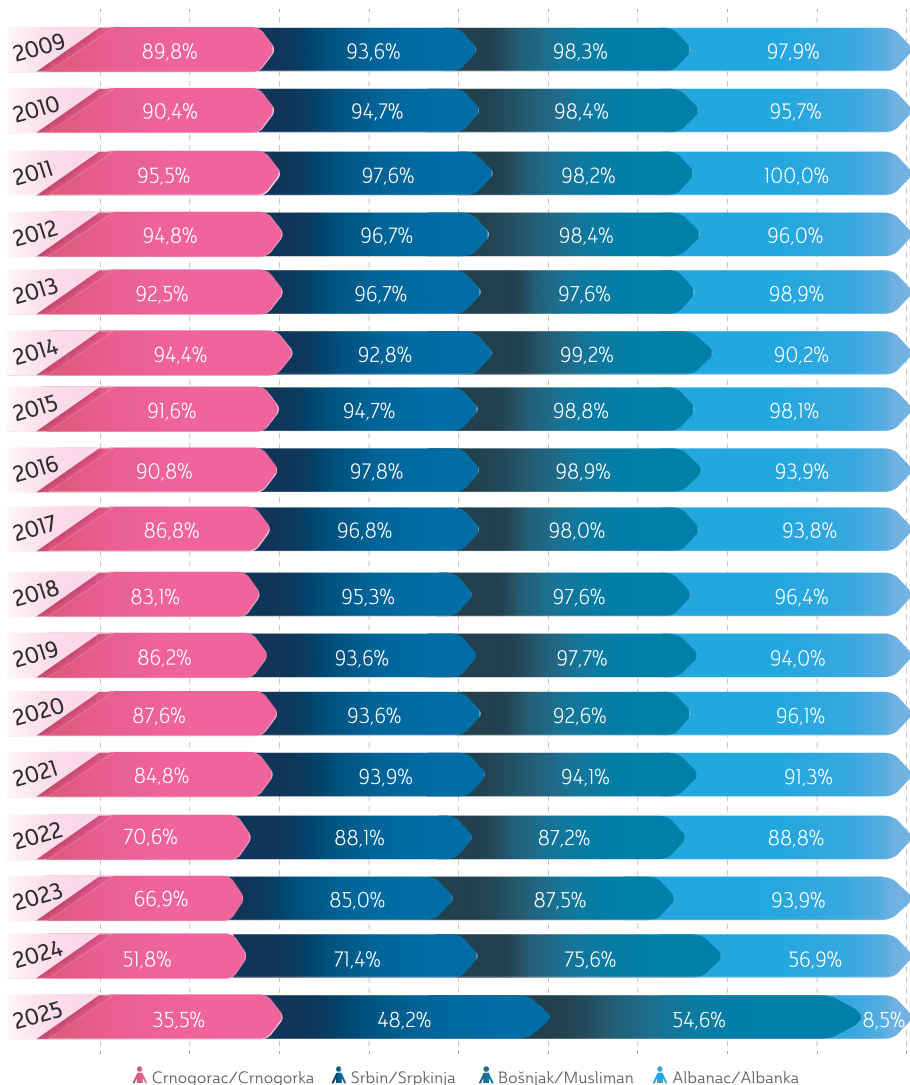
1.1 Etničke grupe i prihodi (tri kategorije)

Ovo poglavlje pruža detaljnu deskriptivnu analizu **strukture prihoda u zavisnosti od etničke pripadnosti** tokom vremenskog perioda od 2009. do 2025. godine. Cilj ovog poglavlja je da se prikažu i kvantifikuju promjene u raspodjeli prihoda kroz vrijeme unutar četiri glavne etničke grupe — Crnogorci, Srbi, Bošnjaci/Muslimani i Albanci — kroz tri jasno definisane kategorije prihoda: *niski* (do 1000 €), *srednji* (1001–1500 €) i *visoki* (1501 € i više). Analiza je izvedena korišćenjem deskriptivnih statističkih metoda koje omogućavaju pregled osnovnih trendova i obrazaca. Prikazani podaci u tabelama i grafikonima jasno ilustruju kako se struktura prihoda mijenjala tokom posmatranih godina — od visokog udjela niskih prihoda u ranom periodu do sve izraženijeg rasta srednjih i visokih prihoda u poslednjih nekoliko godina. Ovaj pregled pruža osnovu za razumijevanje kako se socio-ekonomski status unutar i između etničkih grupa razvijao kroz vrijeme, uključujući promjene koje su posebno vidljive od 2020. godine nadalje. Opservacije su rezultat deskriptivnih analiza koje kvantifikuju udjele različitih kategorija prihoda u ukupnoj populaciji svake etničke grupe, a dodatno su podržane statističkim pokazateljima povezanosti (kao što je Cramer's V).

Trendovi nižih prihoda (do 1000 €)

U ranijim godinama (2009–2011), sve četiri grupe imaju vrlo visok **udio niskih prihoda**, uglavnom iznad 90 %. Najviši udio je kod Bošnjaka/Muslimana i Albanaca — u nekim godinama čak oko ili iznad 98 % — što ukazuje da većina pripadnika tih grupa u tim godinama zarađuje manje od 1000 €. Crnogorci i Srbi takođe dominiraju ovom kategorijom na početku posmatranog perioda: Crnogorci kreću oko ~90 % s niskim prihodima u 2009–2010; Srbi su još više koncentrisani u niskim prihodima u ranom periodu, sa preko 93 %.

Grafikon 2 Prikaz niskih prihoda u periodu 2009-2025, na uzorku, u %

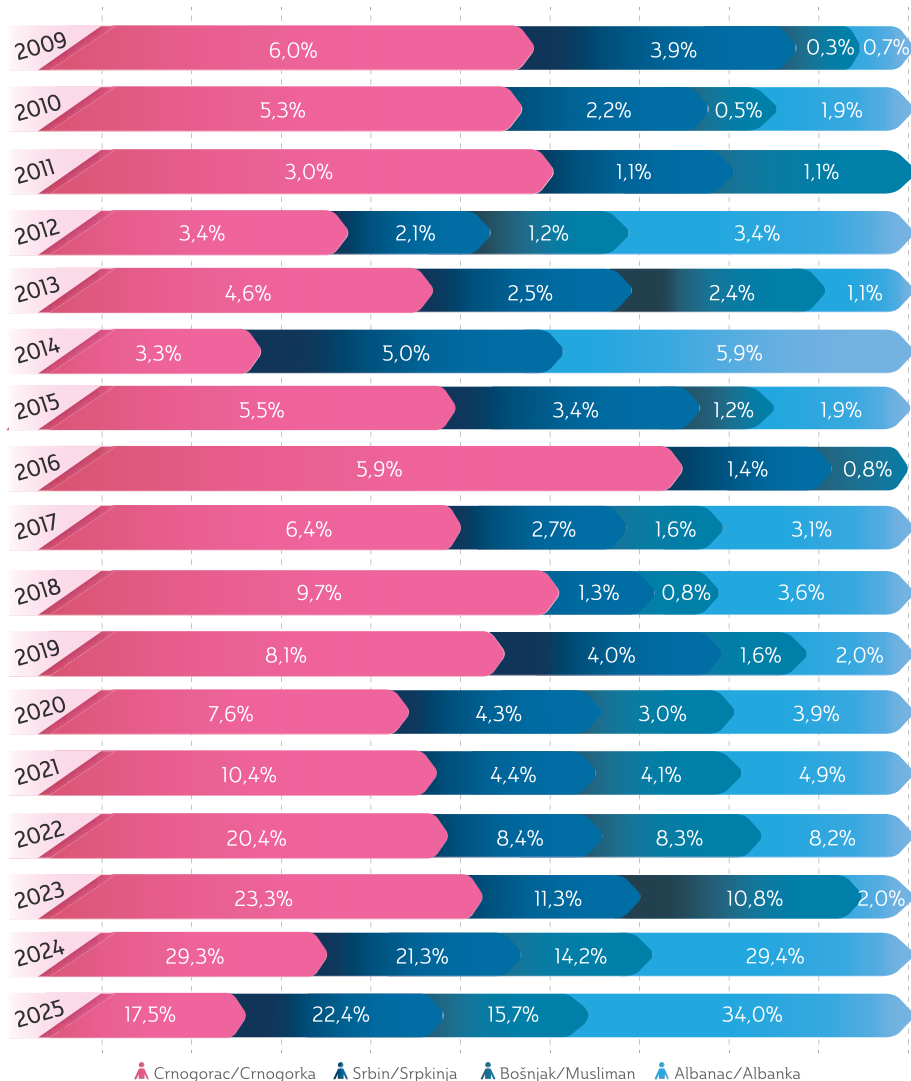
Tokom sledećih godina (2012–2019), postoji postepeno smanjenje udjela niskih prihoda kod svih grupa, ali on ostaje veoma visok do oko 2018–2019. U tom periodu Crnogorci i dalje imaju većinu u niskim prihodima, ali sa trendom opadanja: Crnogorci: od ~95 % (2011) do ~83 % (2018), zatim opada dalje do 66,9 % (2023); Srbi: relativno stabilno visoki udio do oko sredine 2010-tih, potom opada do 85,0 % (2023); Bošnjaci/Muslimani i Albanci pokazuju sličan trend visokog učešća niskih prihoda sve do kasnih 2010-tih.

Period od 2020. nadalje obilježava naglo **smanjenje udjela niskih prihoda** za sve grupe, naročito posle 2021.godine.

U 2022. značajan pad – npr. Crnogorci sa 84,8 % (2021) na 70,6 % (2022), Srbi sa 93,9 % na 88,1 %, Bošnjaci/Muslimani sa 94,1 % na 87,2 %, Albanci sa 91,3 % na 88,8 %.

U 2024. i 2025. pad je izraženiji: Crnogorci na 51,8 % (2024) i 35,5 % (2025), Srbi na 71,4 % -> 48,2 %, Bošnjaci/Muslimani na 75,6 % -> 54,6 %, Albanci posebno starko: 56,9 % -> **8,5%** u 2025. Ovo ukazuje na snažnu transformaciju — odnosno prelazak velikog dijela populacije iz kategorije niskih prihoda prema višim kategorijama do 2025.

Grafikon 3 Prikaz srednjih prihoda u periodu 2009-2025, na uzorku, u %

Trendovi srednjih prihoda (1001–1500 €)

U prvih nekoliko godina, udio srednjih prihoda je veoma mali za sve grupe — često ispod 5 %:

- Crnogorci obično oko 3–6 % do sredine 2010-tih.
- Srbi i Bošnjaci/Muslimani imaju još manji udio srednjih prihoda do kasnih 2010-tih.
- Albanci takođe veoma mali udio u ovoj kategoriji prvih godina.

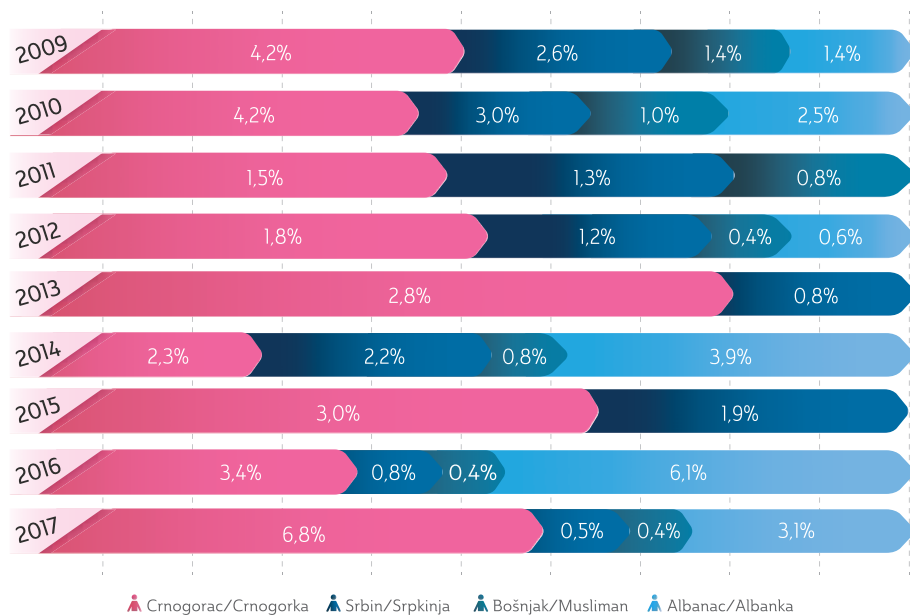
Tokom 2017–2021, srednji prihodi polako rastu kod neke grupe, posebno Crnogoraca (npr. Crnogorci imaju 9,7 % srednjih prihoda u 2018, 10,4 % u 2021). Srbi i Bošnjaci/ Muslimani takođe pokazuju blagi rast srednjih prihoda u ranom dijelu 2020-tih.

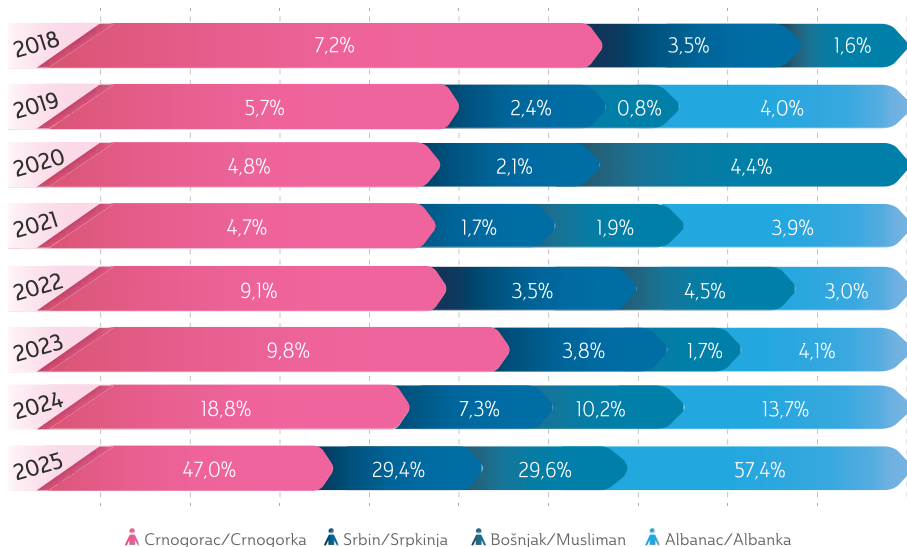
Od 2022. do 2025. to postaje još izraženije:

- Crnogorci prelaze u visoke stope srednjih prihoda: 20,4 % (2022), 23,3 % (2023), 29,3 % (2024), pre nego što padnu na 17,5 % (2025).
- Albanci i Srbi imaju stabilne i rastuće udjele srednjih prihoda u tom periodu (npr. Srbi oko 21–22 % u 2024–2025; Albanci na 29,4 % u 2024 i 34 % u 2025).
- Bošnjaci/Muslimani takođe ulaze u srednje prihode sve više (npr. 14,2 % 2024, 15,7 % 2025).

Generalno, srednji prihodi postaju značajniji u kasnom periodu posmatranja, ukazujući na rastuću srednju klasu unutar svih etničkih grupa.

Grafikon 4 Prikaz visokih prihoda u periodu 2009–2025, na uzorku, u %

Trendovi visokih prihoda (1501 €+)

Sve četiri grupe imaju **veoma nizak nivo visokih prihoda** u prvoj polovini posmatranog perioda (2009–2017), često ispod 5 %.

Međutim, od 2017. nadalje, visokih prihoda postaje vidljivo više, posebno kod Crnogoraca:

- Crnogorci prelaze iz ispod 3 % visoke prihode u 2009–2015, do 7,2 % (2018) i naposljetku do 47,0 % u 2025.
- Srbi, Bošnjaci/Muslimani i Albanci pokazuju rast u visoke prihode takođe, ali nešto sporije:
 - Srbi: raste sa 2-3 % u ranom periodu do oko 29,4 % u 2025.
 - Bošnjaci/Muslimani: povećanje sa praktično zanemarljivog udjela do 29,6 % u 2025.
 - Albanci: izuzetno veliki skok — sa udjelom visokih prihoda od oko 1–4 % do oko sredine 2010-tih, pa do **57,4 % u 2025**.

Ovi podaci jasno pokazuju **brzu transformaciju strukture prihoda** u posljednjih nekoliko godina posmatranog perioda, posebno od 2020. naviše, sa značajnim povećanjem udjela visokih prihoda koji je naročito snažan u posljednjoj godini — 2025.

Uporedne primjedbe po etničkim grupama

Crnogorci

- Početak sa izrazito visokim udjelom niskih prihoda (oko 90 %).
- Tokom godina veoma postepeno prelazi u srednje i visoke prihode.
- Najdrastičniji skok prema visokom segmentu završava sa **47% u 2025.**

Srbi

- Dosledno visok udio niskih prihoda do sredine 2010-tih.
- Kasnije prelazak u srednje prihode i značajan rast visoke kategorije do **29,4% u 2025.**

Bošnjaci/Muslimani

- Najveći udio niskih prihoda tokom većeg dijela vremenskog niza.
- Sličan rast srednjih i visokih prihoda krajem perioda, dosežući oko **29,6% visokih u 2025.**

Albanci

- Dug period visoke koncentracije u niskim prihodima.
- Impresivan rast u visoku kategoriju krajem perioda — **najveći među grupama — 57,4% u 2025.**

Podaci ukazuju na **jasnu dinamiku prelaska prihoda od niske ka srednjoj i naročito visokoj kategoriji** tokom 16-godišnjeg perioda. Tokom ranih 2010-tih, sve etničke grupe su dominantno imale niske prihode. Međutim, od 2020. nadalje, primjećujemo značajan porast udjela srednjih i visokih prihoda, što je posebno izraženo kod Crnogoraca i Albanaca do 2025.

Ovaj trend sugerise da se kroz vrijeme povećava ekonomska raznolikost i da je veći broj ljudi prelazio u više prihodne kategorije, sa posebno snažnim pomacima krajem posmatranog perioda.

Napomena: U nekim djelovima analize, posebno kada se posmatraju trendovi unutar etničkih grupa kroz vrijeme, mogu se uočiti naizgled nelogične promjene u procentima prihoda. Na primjer, kod ispitanika koji se izjašnjavaju kao Albanci primjećujemo u 2024. i 2025. godini pad u udjelu osoba sa niskim nivoom prihoda uz istovremeni skok udjela u srednjoj i visokoj kategoriji prihoda. Ove promjene **nisu greška u analizi** — one mogu biti **rezultat različite veličine uzorka unutar te grupe u tim godinama**. Ako je broj ispitanika iz određene etničke grupe relativno mali u jednoj godini, procenti mogu biti **osjetljiviji na promjene iz godine u godinu**, što može dovesti do većih oscilacija u prikazanim udjelima. Rezultati prezentovani u ovom dijelu izvještaja su prvenstveno **deskriptivni**, što znači da oni opisuju i kvantifikuju razlike i obrasce u distribucijama podataka, ali ne tvrde da etnička pripadnost jeste uzrok tih razlika.

Tabela 1 Prihodi pripadnika različitih etničkih grupa u Crnoj Gori, trend 2009-2025 (prvi dio: 2009-2014) na uzorku, u %

Godina	Etnička grupa	Niski prihodi (do 1000e)	Srednji prihodi (1001-1500e)	Visoki prihodi (1501+)
2009	Crnogorac/Crnogorka	89,8%	6,0%	4,2%
	Srbin/Srpkinja	93,6%	3,9%	2,6%
	Bošnjak/Musliman	98,3%	0,3%	1,4%
	Albanac/Albanka	97,9%	0,7%	1,4%
2010	Crnogorac/Crnogorka	90,4%	5,3%	4,2%
	Srbin/Srpkinja	94,7%	2,2%	3,0%
	Bošnjak/Musliman	98,4%	0,5%	1,0%
	Albanac/Albanka	95,7%	1,9%	2,5%
2011	Crnogorac/Crnogorka	95,5%	3,0%	1,5%
	Srbin/Srpkinja	97,6%	1,1%	1,3%
	Bošnjak/Musliman	98,2%	1,1%	0,8%
	Albanac/Albanka	100,0%		
2012	Crnogorac/Crnogorka	94,8%	3,4%	1,8%
	Srbin/Srpkinja	96,7%	2,1%	1,2%
	Bošnjak/Musliman	98,4%	1,2%	0,4%
	Albanac/Albanka	96,0%	3,4%	0,6%
2013	Crnogorac/Crnogorka	92,5%	4,6%	2,8%
	Srbin/Srpkinja	96,7%	2,5%	0,8%
	Bošnjak/Musliman	97,6%	2,4%	
	Albanac/Albanka	98,9%	1,1%	
2014	Crnogorac/Crnogorka	94,4%	3,3%	2,3%
	Srbin/Srpkinja	92,8%	5,0%	2,2%
	Bošnjak/Musliman	99,2%		0,8%
	Albanac/Albanka	90,4%	5,8%	3,8%

Tabela 2 Prihodi pripadnika različitih etničkih grupa u Crnoj Gori, trend 2009-2025 (drugi dio: 2015-2020) na uzorku, u %

Godina	Etnička grupa	Niski prihodi (do 1000e)	Srednji prihodi (1001-1500e)	Visoki prihodi (1501+)
2015	Crnogorac/Crnogorka	91,6%	5,5%	3,0%
	Srbin/Srpkinja	94,7%	3,4%	1,9%
	Bošnjak/Musliman	98,8%	1,2%	
	Albanac/Albanka	98,1%	1,9%	
2016	Crnogorac/Crnogorka	90,8%	5,9%	3,4%
	Srbin/Srpkinja	97,8%	1,4%	0,8%
	Bošnjak/Musliman	98,9%	0,8%	0,4%
	Albanac/Albanka	93,9%		6,1%
2017	Crnogorac/Crnogorka	86,8%	6,4%	6,8%
	Srbin/Srpkinja	96,8%	2,7%	0,5%
	Bošnjak/Musliman	98,0%	1,6%	0,4%
	Albanac/Albanka	93,8%	3,1%	3,1%
2018	Crnogorac/Crnogorka	83,1%	9,7%	7,2%
	Srbin/Srpkinja	95,3%	1,3%	3,5%
	Bošnjak/Musliman	97,6%	0,8%	1,6%
	Albanac/Albanka	96,4%	3,6%	
2019	Crnogorac/Crnogorka	86,2%	8,1%	5,7%
	Srbin/Srpkinja	93,6%	4,0%	2,4%
	Bošnjak/Musliman	97,7%	1,6%	0,8%
	Albanac/Albanka	93,9%	2,0%	4,0%
2020	Crnogorac/Crnogorka	87,6%	7,6%	4,8%
	Srbin/Srpkinja	93,6%	4,3%	2,1%
	Bošnjak/Musliman	92,6%	3,0%	4,4%
	Albanac/Albanka	96,1%	3,9%	

Tabela 3 Prihodi pripadnika različitih etničkih grupa u Crnoj Gori, trend 2009-2025 (treći dio: 2021-2025) na uzorku, u %

Godina	Etnička grupa	Niski prihodi (do 1000e)	Srednji prihodi (1001-1500e)	Visoki prihodi (1501+)
2021	Crnogorac/Crnogorka	84,8%	10,4%	4,7%
	Srbin/Srpkinja	93,9%	4,4%	1,7%
	Bošnjak/Musliman	94,1%	4,1%	1,9%
	Albanac/Albanka	91,3%	4,9%	3,9%
2022	Crnogorac/Crnogorka	70,6%	20,4%	9,1%
	Srbin/Srpkinja	88,1%	8,4%	3,5%
	Bošnjak/Musliman	87,2%	8,3%	4,5%
	Albanac/Albanka	88,8%	8,2%	3,0%
2023	Crnogorac/Crnogorka	66,9%	23,3%	9,8%
	Srbin/Srpkinja	85,0%	11,3%	3,8%
	Bošnjak/Musliman	87,4%	10,9%	1,7%
	Albanac/Albanka	93,9%	2,0%	4,1%
2024	Crnogorac/Crnogorka	51,7%	29,4%	18,9%
	Srbin/Srpkinja	71,4%	21,3%	7,3%
	Bošnjak/Musliman	75,8%	14,1%	10,2%
	Albanac/Albanka	56,9%	29,4%	13,7%
2025	Crnogorac/Crnogorka	35,5%	17,5%	47,0%
	Srbin/Srpkinja	48,2%	22,4%	29,4%
	Bošnjak/Musliman	54,6%	15,7%	29,6%
	Albanac/Albanka	8,5%	34,0%	57,4%

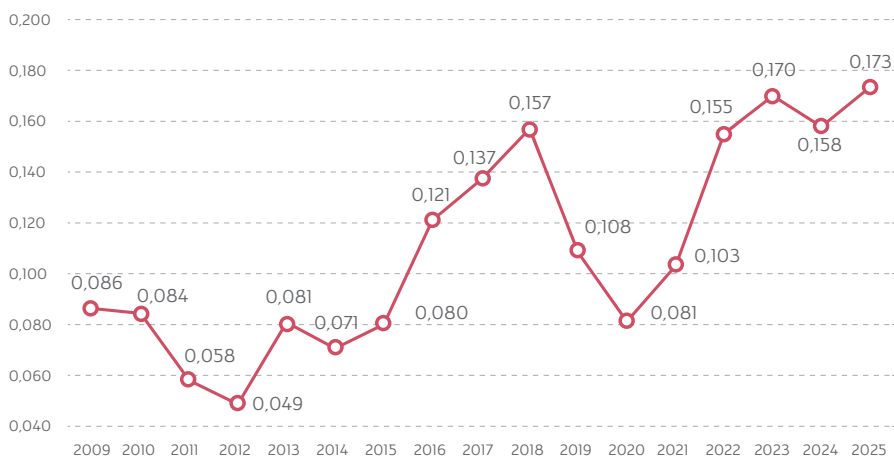
Tokom čitavog posmatranog perioda uočava se statistički značajna povezanost između etničke pripadnosti i raspodjele prihoda, ali se intenzitet te veze mijenja kroz vrijeme. U ranim godinama (2009–2012) povezanost je bila slaba, što ukazuje na relativno ujednačenu strukturu prihoda među etničkim grupama. U tom periodu većina stanovništva, bez obzira na etničku pripadnost, bila je koncentrisana u nižim prihodnim kategorijama, pa su razlike među grupama bile ograničene.

U srednjem dijelu analiziranog razdoblja (2013–2021) veza ostaje slaba, ali pokazuje blage oscilacije i tendenciju postepenog jačanja. Iako etnička pripadnost i dalje ne objašnjava veliki dio varijacija u prihodima, rezultati ukazuju da raspodjela prihoda nije u potpunosti nezavisna od etničke strukture.

U najnovijim godinama (2022–2025) dolazi do vidljivijeg porasta intenziteta povezanosti. Iako se vrijednosti i dalje kreću u okviru slabih efekata, trend rasta sugerira da razlike u prihodnoj strukturi među etničkim grupama postaju izraženije. Ovaj pomak može se dovesti u vezu sa opštom diversifikacijom prihoda u populaciji — porastom broja pojedinaca u srednjim i višim prihodnim kategorijama — ali i sa činjenicom da se taj prelazak ne odvija ravnomjerno među svim etničkim grupama.

Sveukupno posmatrano, rezultati ukazuju da etnička pripadnost tokom vremena postaje sve relevantniji faktor u objašnjenju razlika u raspodjeli prihoda, iako i dalje ne predstavlja snažan determinativni element. Trend rasta povezanosti, naročito u poslednjim godinama, upućuje na potrebu pažljivijeg praćenja socio-ekonomskih nejednakosti među etničkim grupama u budućim analizama.

Grafikon 5 Vrijednosti Kramer V

1.2 ETNICITET I PRIHODI (VIŠE KATEGORIJA)

Tabela 4 Kategorije prihoda

1,00	bez prihoda i prihod manji od 50e mjesečno
2,00	od 51 do 100e
3,00	od 101 do 150e
4,00	od 151-200e
5,00	od 201-250e
6,00	od 251-300e
7,00	od 301-350e
8,00	od 351-400e
9,00	od 401-500e
10,00	od 501-600e
11,00	od 601-700e
12,00	od 701-800e
13,00	od 801-1000e
14,00	od 1001-1500e
15,00	1501e i više

Tabela 5 Srednje vrijednosti primanja/prihoda pripadnika etničkih grupa

Godina	Crnogorci		Srbi		Bošnjaci Muslimani		Albanci	
	Sr.vr.	Medijana	Sr.vr.	Medijana	Sr.vr.	Medijana	Sr.vr.	Medijana
2007	8,02	351-400e	6,68	251-300e	5,32	151-200e	9,71	601-700e
2008	8,50	401-500e	7,60	351-400e	6,74	251-300e	8,89	401-500e
2009	8,88	401-500e	7,76	351-400e	6,08	251-300e	7,81	351-400e
2010	8,83	401-500e	7,86	351-400e	6,18	251-300e	8,01	401-500e
2011	8,25	401-500e	7,23	351-400e	6,18	251-300e	7,22	301-350e

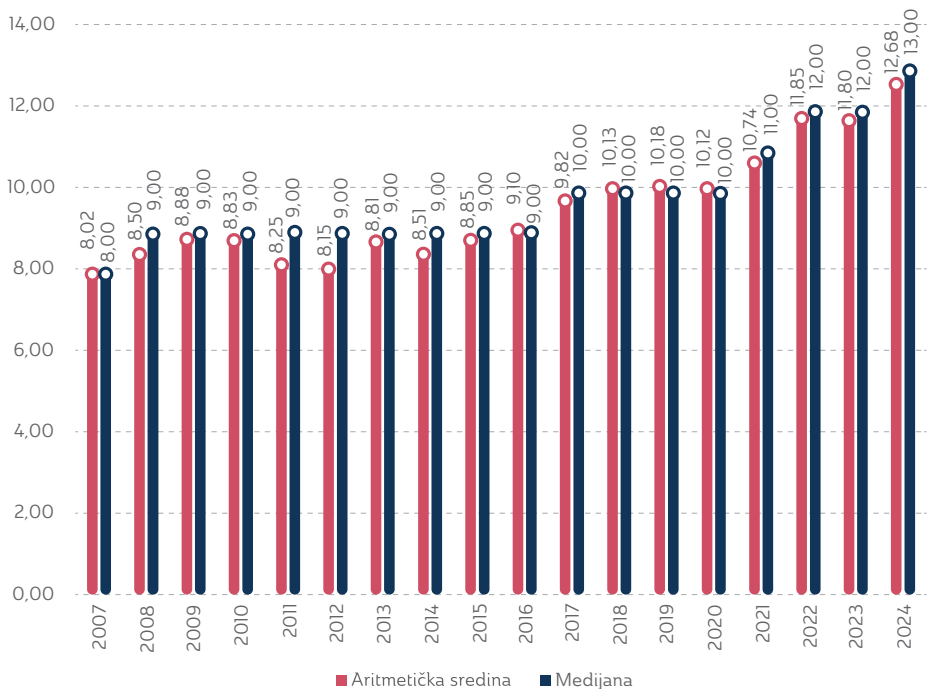
Godina	Crnogorci		Srbi		Bošnjaci Muslimani		Albanci	
	Sr.vr.	Medijana	Sr.vr.	Medijana	Sr.vr.	Medijana	Sr.vr.	Medijana
2012	8,15	401-500e	7,46	351-400e	6,46	251-300e	7,87	351-400e
2013	8,81	401-500e	7,96	351-400e	6,05	251-300e	7,18	351-400e
2014	8,51	401-500e	7,70	351-400e	6,00	251-300e	8,84	401-500e
2015	8,85	401-500e	7,62	351-400e	6,50	251-300e	7,20	351-400e
2016	9,10	401-500e	7,24	301-350e	7,16	301-350e	8,65	401-500e
2017	9,82	501-600e	7,99	351-400e	7,19	301-350e	8,41	351-400e
2018	10,13	501-600e	7,54	301-350e	7,05	301-350e	8,68	401-500e
2019	10,18	501-600e	8,23	351-400e	7,40	351-400e	8,97	401-500e
2020	10,12	501-600e	8,25	351-400e	8,13	351-400e	9,45	501-600e
2021	10,74	601-700e	8,64	401-500e	8,16	351-400e	9,42	501-600e
2022	11,85	701-800e	10,08	501-600e	9,56	401-500e	10,36	501-600e
2023	11,80	701-800e	10,90	601-700e	10,17	601-700e	9,66	501-600e
2024	12,68	801-100e	11,60	701-800e	10,78	601-700e	12,55	801-100e

Crnogorci – stabilan i snažan porast

- **Početak (2007–2012):** prosječni prihod kreće se oko 8–8,8 jedinica, a medijana najčešće u opsegu **351–500 €**.
- **Srednji period (2013–2019):** prosječna vrijednost raste ka **10–10,2**, medijana prelazi u raspon **401–600 €**, što ukazuje na porast tipičnih prihoda u populaciji.
- **Završne godine (2020–2024):** trend rasta se nastavlja:
 - U 2022–2023 medijana prelazi u **701–800 €**,
 - U 2024. medijana dostigne **801–1000 €** uz značajan prosjek od **12,68**.

Zaključak: ova grupa pokazuje **konzistentan i izražen porast prihoda tokom vremena**, kako na nivou tipičnog prihoda (medijana), tako i prosječnog. To ukazuje na **opšti rast standarda života i ekonomskog položaja ove grupe** u posmatranom periodu.

Grafikon 6 Srednje vrijednosti prihoda Crnogoraca tokom godina, na uzorku

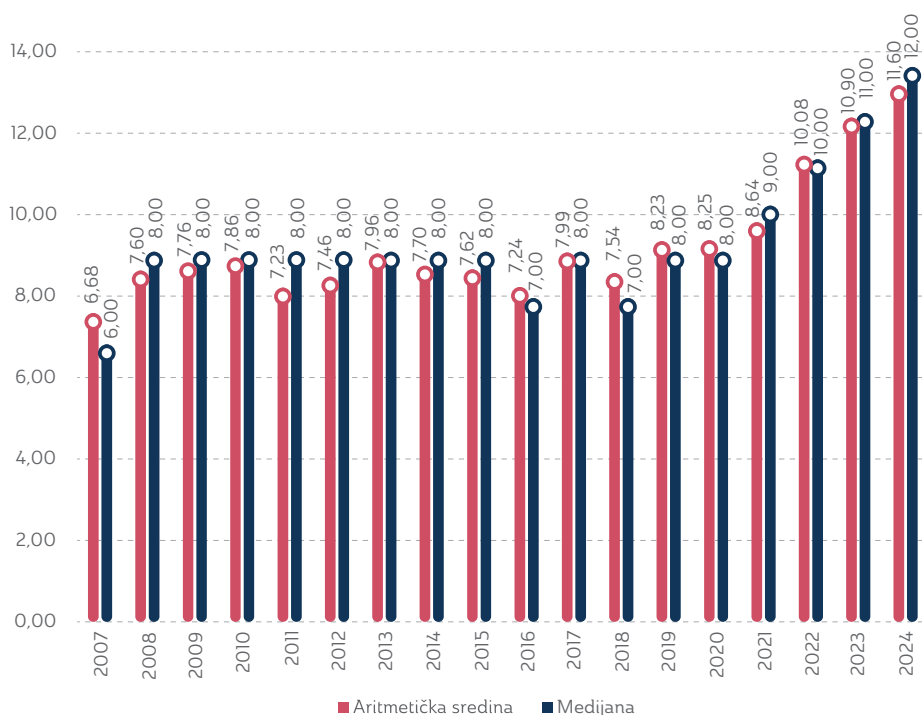

Srbi – stabilan porast sa pomakom u kasnijim godinama

- Rane godine (2007–2012): prosječna vrijednost inflaciono raste sa ~6,6 na ~7,4, dok je medijana većinu godina u rasponu 251–400 €.
- Sredina perioda (2013–2019): prosjek i medijana ostaju relativno stabilni, uz postepene pomake ka višim kategorijama.
- Kasnije godine (2020–2024): snažnije povećanje prosjeka (10,08–11,60) i prelazak medijane u više raspon (401–800 €) ukazuje na značajan porast prihoda.

Zaključak: ova grupa doživljava kontinuirani porast prihoda, naročito u vremenskom periodu nakon 2020, što odražava poboljšanje ekonomskog položaja i širenje srednjih prihoda

Grafikon 7 Srednje vrijednosti prihoda Srba tokom godina, na uzorku

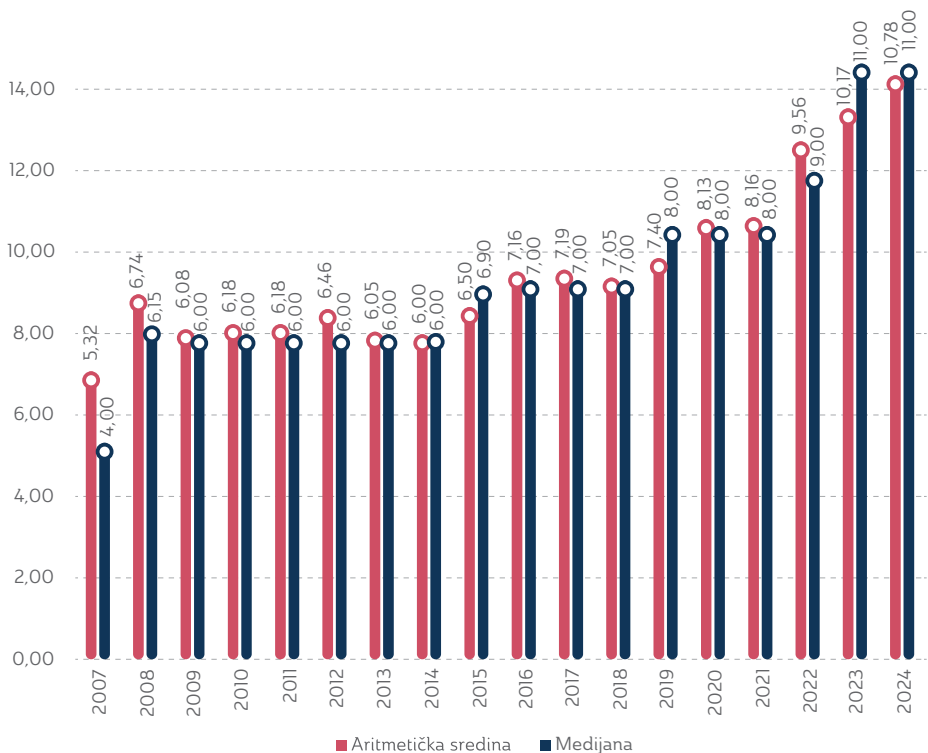

Bošnjaci/Muslimani

- U početnim godinama (2007–2014), Bošnjaci/Muslimani imaju **najniži prosjek i medijanu** od svih grupa (npr. ~5–6 jedinica, medijana 151–300 €), što odražava *nižu početnu ekonomsku osnovu*.
- Tokom srednjeg perioda (2014–2019) prihodi rastu, ali sporije nego kod Crnogoraca i Srba.
- U periodu nakon 2020. prihodi su se značajno povećali: medijana se pomiče prema **401–700 €**, a prosjek prema **9–11 jedinica**, s jasnim trendom rasta.

Ova grupa je u početku imala **najniži nivo tipičnih prihoda**, ali je u posljednjih godina zabilježila **vidljiv porast**, što ukazuje na poboljšanje socio-ekonomske situacije, ali i dalje u odnosu na druge grupe relativno niže.

Grafikon 8 Srednje vrijednosti prihoda Bošnjaka Muslimana tokom godina, na uzorku

Albanci

- Albanci počinju s relativno visokim prosječnim vrijednostima i medijanom (npr. 9,71 i medijana 601–700 € u 2007), što ih razlikuje od ostalih grupa u kojima su početni prihodi niži.
- Tokom sredine perioda (2009–2019), prosjek i medijana ostaju stabilni, često u rasponu 401–600 €.
- U kasnijim godinama (2020–2024) dolazi do značajnog porasta:
 - Medijana prelazi u segment 601–800 € i više,
 - Prosjek doseže 12,55 u 2024, što je među najvišim vrijednostima među grupama.

Albanci pokazuju značajan i stabilan rast prihoda kroz cijeli period, s medijanom koja često prelazi nivoe ostalih grupa, što ukazuje na relativno povoljniji položaj prihoda u posljednjih nekoliko godina.

Grafikon 9 Srednje vrijednosti prihoda Albanaca tokom godina, na uzorku

Poredjenje među etničkim grupama

U ranim godinama (2007–2010):

- Albanci i Crnogorci imaju viši tipični nivo prihoda u odnosu na Srbe i Bošnjake/Muslimane.
- Bošnjaci/Muslimani u tom periodu imaju najniže medijane i prosjeke, što odražava niže tipične prihode.

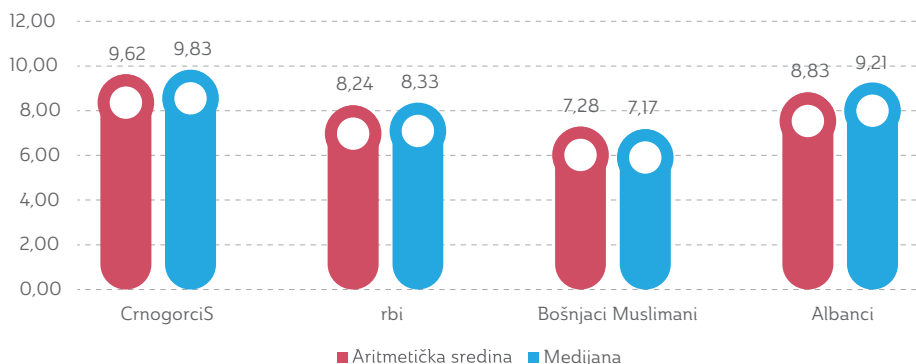
Srednji period (2011–2019):

- Sve grupe pokazuju trend rasta, ali Crnogorci i Albanci rastu brže i njihov medijan prelazi u 401–600 €.
- Srbi bilježe stabilan porast, ali nešto sporijim tempom, dok Bošnjaci/Muslimani ostaju u relativno nižim kategorijama za duži dio perioda.

Kasnije godine (2020–2024):

- Sve grupe bilježe izražen porast medijane i prosjeka.
- Albanci i Crnogorci u 2024 postižu najviše tipične prihode (medijana u višim rasponima kao 801–1000 €).
- Srbi i Bošnjaci/Muslimani takođe pokazuju porast, ali dostizanje viših kategorija je izraženije kod Albanaca i Crnogoraca.

Grafikon 10 Prosječne vrijednosti pripadnika etničkih grupa

- **Crnogorci** imaju **najviši prosječni prihod (9,62)** i **najvišu medijanu (9,83)** među posmatranim grupama. To znači da je tipičan prihod u ovoj grupi viši nego kod većine ostalih, a raspodjela prihoda unutar grupe ima relativno visok centralni nivo.
- **Albanci** su **druga etnička grupa po nivou prihoda**, sa prosječnim prihodom **8,83** i medijanom **9,21**. Ovo pokazuje da su i kod Albanaca prihodi većinom povišeni i da je tipična vrijednost prihoda relativno približna prosjeku, što ukazuje na ujednačeniju raspodjelu u odnosu na neke druge grupe.

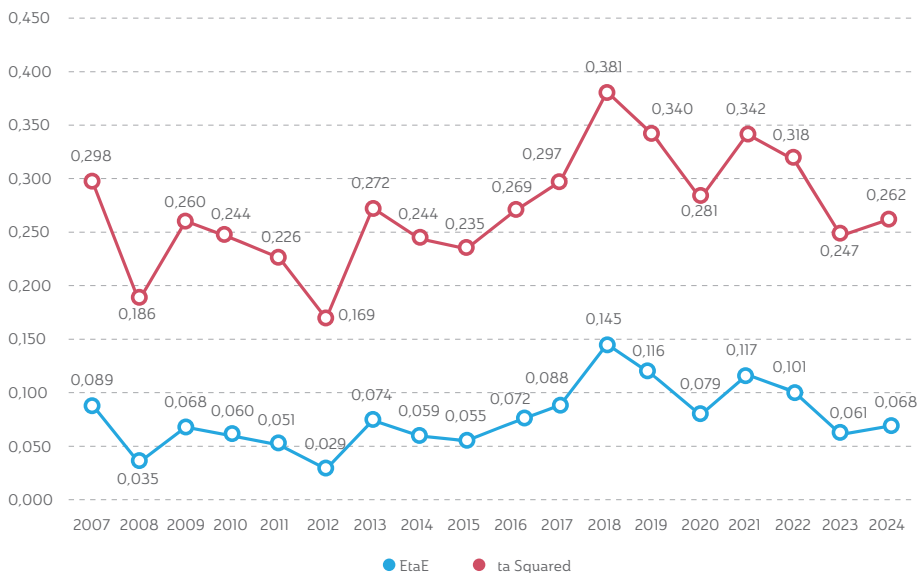
- **Srbi** se nalaze **u sredini po visini prihoda**, sa prosjekom **8,24** i medijanom **8,33**. Medijana je vrlo blizu prosječnom prihodu, što sugerira da je raspodjela prihoda unutar ove grupe manje „rastegnuta“ u odnosu na ekstremne vrijednosti — većina ljudi ima prihode oko ovih nivoa.
- **Bošnjaci/Muslimani** imaju **najniže vrijednosti**, kako prosjeka (**7,28**), tako i medijane (**7,17**). To znači da je tipičan prihod kod ove grupe niži u odnosu na ostale tri. Budući da su medijana i prosjek bliži, možemo tumačiti da raspodjela nije jako asimetrična, ali da je centralni nivo prihoda generalno niži.

Analiza aritmetičke sredine i medijane prihoda pokazuje da postoje razlike u *nivou tipičnih i prosječnih prihoda* među etničkim grupama u posmatranom periodu od 2007. do 2024. godine. **Crnogorci i Albanci** imaju **viši nivo prihoda** u odnosu na **Srbe i Bošnjake/Muslimane**, dok **Bošnjaci/Muslimani imaju najniže prosječne i medijalne prihode**. Blizina medijane i prosjeka u svim grupama sugerira da je većina prihoda unutar grupa koncentrisana oko centralnih vrijednosti, što ukazuje na relativno ujednačenu raspodjelu bez ekstremnih odstupanja. Ovakvo poređenje omogućava dublje razumijevanje socio-ekonomskih razlika među grupama i može se koristiti kao osnova za daljnje analize dohotka i društvenih nejednakosti.

Kada je riječ o jačini povezanosti između etničke pripadnosti i visine prihoda, rezultati pokazuju promjenljiv intenzitet kroz vrijeme. U ranijim godinama (2007–2012) etnička pripadnost objašnjavala je relativno mali dio ukupnih razlika u prihodima, što znači da su prihodi među grupama bili ujednačeniji. U pojedinim godinama sredine i kasnijeg perioda (posebno oko 2018, 2019. i 2021) dolazi do izraženijeg rasta vrijednosti η^2 , što ukazuje da etnička pripadnost postaje značajniji faktor u objašnjenju razlika u prihodima.

Međutim, ovaj trend nije linearan. Jačina veze varira iz godine u godinu, što sugerira da uticaj etničke pripadnosti na prihode nije konstantan, već zavisi od šireg društvenog i ekonomskog konteksta. Sveukupno, rezultati potvrđuju opšti rast prihoda u populaciji, ali i postojanje vremenski promjenljive, povremeno izraženije povezanosti između etničke pripadnosti i raspodjele prihoda.

Grafikon 11 Vrijednosti Eta i Eta na kvadrat

Zaključak

Analiza kretanja prihoda u periodu 2007–2024. pokazuje jasan dugoročni trend rasta životnog standarda u svim posmatranim etničkim grupama. I aritmetička sredina i medijana bilježe postepeno povećanje, što ukazuje na opšti porast prihoda u populaciji. Pri tome je medijana posebno važna jer predstavlja stabilniji pokazatelj tipičnog prihoda, budući da nije podložna uticaju ekstremnih vrijednosti kao što je to slučaj sa prosjekom.

Posmatrano po etničkim grupama, Albanci i Crnogorci u većem dijelu perioda ostvaruju najviše tipične prihode, uz izražen rast u kasnijim godinama. Srbi i Bošnjaci/Muslimani takođe bilježe kontinuirano povećanje prihoda, ali su njihove medijane i prosjeci u značajnom dijelu perioda nešto niži. Ipak, u novijim godinama razlike se postepeno smanjuju, što ukazuje na određeno približavanje nivoa prihoda među grupama.

2. ETNIČKE GRUPE I STATUS ZAPOSLENJA

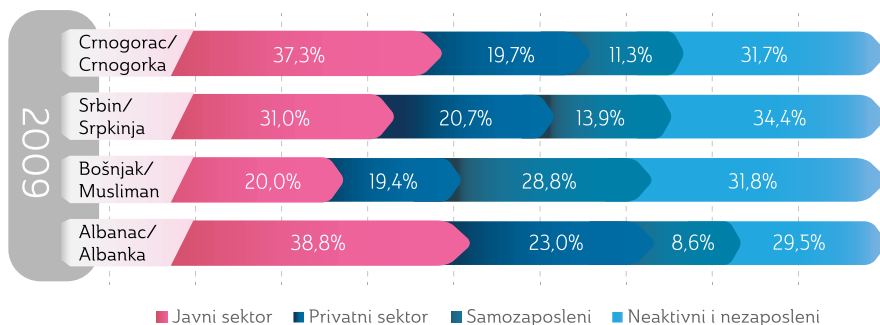
Drugo poglavlje izvještaja fokusira se na analizu veze između etničke pripadnosti i statusa zaposlenja u Crnoj Gori, s ciljem sagledavanja potencijalnih nejednakosti i socijalno-ekonomskih obrazaca među različitim grupama. Status zaposlenja predstavlja ključni indikator ekonomske uključenosti, stabilnosti prihoda i socijalne integracije, dok etnička pripadnost može reflektovati istorijski, kulturni i društveni kontekst koji utiče na pristup tržištu rada. Kombinovanjem ova dva faktora moguće je dobiti uvid u strukturalne razlike i obrasce koji utiču na svakodnevni život građana.

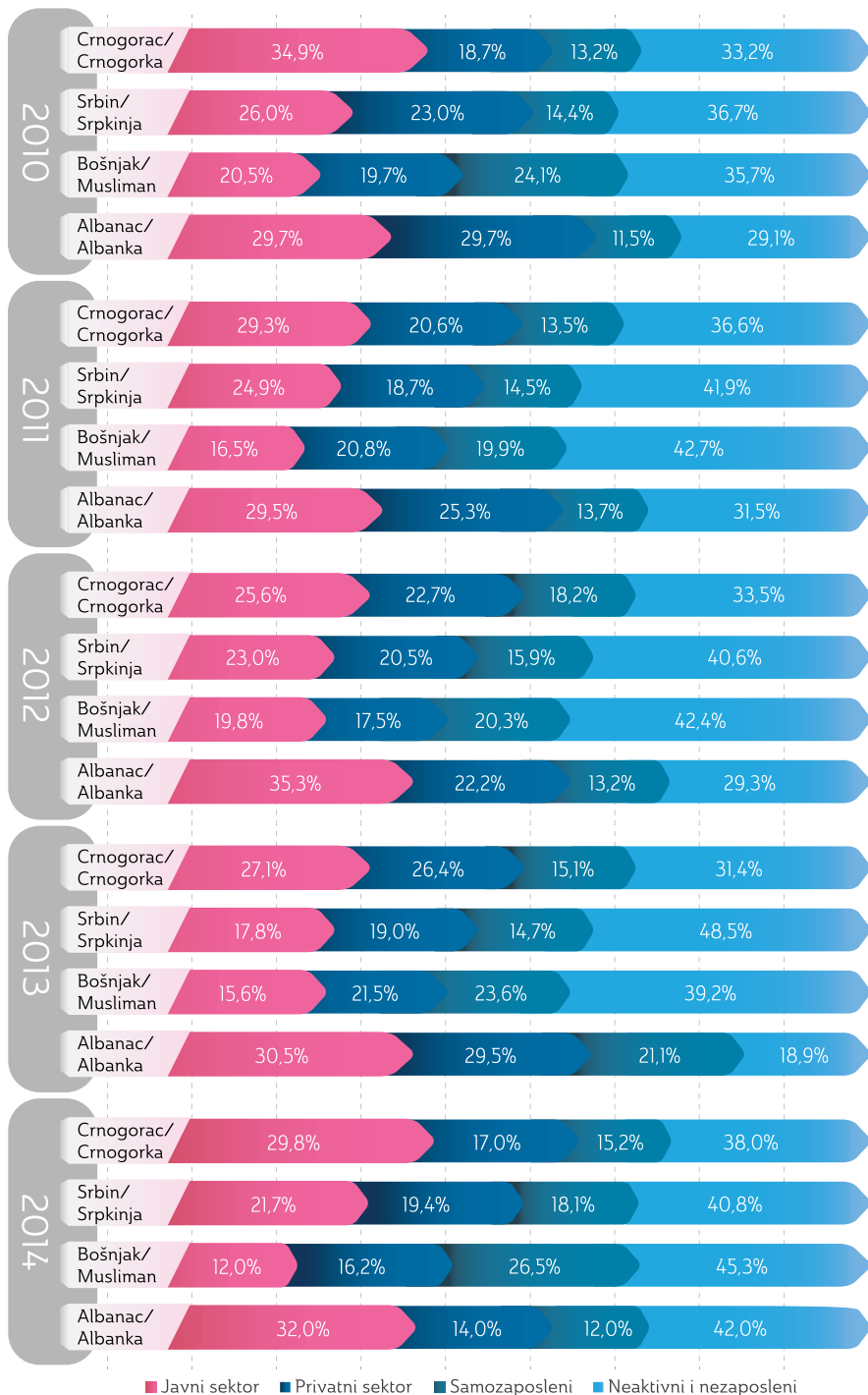
Cilj analize je da se ispita da li postoji povezanost između etničke pripadnosti i statusa zaposlenja, kao i da se procijeni intenzitet te veze. Kroz poređenje frekvencija i primjenu mjera povezanosti, istraživanje identifikuje grupe koje imaju stabilniju poziciju na tržištu rada, kao i one kod kojih je prisutna veća nestabilnost ili ekonomska neaktivnost. Takva analiza omogućava precizno sagledavanje obrazaca koji nisu slučajni, već odražavaju sistematske razlike među grupama tokom vremena.

Motivacija za ovo poglavlje proizlazi iz praktične potrebe da se razumije kako etnička pripadnost utiče na ekonomski položaj i socijalnu uključenost građana. Prepoznavanje razlika u stopama zaposlenosti, privremenog rada, nezaposlenosti i neaktivnosti omogućava da se identifikuju potencijalne prepreke na tržištu rada, kao i mogućnosti za ciljanje politika zapošljavanja i socijalne podrške. Na taj način analiza doprinosi razumjevanju socijalnih i ekonomskih tokova, što je od značaja za planiranje inkluzivnih mjera i smanjenje nejednakosti među etničkim grupama.

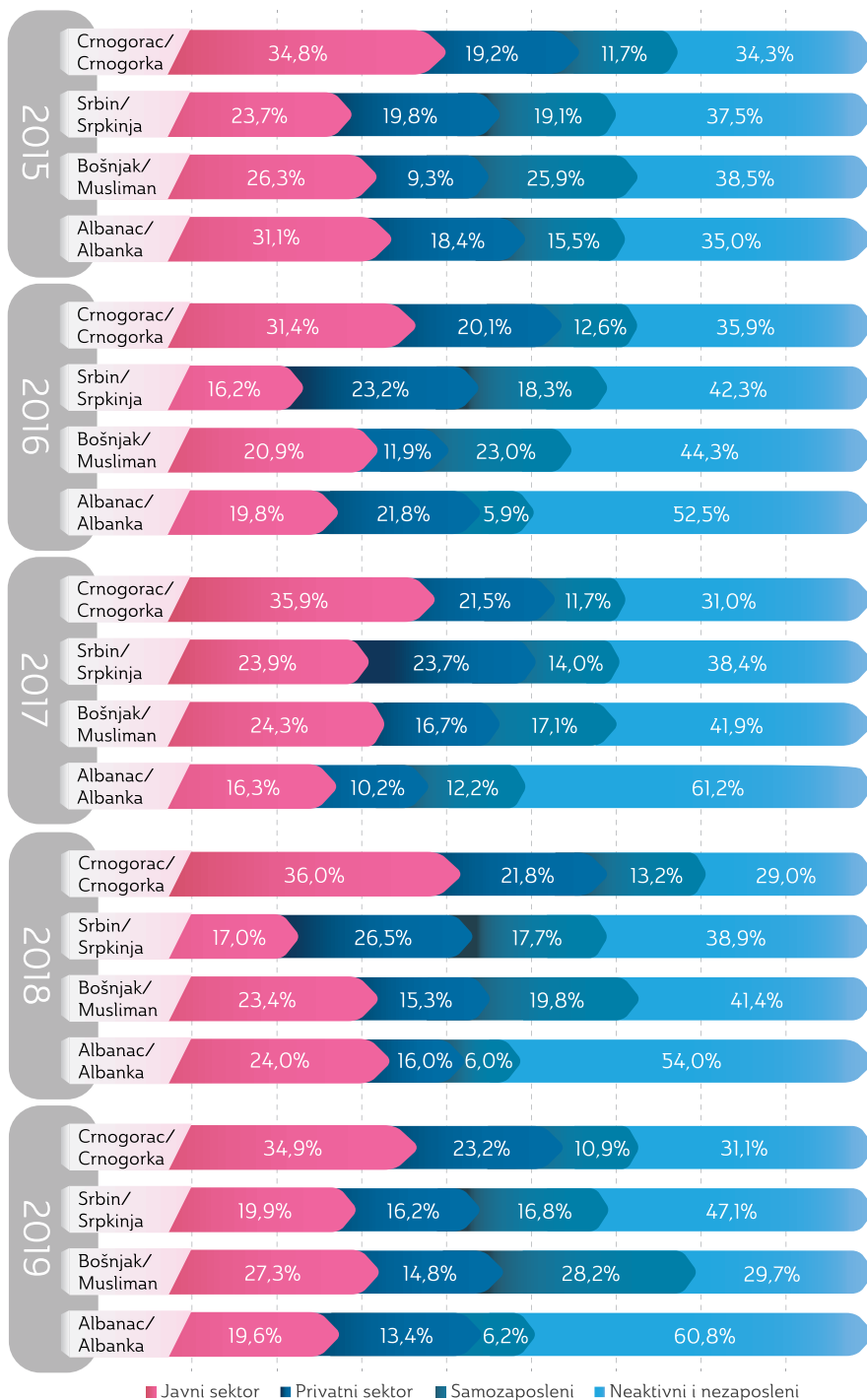
Kroz longitudinalni pristup, ovo poglavlje pruža uvid u evoluciju obrazaca zaposlenosti i razlike među etničkim grupama od 2009. do 2025. godine. Rezultati omogućavaju da se sagledaju kako ekonomska stabilnost, nezaposlenost i neaktivnost variraju u zavisnosti od etničke pripadnosti, te služe kao osnova za dalja istraživanja i preporuke za javne politike koje imaju za cilj unapređenje tržišta rada i smanjenje socijalnih nejednakosti u Crnoj Gori.

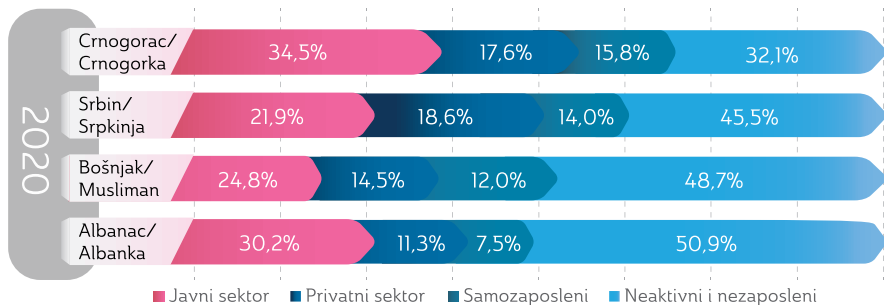
Grafikon 12 Status zaposlenja pripadnika etničkih grupa u Crnoj Gori, na uzorku, u %

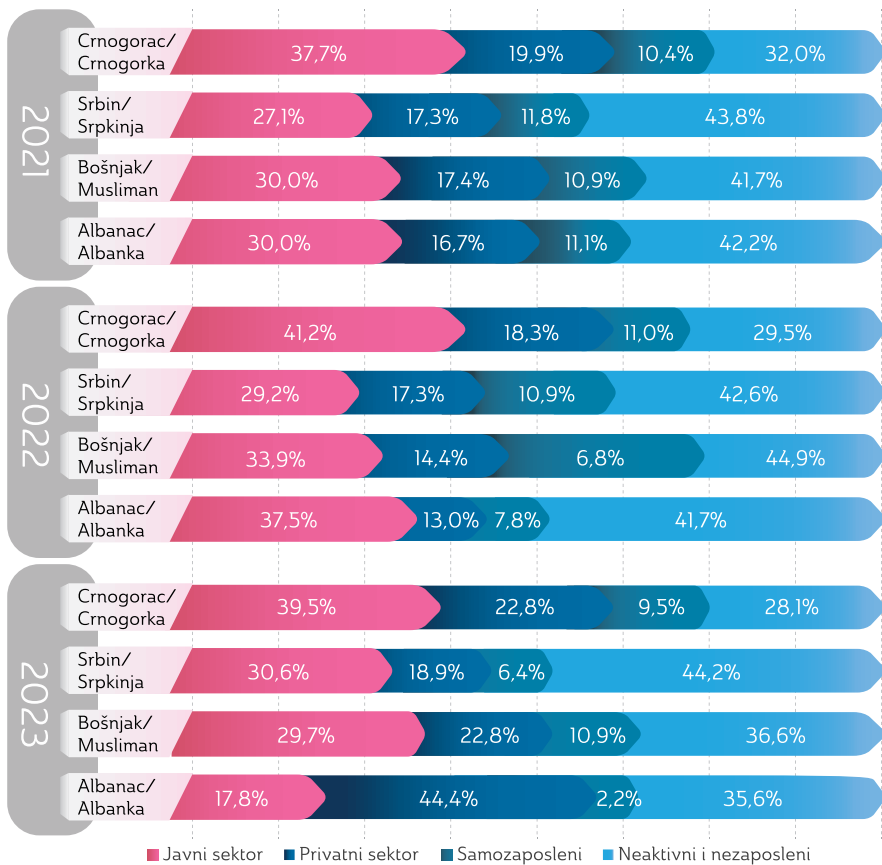

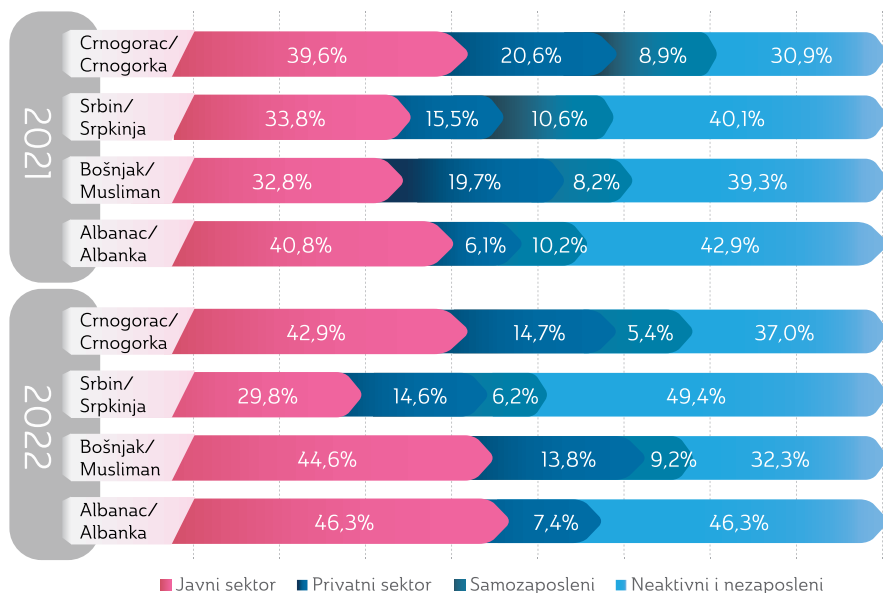
Grafikon 13 Status zaposlenja pripadnika etničkih grupa u Crnoj Gori, na uzorku, u %

Grafikon 14 Status zaposlenja pripadnika etničkih grupa u Crnoj Gori, na uzorku, u %

Podaci jasno pokazuju da **etnička pripadnost utiče na strukturu statusa zaposlenja**, i da ti obrasci nisu slučajni već dosledni kroz vrijeme. Na početku posmatranog perioda, razlike između grupa nisu bile tako naglašene, ali kako vrijeme prolazi, razlike postaju jasnije i sistematskije. To znači da neke grupe imaju stabilniji položaj na tržištu rada od drugih, a ovi obrasci se ponavljaju kroz veći dio perioda koji posmatramo.

Najkonzistentniji obrazac odnosi se na **stalno zaposlenje**. Crnogorci su tokom većine vremena imali najveći udio ljudi sa stalnim zaposlenjem u poređenju sa drugim etničkim grupama. Srbi, nasuprot tome, gotovo konstantno imaju niži udio stalno zaposlenih, što ukazuje na relativno slabiju integraciju u stabilne oblike rada. U ranijim godinama, Bošnjaci/Muslimani su imali često veći udio nezaposlenih koji aktivno traže posao, što ukazuje na nepovoljnije stanje na tržištu rada u tim periodima, mada se taj obrazac vremenom smanjuje.

Poseban i drugačiji obrazac ima grupa Albanaca, kod koje se često javlja veći udio **privremenog zaposlenja i ekonomske neaktivnosti**, dok istovremeno u nekim godinama imaju vrlo nizak udio tradicionalno nezaposlenih. To ukazuje da njihova integracija u tržište rada ima specifične karakteristike, koje se razlikuju od ostalih grupa.

Na kraju, jedan od najupečatljivijih i najkonzistentnijih obrazaca je da **Srbi imaju najviši udio penzionisanih i neaktivnih u gotovo svim godinama**. To je važan pokazatelj, jer ukazuje na veći dio populacije koji nije aktivno zaposlen – što može imati implikacije na ukupnu ekonomsku uključenost i socijalne tokove unutar te grupe. Ukupno gledano, ovi obrasci sugerišu da etničke grupe imaju

različite puteve i mogućnosti u pogledu statusa zaposlenja, pri čemu su stabilno zaposlenje i neaktivnost najizraženije karakteristike koje ih razlikuju.

Za ovu analizu koristili smo i metode koje se često primjenjuju kada se upoređuju dijve **kvalitativne kategorije** — u ovom slučaju etnička pripadnost i status zaposlenja. Jedan od glavnih alata je poređenje frekvencija u tzv. **kros-tabelama**, koje jednostavno pokazuju koliko pripadnika svake grupe spada u pojedine kategorije zaposlenja. Na osnovu tih tabela testira se da li su razlike u raspodjeli između grupa veće nego što bi se očekivalo da su slučajne.

Pored toga, koristimo i jedno posebno mjerilo koje daje uvid u **jačinu veze** između dvije kategorije — drugim riječima, koliko je moguća povezanost izražena. Ovo je važno jer ponekad i male razlike mogu biti značajne, ali ne mora da znače da su velike ili praktično važne. Ovakav pristup daje nam ujednačen način da pokažemo i da razlike **postoje**, ali i koliko su one izražene.

Kroz posmatrani period od 2009. do 2025. godine, gotovo sve godine pokazuju da se **struktura zaposlenja razlikuje među etničkim grupama više nego što bi se očekivalo nasumično**. To znači da određeni obrasci u statusima zaposlenja (na primjer, veći udio stalno zaposlenih ili penzionisanih u jednoj grupi u odnosu na drugu) nisu samo rezultat slučaja. Jedini izuzetak u ovom nizu je bila 2024. godina, kada se nije uočilo jasno raslojavanje statusa zaposlenja po etničkoj pripadnosti — odnosno, raspodjela je bila bliža situaciji u kojoj nema jasnih razlika među grupama.

Pored toga, analiza kroz vrijeme ukazuje i na promjene u samim obrascima. U ranijim godinama razlike su bile izraženije u nekim kategorijama kao što je nezaposlenost kod određenih grupa, dok se kasnije, naročito u posljednjih nekoliko godina, povećava udio stalno zaposlenih u svim grupama. Ovo ukazuje na **postepeno smanjenje razlika u statusima zaposlenja**, iako one nisu potpuno nestale — naročito prije 2024. godine.

Statistička značajnost (Chi-square test)

Tabela 6 Etnička pripadnost i status zaposlenja

Godina	Vrijednost Pearson Chi-Square (χ^2)	df	p	Vrijednost Cramer's V
2009	88,236	9	0,000***	0,107
2010	65,834	9	0,000***	0,088
2011	36,425	9	0,000***	0,067
2012	39,975	9	0,000***	0,064
2013	81,689	9	0,000***	0,121
2014	24,844	9	0,003**	0,094
2015	58,921	9	0,000***	0,102
2016	80,433	9	0,000***	0,120
2017	67,299	9	0,000***	0,111
2018	48,833	9	0,000***	0,135
2019	128,717	9	0,000***	0,154
2020	29,182	9	0,001**	0,101
2021	31,437	9	0,000***	0,075
2022	42,538	9	0,000***	0,089
2023	36,819	9	0,000***	0,121
2024	15,042	9	0,090	0,076
2025	29,605	9	0,001**	0,100

*p < 0,05; **p < 0,01; ***p < 0,001

Napomena: χ^2 = Pearson Chi-Square; df = stepeni slobode; p = statistička značajnost; Cramer's V = mjera jačine povezanosti

Dakle, rezultati ukazuju da etnicitet predstavlja relevantan faktor povezan sa statusom zaposlenja u većini posmatranog perioda, iako intenzitet te veze varira kroz vrijeme.

Opšti trendovi:

Crnogorci: Najveći procenat stalno zaposlenih u većini godina. Značajan rast nakon 2020 (2020: 34,5%; 2025: 42,9%);

Srbi: dosljedno niži procenat stalno zaposlenih nego Crnogorci. Najviši procenat penzionera (2025: 49,4% penzionera);

Bošnjaci/Muslimani: ranije veća nezaposlenost (2009–2014), kasnije poboljšanje (2025: 44,6% stalno zaposlenih (najviše od svih grupa));

Albanci: veoma nestabilan obrazac. Ekstremno visoki udio penzionera u nekim godinama (2017: 61,2%; 2019: 60,8%).

Najvažniji trend kroz vrijeme- Postoje tri faze:

Faza 1: 2009–2014

- veće etničke razlike
- viša nezaposlenost kod Bošnjaka/Muslimana
- stabilnija zaposlenost kod Crnogoraca

Faza 2: 2015–2020

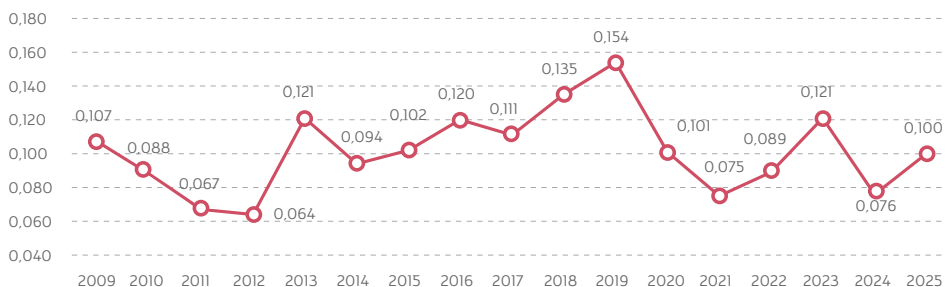
- razlike ostaju značajne
- ali se smanjuju

Faza 3: 2021–2025

- rast zaposlenosti kod svih grupa
- razlike se smanjuju
- 2024 → razlike nestaju
- 2025 → blago se ponovo pojavljuju

Drugim riječima, postoji značajna povezanost između etničke pripadnosti i statusa zaposlenja u gotovo svim posmatranim godinama (2009–2025), što potvrđuju rezultati Pearson Chi-square testa ($p < 0,05$). Ova povezanost ukazuje na postojanje sistematskih razlika u strukturi zaposlenosti između etničkih grupa. Jedini izuzetak predstavlja 2024 godina, što može ukazivati na privremeno smanjenje etničkih razlika u statusu zaposlenja.

Grafikon 15 Vrijednosti Kramer V

Iako postoji veoma značajna veza između etničkih grupa, sa jedne, i statusa zaposlenja, sa druge strane, vrijednosti Cramer's V pokazuju da je jačina te veze uglavnom slaba do umjerena.

Pregled jačine veze po periodima:

- **2009–2012:** slaba povezanost ($V = 0,064–0,107$)
- **2013–2019:** blago jačanje povezanosti, ali i dalje slaba do donje granice umjerene ($V = 0,094–0,154$)
- **Najviša vrijednost zabilježena je 2019. godine ($V = 0,154$),** što ukazuje na relativno najizraženije razlike između etničkih grupa u pogledu statusa zaposlenja.
- **2020–2023:** ponovo slaba povezanost ($V = 0,075–0,121$)
- **2024:** veza nije značajna ($V = 0,076$; $p = 0,090$)
- **2025:** slaba ali značajna povezanost ($V = 0,100$; $p = 0,001$)

Ukupno posmatrano, vrijednosti Cramer's V u svim godinama ostaju relativno niske, što ukazuje da etnicitet objašnjava samo manji dio varijacija u statusu zaposlenja.

Strukturalne razlike između etničkih grupa (Crosstab analiza)

Analiza procentualne raspodjele statusa zaposlenja unutar etničkih grupa pokazuje postojanje stabilnih obrazaca:

Crnogorci: U većini godina imaju **najveći udio stalno zaposlenih**. Istovremeno imaju **relativno niži udio nezaposlenih**. Udio penzionisanih je umjeren.

Srbi: Konzistentno imaju **niži udio stalno zaposlenih i viši udio penzionisanih**. Ovaj obrazac je posebno izražen u periodu 2013–2025.

Bošnjaci/Muslimani: Karakterišu ih **niže stope stalne zaposlenosti u ranijem periodu i relativno viši udio nezaposlenih u pojedinim godinama (npr. 2009, 2013, 2019)**. U kasnijim godinama dolazi do poboljšanja njihove pozicije na tržištu rada.

Albanci: Pokazuju najveće oscilacije kroz vrijeme. U nekim godinama imaju visok udio stalno zaposlenih (npr. 2025: 46,3%), ali i veoma visok udio penzionisanih (npr. 2017: 61,2%). Generalno predstavljaju grupu sa najvećim varijacijama.

Trend kroz vreme

Posmatrano longitudinalno: Veza između etniciteta i statusa zaposlenja je **konzistentno prisutna kroz cio period**, ali je **njena jačina ograničena i relativno stabilna**. Najizraženija diferencijacija između etničkih grupa zabilježena je u periodu **2013–2019**. U kasnijem periodu dolazi do **blagog smanjenja razlika**, što kulminira statistički neznačajnim rezultatom 2024. godine. Veza se ponovo pojavljuje 2025, ali ostaje slaba.

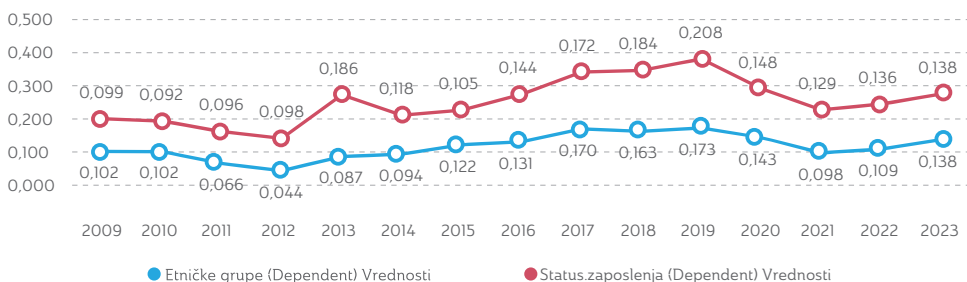
Rezultati analize pokazuju da postoji značajna povezanost između etniciteta i statusa zaposlenja u većini posmatranih godina, što ukazuje da se položaj na tržištu rada razlikuje između etničkih grupa. Međutim, jačina ove povezanosti je uglavnom slaba, što znači da etnicitet predstavlja samo jedan od faktora

koji utiču na status zaposlenja. Uočene razlike ukazuju na postojanje određenih strukturnih nejednakosti između etničkih grupa, ali njihov ukupni efekat je ograničen i varira kroz vrijeme.

Analiza trendova pokazuje postepeno povećanje stope stalne zaposlenosti kod svih etničkih grupa, posebno nakon 2020 godine, uz istovremeno smanjenje nezaposlenosti, što ukazuje na opšte poboljšanje tržišta rada.

Može se reći da etnička pripadnost jeste važan faktor u strukturi zaposlenosti tokom većine posmatranog perioda, ali se njen uticaj smanjuje u novijem periodu.

Grafikon 16 Vrijednosti Eta i Eta na kvadrat

Vrijednosti su prikazane za svaku godinu u periodu **2009–2023** i mjere **jačini i smjer veze** između etničke pripadnosti i statusa zaposlenja kroz vrijeme.

Trendovi kroz godine

Rane godine (2009–2012)

- Vrijednosti za **etničke grupe** su u rasponu **0,04–0,10**, što ukazuje na **slabu povezanost** između etničke pripadnosti i statusa zaposlenja počevši od 2009.
- Slično, vrijednosti za **status zaposlenja** su takođe niske (<0,10), sugerirajući da se **status zaposlenja nije uveliko razlikovao među etničkim grupama** u ovim godinama.

U ranim godinama etnička pripadnost nije snažno predviđjela status zaposlenja — što znači da su razlike u zaposlenosti među etničkim grupama bile relativno male.

Srednji period (2013–2017)

- Vrijednosti počinju rasti, npr. 2013: 0,09 i 0,19; 2016: 0,13 i 0,14.
- Posebno je 2013 vrijednost statusa zaposlenja (0,19) viša, ukazujući da je u toj godini status zaposlenja bio izraženije povezan s etničkom pripadnošću nego ranije.

Tokom sredine posmatranog perioda počinju se pojavljivati jače veze — što znači da je postojala **veća razlika u zaposlenju među etničkim grupama** u tim godinama.

Kasnije godine (2018–2023)

- U periodu od 2018. do 2023., vrijednosti za status zaposlenja su još više: 2018 0,18, 2019 0,21 — najviša u nizu.
- Ove povećane vrijednosti pokazuju da je **razlika u statusu zaposlenja među etničkim grupama bila najizraženija u tim godinama.**

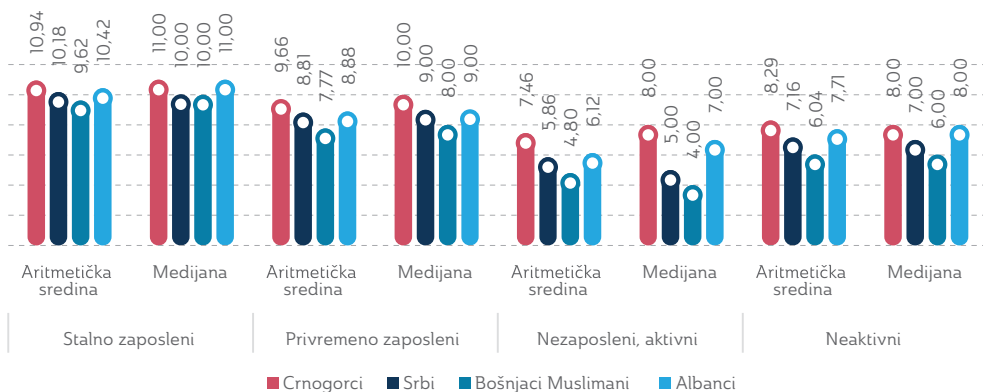
U kasnijim godinama postoji **veća povezanost etničke pripadnosti i statusa zaposlenja**, što znači da je etnička grupa postala **važniji faktor u predviđanju zaposlenosti.**

Dakle, u **ranim godinama (2009–2012)** vrijednosti su relativno niske, što znači da etnička pripadnost **nije snažno objašnjavala razlike u statusu zaposlenja** među stanovništvom. U **srednjem periodu (2013–2017)** vidimo rast vrijednosti, što ukazuje na **pojačan uticaj etničke pripadnosti na zaposlenost** u tim godinama. U **kasnijim godinama (2018–2023)** vrijednosti mjera su još izraženije, posebno kod statusa zaposlenja, što znači da je u tim godinama **etnička pripadnost postala značajniji faktor povezanosti s statusom zaposlenja.**

Srednje vrijednosti prihoda pripadnika etničkih grupa prema statusu zaposlenja

Sledeći grafikon prikazuje **dvije osnovne deskriptivne mjere — aritmetičku sredinu (prosjeak) i medijanu** — za prihode kod osoba različitog statusa zaposlenja (stalno zaposleni, privremeno zaposleni, nezaposleni aktivni i neaktivni), raspoređene po četiri etničke grupe: **Crnogorci, Srbi, Bošnjaci/Muslimani i Albanci.** Na kraju, u posebnom grafikonu, dati su i **ukupan prosjeak i medijana** za sve grupe zajedno.

Grafikon 17 Srednje vrijednosti prihoda pripadnika etničkih grupa, prema statusu zaposlenja, na uzorku, u %

Analiza po statusu zaposlenja i etničkim grupama

1. Stalno zaposleni

- **Crnogorci:** prosječna vrijednost **10,94**, medijana **11,00** — najviši pokazatelji među grupama.
- **Albanci:** prosjek **10,42**, medijana **11,00** — vrlo blizu Crnogorcima.
- **Srbi:** prosjek **10,18**, medijana **10,00** — nešto niži nego kod Crnogoraca i Albanaca.
- **Bošnjaci/Muslimani:** prosjek **9,62**, medijana **10,00** — najniži u ovoj kategoriji.

Kod **stalno zaposlenih** grupa **Crnogorci i Albanci** imaju **najveće prosječne i tipične prihode**, dok Bošnjaci/Muslimani imaju **najniže, ali i dalje relativno visoke vrijednosti**. Visoka medijana ukazuje da je veliki dio osoba u ovoj grupi ostvario prihode u višim kategorijama.

2. Privremeno zaposleni

- **Crnogorci:** prosjek **9,66**, medijana **10,00** — najviši u odnosu na ostale.
- **Albanci:** prosjek **8,88**, medijana **9,00** — drugi po visini.
- **Srbi:** prosjek **8,81**, medijana **9,00** — gotovo identično Albancima.
- **Bošnjaci/Muslimani:** prosjek **7,77**, medijana **8,00** — niži u odnosu na ostale.

Među **privremeno zaposlenim**, Crnogorci imaju najviši prihod, dok Bošnjaci/Muslimani ponovo stoje **niže u strukturi prihoda**. Medijane ukazuju da velika većina privremeno zaposlenih kod Bošnjaka/Muslimana ima tipično **niži prihod** u odnosu na druge grupe.

3. Nezaposleni (aktivni)

- **Crnogorci**: prosjek 7,46, medijana 8,00
- **Albanci**: prosjek 6,12, medijana 7,00
- **Srbi**: prosjek 5,86, medijana 5,00
- **Bošnjaci/Muslimani**: prosjek 4,80, medijana 4,00

Kod **nezaposlenih koji aktivno traže posao**, prosječni i tipični prihodi su, kako se očekuje, **znatno niži nego kod zaposlenih**. Ponovo se javlja obrazac da Bošnjaci/Muslimani imaju **najniži prosjek i medijanu**, dok Crnogorci imaju **najviši tipični prihod** u ovoj kategoriji.

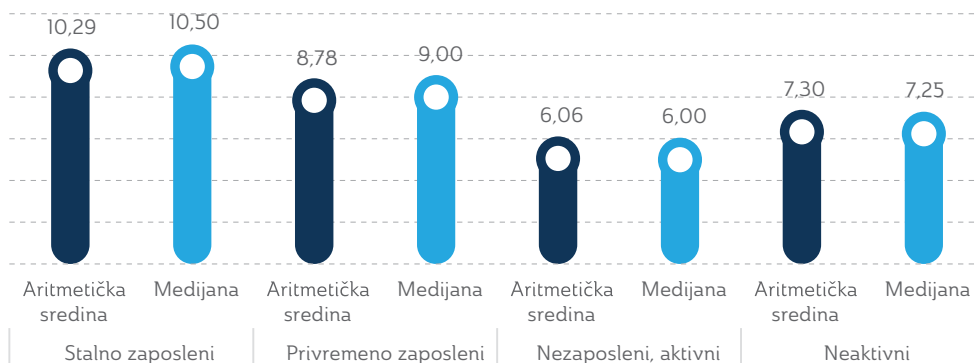
4. Neaktivni

- **Albanci**: prosjek 7,71, medijana 8,00 — najviši među grupama.
- **Crnogorci**: prosjek 8,29, medijana 8,00 — nešto viši prosjek, medijana je simetrična.
- **Srbi**: prosjek 7,16, medijana 7,00
- **Bošnjaci/Muslimani**: prosjek 6,04, medijana 6,00

Kod **neaktivnih**, *najviši prosjek ima Crnogorci*, ali *Albanci imaju najveću medijanu*, što znači da je kod Albanaca više pojedinaca s tipičnim višim prihodima u ovoj grupi. Srbi i Bošnjaci/Muslimani ponovo imaju niže prosjeke i medijane, što sugerise da među *neaktivnima* ovi ispitanici u prosjeku imaju niži nivo prihoda.

U narednom grafikonu prikazana je **ukupna prosječna vrijednost (aritmetička sredina) i medijana** za sve četiri grupe zajedno unutar svakog statusa zaposlenja. Ove prosječne vrijednosti potvrđuju opšti trend: **stalno zaposleni ostvaruju najviše nivoa prihoda**, zatim **privremeno zaposleni**, dok **nezaposleni (aktivni)** imaju najniže, a **neaktivni** imaju nešto više od aktivno nezaposlenih, ali i dalje niže od zaposlenih.

Grafikon 18 Prosjek prihoda

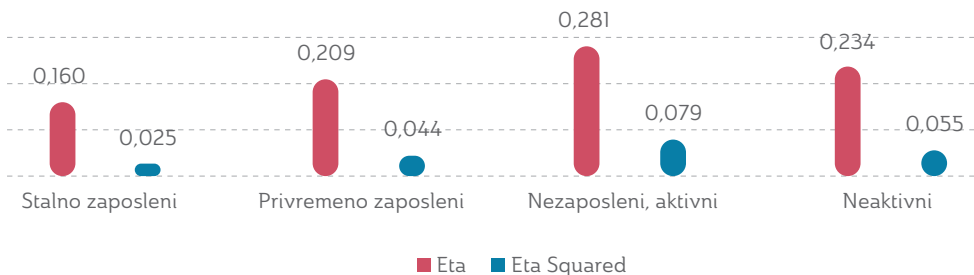

Analiza aritmetičke sredine i medijane prihoda po statusu zaposlenja i etničkim grupama pokazuje jasne razlike u ekonomskim rezultatima unutar populacije. **Stalno zaposleni imaju najviše prosječne i medijalne prihode**, što je u skladu s očekivanim ekonomskim obrascem. Unutar svih kategorija statusa zaposlenja, **Crnogorci i Albanci generalno postižu više prosječne i medijalne prihode** nego Srbi i Bošnjaci/Muslimani, posebno kod stalno zaposlenih i neaktivnih. Kod *nezaposlenih aktivnih osoba*, prihodi su najniži, pri čemu Bošnjaci/Muslimani pokazuju najniže vrijednosti, a Crnogorci najviše u toj kategoriji.

Ove razlike upućuju na to da **status zaposlenja i etnička pripadnost utiču na distribuciju prihoda** — pri čemu tipično ispitanici sa stabilnim zaposlenjem i pripadnici određenih etničkih grupa ostvaruju povoljnije prihodne pozicije. Ovakav prikaz može poslužiti kao osnov za daljnje analize socio-ekonomskih faktora i politika u zemlji.

Grafikon koji slijedi prikazuje vrijednosti **Eta** i **Eta Squared (η^2)** za četiri kategorije *statusa zaposlenja* (stalno zaposleni, privremeno zaposleni, nezaposleni aktivni i neaktivni). Ove mjere se koriste da se ocijeni **snaga veze ili povezanost** između *statusa zaposlenja* i *prihoda*.

Grafikon 19 Vrijednosti Eta

1. Stalno zaposleni

- **Eta = 0.160, $\eta^2 = 0.025$.** Ove vrijednosti ukazuju da status stalnog zaposlenja **objašnjava oko 2.5 % varijacije prihoda**. To je **slaba povezanost** — znači da iako postoji statistički neki odnos između statusa stalnog zaposlenja i prihoda, on **nije naročito snažan**.

2. Privremeno zaposleni

- **Eta = 0.209, $\eta^2 = 0.044$.** Ovdje se vidi **nešto jača veza** nego kod stalno zaposlenih. Prihodi su **bliže povezani sa statusom privremenog zaposlenja. 4.4 % varijabilnosti** u prihodima može se pripisati razlikama u statusu privremenog zaposlenja, što je **slab do umjeren efekat povezanosti**.

3. Nezaposleni, aktivni

- $\text{Eta} = 0.281$, $\eta^2 = 0.079$. Ovaj segment pokazuje **najjaču povezanost** od sve četiri kategorije. **7.9 % ukupne varijacije prihoda** je objašnjeno time da je osoba *nezaposlena, ali aktivno traži posao*. Prema opštim smjernicama, to se može tumačiti kao **umjerena povezanost** između statusa nezaposlenosti i prihoda.

4. Neaktivni

- $\text{Eta} = 0.234$, $\eta^2 = 0.055$. Vrijednost η^2 od **5.5 %** ukazuje na **slabu do umjerenu vezu** između statusa neaktivnosti i prihoda. Ovaj efekat je veći nego kod stalno zaposlenih, ali manji nego kod nezaposlenih aktivnih.

Ove mjere ne govore **da status zaposlenja uzrokuje prihode**, već da postoji **veza ili povezanost** između statusa i prihoda — odnosno, da *status zaposlenja može objašnjavati dio razlika u prihodima u populaciji*. Najjači efekat (najveća eta vrijednost) je kod **nezaposlenih aktivnih**, što sugerise da ova kategorija ima **najveći utjecaj na varijacije u prihodima** među analiziranim statusima. Kod **stalno zaposlenih i privremeno zaposlenih** vidimo slabije veze, što znači da status sam po sebi ne objašnjava veliki dio razlike u prihodima — vjerovatno zato što unutar tih grupa postoje i drugi faktori (npr. obrazovanje, radno iskustvo, sektor) koji utiču na prihode.

Mjere povezanosti (Eta i Eta Squared) pokazuju da postoji **vidljiva veza između statusa zaposlenja i nivoa prihoda**, ali da ta veza objašnjava **samo dio ukupnih razlika u prihodima**. Najjača povezanost je zapažena kod **nezaposlenih aktivnih osoba** ($\eta^2 \sim 0.079$), što ukazuje da status ove grupe objašnjava oko 8 % varijacija u prihodima. Ostale kategorije — stalno zaposleni, privremeno zaposleni i neaktivni — pokazale su **slabije do umjereno izražene veze**, s η^2 vrijednostima između 0.025 i 0.055. Ovi rezultati pokazuju da iako je status zaposlenja relevantan za raspodjelu prihoda, većina varijabilnosti prihoda ostaje neobjašnjena i može biti povezana s drugim socio-demografskim faktorima.

3. ETNIČKE GRUPE I SEKTOR ZAPOSLENJA

Treće poglavlje istražuje odnos između etničke pripadnosti i sektora zaposlenja, s posebnim naglaskom na to da li pripadnici različitih etničkih grupa zauzimaju radna mesta u javnom, privatnom i samozaposlenom sektoru u različitoj meri nego što bi se očekivalo slučajno. Analiza sektora zaposlenja pruža ključne informacije o ekonomskom položaju i tržišnoj integraciji pojedinih grupa, kao i o socijalnoj strukturi radne snage u Crnoj Gori.

Kako bi se kvantifikovao ovaj odnos, koristi se metod ukrštanja kategorija etničke pripadnosti i sektora zaposlenja kroz kros-tabele. Ove tabele omogućavaju vizuelni pregled raspodjele zaposlenih po grupama i sektorima, dok se statistički testovi, uključujući Chi-square test, koriste za procjenu da li zabilježene razlike predstavljaju značajne obrasce, a ne slučajnu varijaciju. Dodatno, primjenjuje se Cramer-V koeficijent, koji meri jačinu veze između etničke pripadnosti i sektora zaposlenja. Vrijednosti bliže 0 ukazuju na slabiju povezanost, dok vrijednosti bliže 1 označavaju izražene i konzistentnije razlike.

Analiza sektorske raspodjele kroz longitudinalni period (2009–2025) otkriva očigledne obrasce: Bošnjaci/Muslimani i Crnogorci pokazuju veću zastupljenost u javnom sektoru, Srbi su najviše zastupljeni među nezaposlenima i neaktivnima, dok Albanci dominiraju u privatnom sektoru. Ovi obrasci ukazuju na različite puteve integracije etničkih grupa na tržište rada i varijacije u socio-ekonomskom položaju.

Pored same strukture zaposlenja, treće poglavlje ispituje i uticaj sektora rada na visinu prihoda. Korišćenjem analiza srednjih vrijednosti, medijane i mjera povezanosti (Eta i Eta squared), utvrđuje se kako status zaposlenja doprinosi razlikama u prihodima među etničkim grupama. Na taj način, kombinovanjem statističkih testova i deskriptivne analize, dobijamo cjelovit uvid u ekonomsku integraciju, distribuciju prihoda i potencijalne socio-ekonomske nejednakosti među etničkim grupama u Crnoj Gori.

Dakle, ovom dijelu istraživanja se ispituje **veza između etničke pripadnosti i sektora zaposlenja**, odnosno da li ljudi iz različitih etničkih grupa rade u različitim sektorima više nego što bi se to moglo očekivati nasumično. Sektor zaposlenja je važan zbog toga što govori o tome kako su različite grupe zastupljene u ekonomiji i kako su integrisane u radnu snagu.

Da bismo to provjerili, koristimo metodu koja se zasniva na **upoređivanju broja ljudi u različitim kategorijama** — ovdje, različitim kombinacijama etničke pri-

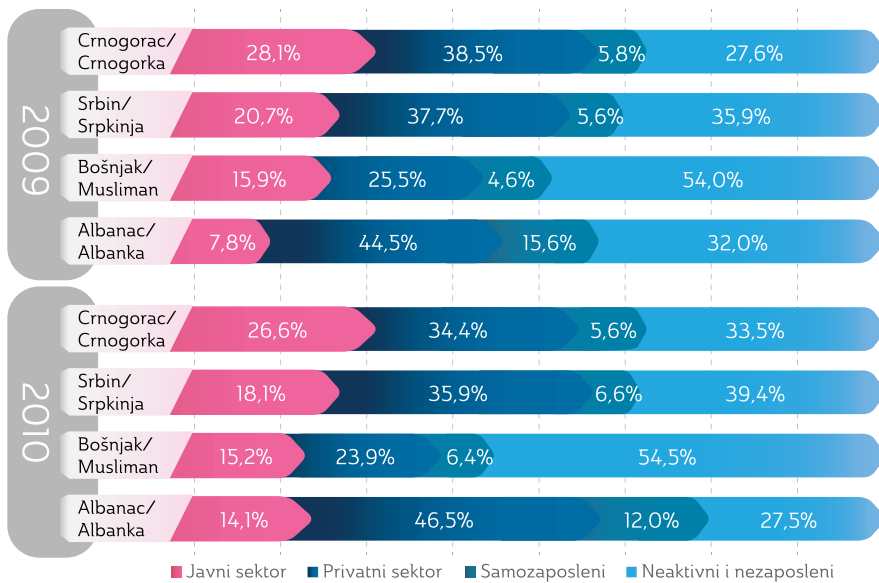
padnosti i sektora zaposlenja. Takve tabele se često nazivaju “kros-tabele” ili ukrštanja, i daju pregled kako se ispitanici raspoređuju u svakoj grupi i svakoj kategoriji zaposlenja.

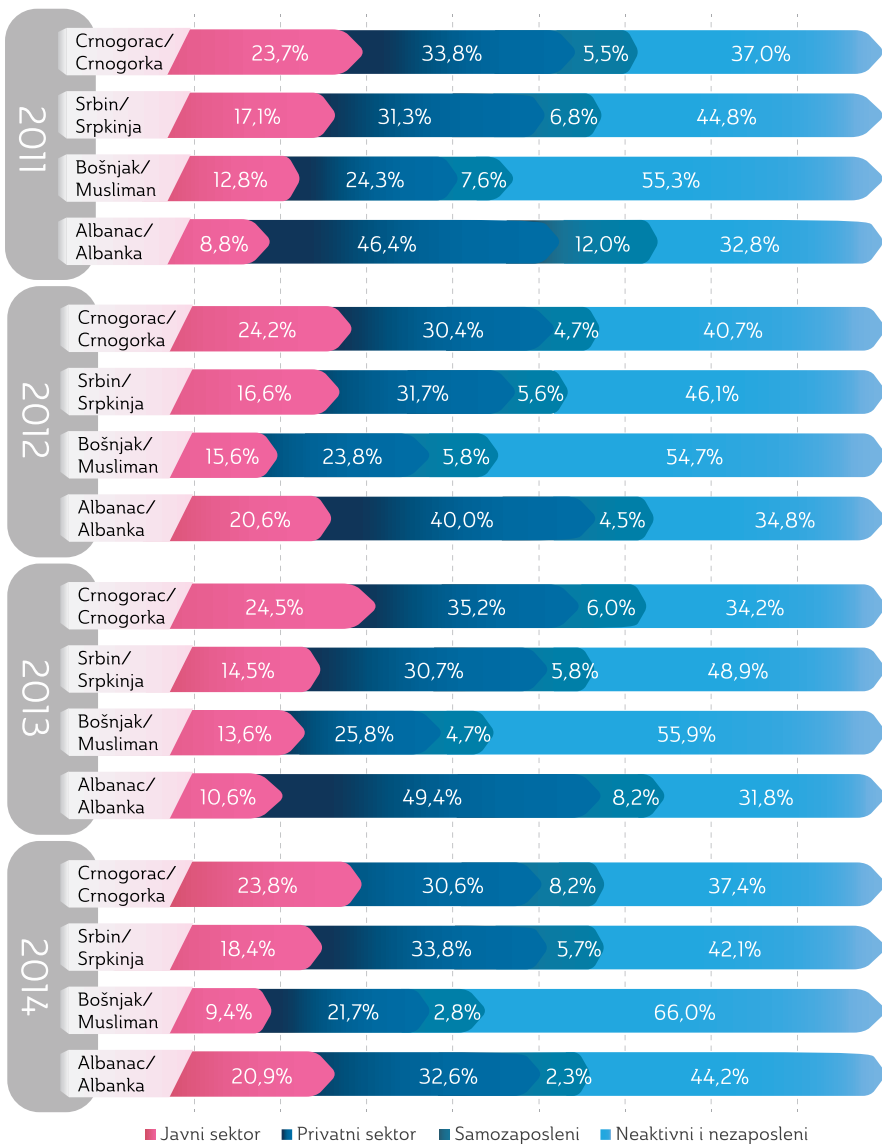
Pored same vizuelne raspodjele, koristimo i test koji mjeri da li su te razlike u raspodjeli dovoljno izražene da bi ukazivale na **pravi obrazac, a ne slučajnu varijaciju**. Taj test uzima u obzir očekivane i stvarne brojeve u tabelama i pomaže nam da odlučimo da li se raspodjela u pojedinim grupama razlikuje na način koji nije samo slučajan.

Da bismo dodatno opisali **koliko je ta veza izražena**, koristimo i posebnu mjeru koja se naziva **Cramer-V** — ona nam daje skalu od 0 do 1 koja pokazuje da li je veza slabija ili jača. Vrijednost bliža 0 znači da je razlika u raspodjeli manje izražena, dok vrijednost bliža 1 znači da su razlike veće i jasnije.

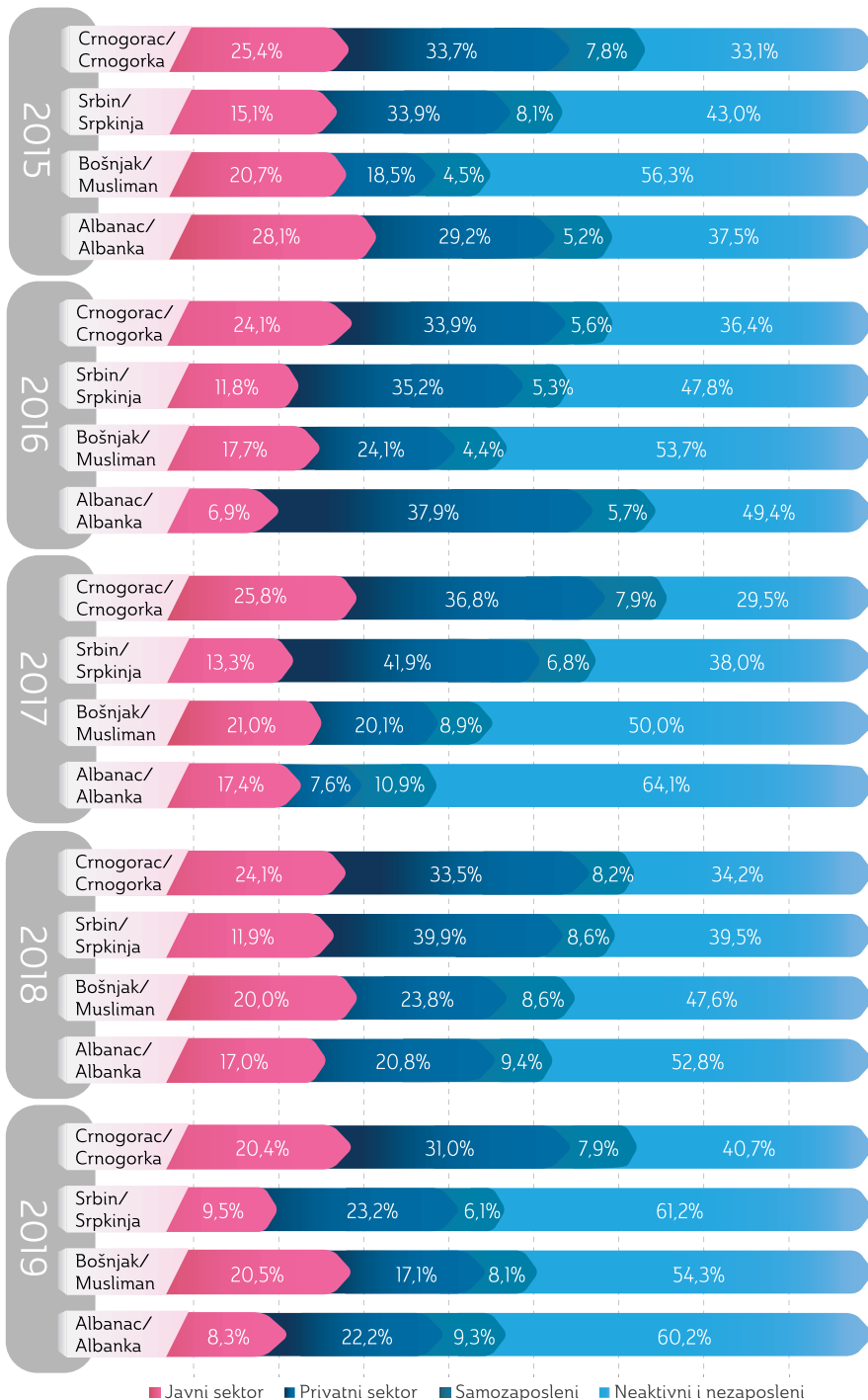
Kombinovanjem ovih metoda dobijamo **širu sliku o odnosu između etničke pripadnosti i sektora zaposlenja**. Ne samo da vidimo da li se grupe razlikuju u strukturi zaposlenja, već i koliko su te razlike izražene. To nam omogućava da bolje razumijemo potencijalne obrasce u tržišnoj integraciji različitih etničkih grupa i da izvučemo pouzdane zaključke o socio-ekonomskim razlikama u posmatranoj populaciji.

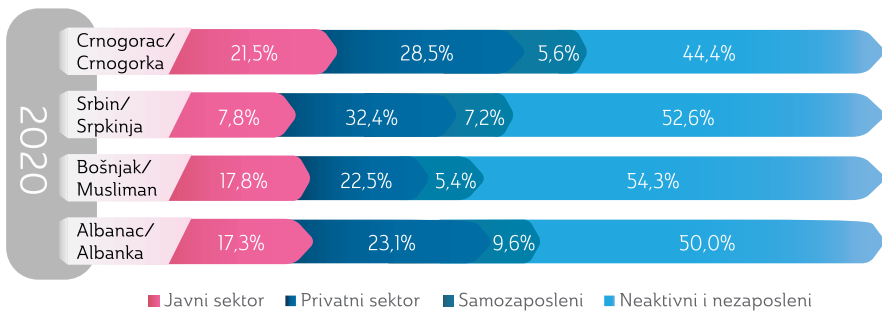
Grafikon 20 Rasporedjenost etničkih grupa po sektoru/sektorima zaposlenja, na uzorku, u %

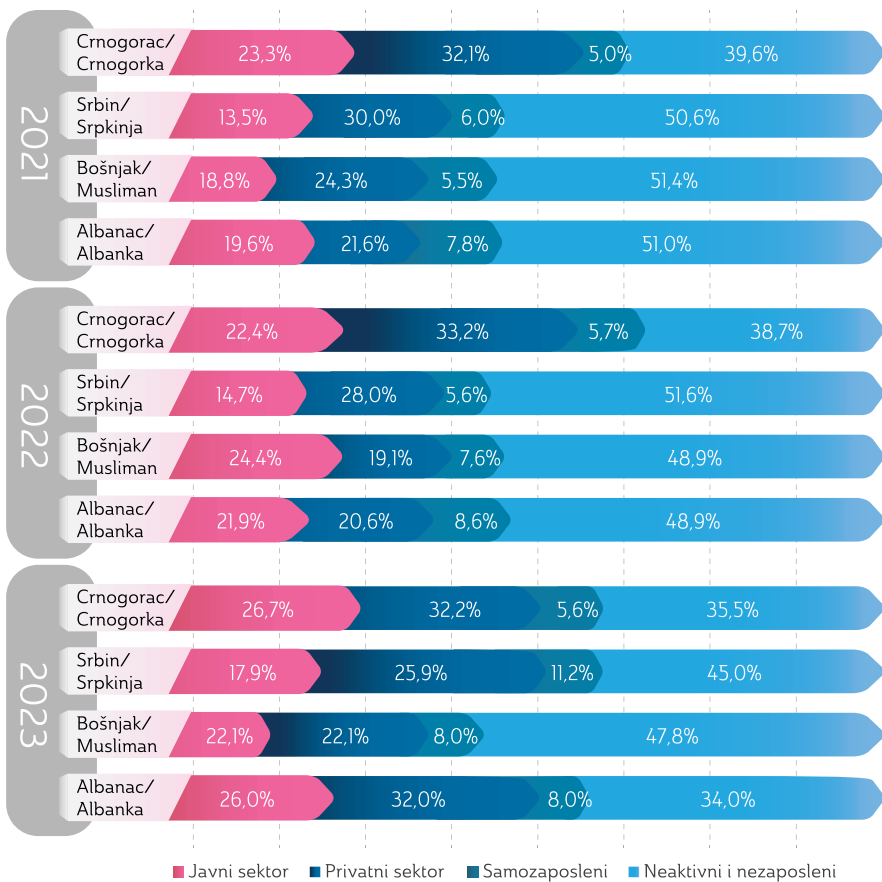

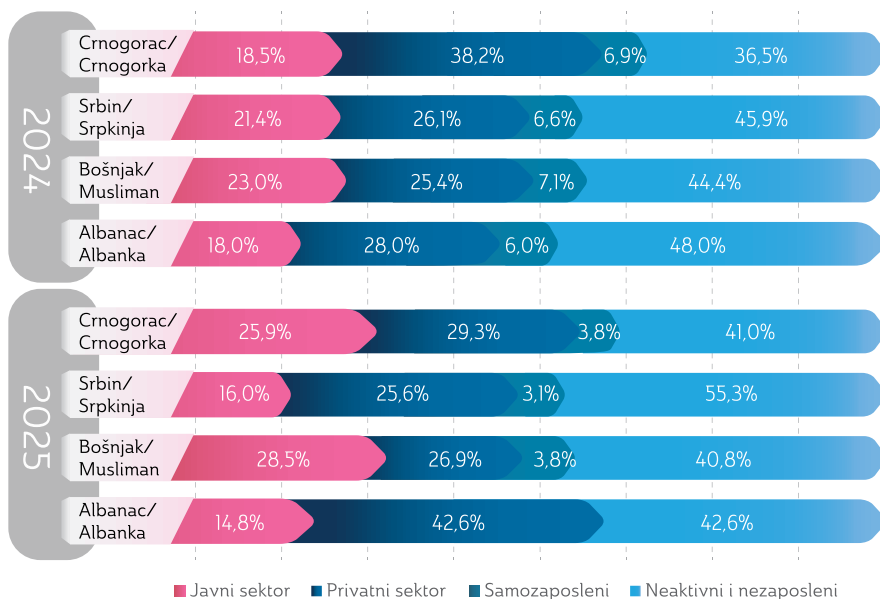
Grafikon 21 Rasporedjenost etničkih grupa po sektoru/sektorima zaposlenja, na uzorku, u %

Grafikon 22 Rasporedjenost etničkih grupa po sektoru/sectorima zaposlenja, na uzorku, u %

Podaci za 2025. godinu ukazuju na jasno diferenciranu strukturu zaposlenja među etničkim grupama. U javnom sektoru, koji obuhvata rad u državnim i drugim javnim institucijama, najveće učešće imaju Bošnjaci/Muslimani (28,5 %) i Crnogorci (25,9 %), dok su Srbi (16,0 %) i Albanci (14,8 %) znatno manje zastupljeni. Ovaj obrazac sugerira da su prve dvije grupe u većoj mjeri integrisane u institucije koje finansira država.

Suprotno tome, privatni sektor je najizraženiji među Albancima: 42,6 % pripadnika ove grupe radi u privatnim preduzećima ili preduzetničkim aktivnostima, što je značajno više u poređenju sa Crnogorcima (29,3 %), Bošnjacima/Muslimanima (26,9 %) i Srbima (25,6 %). Ovi podaci ukazuju na različite obrasce ekonomskog uključivanja i strategije pozicioniranja na tržištu rada među etničkim zajednicama.

Posebno važan nalaz odnosi se na kategoriju nezaposlenih i neaktivnih. Srbi u 2025. godini bilježe najviši udio lica van tržišta rada (55,3 %), što je znatno više u poređenju sa Crnogorcima (41,0 %), Bošnjacima/Muslimanima (40,8 %) i Albancima (42,6 %). Ova razlika ukazuje na izraženiju radnu neaktivnost unutar srpske populacije u uzorku te godine i predstavlja jedan od ključnih pokazatelja neravnomerne tržišne integracije.

Ukupan pregled strukture zaposlenja potvrđuje da je radna neaktivnost široko rasprostranjena: gotovo polovina ukupne populacije (46,2 %) u 2025. godini nije bila aktivno zaposlena. Javni sektor činio je 22,1 %, privatni 28,4 %, a samozaposleni 3,4 %. Ovi podaci ukazuju da, pored etničkih razlika u sektorskoj

raspodjeli, opšti nivo uključenosti u tržište rada ostaje relativno nizak, što ima značajne implikacije za razumijevanje ukupne socioekonomske dinamike u posmatranom periodu.

Statistička značajnost (Chi-square test)

Tabela 7 Etnička pripadnost i sektor zaposlenja (χ^2 test i Cramer's V), 2009–2025

Godina	χ^2	df	p	Cramer's V
2009	114,251	9	0,000***	0,132
2010	89,133	9	0,000***	0,110
2011	74,065	9	0,000***	0,105
2012	50,786	9	0,000***	0,078
2013	65,503	9	0,000***	0,119
2014	33,354	9	0,000***	0,122
2015	60,052	9	0,000***	0,112
2016	54,946	9	0,000***	0,108
2017	107,757	9	0,000***	0,149
2018	27,782	9	0,001**	0,106
2019	92,49	9	0,000***	0,125
2020	30,649	9	0,000***	0,103
2021	40,169	9	0,000***	0,084
2022	49,960	9	0,000***	0,091
2023	25,285	9	0,003**	0,094
2024	17,757	9	0,038*	0,079
2025	29,937	9	0,000***	0,101

(*p < 0,05, **p < 0,01, ***p < 0,001)

Tumačenje rezultata χ^2 testa i Cramerovog V koeficijenta za period 2009–2025. pokazuje da između etničke pripadnosti i sektora zaposlenja postoji povezanost tokom čitavog posmatranog perioda.

Prije svega, sve vrijednosti χ^2 testa su statistički značajne (u najvećem broju godina na nivou p < 0,001), što znači da se raspodjela zaposlenih po sektorima (javni, privatni, samozaposleni, neaktivni) razlikuje među etničkim grupama i da te razlike nisu rezultat slučajnosti. Drugim riječima, etnička pripadnost i sektor zaposlenja nisu nezavisne kategorije.

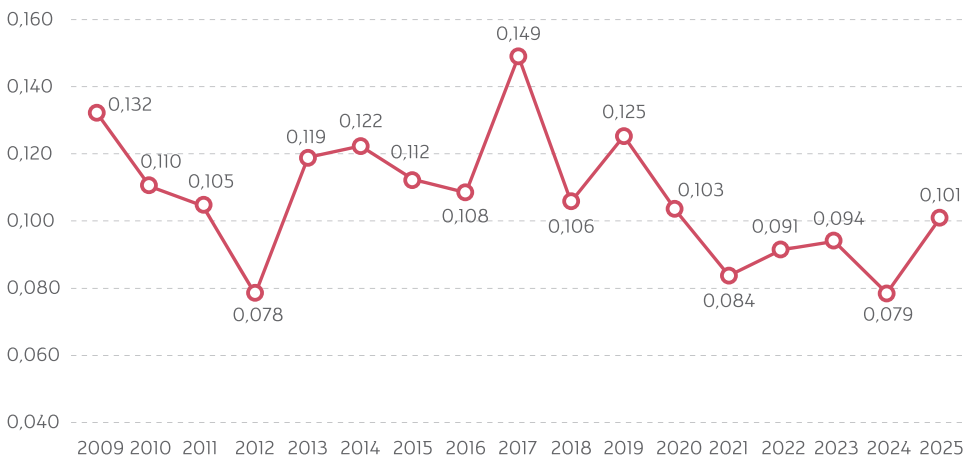
Međutim, kada se posmatra jačina veze putem Cramerovog V koeficijenta, vidi se da su efekti uglavnom slabi do umjereno slabi. Vrijednosti se kreću između 0,078 i 0,149. U većini godina koeficijent je oko 0,10–0,12, što ukazuje na postojanje veze, ali ne i na snažnu povezanost. To znači da, iako su razlike među etničkim grupama u sektorskoj raspodjeli statistički potvrđene, etnička pripadnost objašnjava relativno mali dio ukupnih varijacija u sektoru zaposlenja.

Posmatrano vremenski, mogu se uočiti tri faze:

1. Period 2009–2012: Na početku perioda veza je značajna, ali postepeno slabi (Cramer's V opada sa 0,132 u 2009. na 0,078 u 2012). To ukazuje na relativno izraženije razlike na početku, koje se u narednim godinama donekle smanjuju.
2. Period 2013–2019: U ovom razdoblju dolazi do ponovnog jačanja veze. Posebno se izdvaja 2017. godina ($V = 0,149$), kada je povezanost najizraženija u cijelom nizu podataka. Iako ni tada ne prelazi prag za umjerenu do jaku povezanost, razlike među etničkim grupama u pogledu sektora zaposlenja su u toj godini bile najizraženije.
3. Period 2020–2025: U posljednjem dijelu serije vrijednosti ponovo osciliraju, ali ostaju u okviru slabih efekata (0,079–0,101). U 2024. godini zabilježena je najslabija povezanost ($V = 0,079$), dok 2025. pokazuje blago povećanje (0,101). To sugerise da su razlike i dalje prisutne, ali ne pokazuju stabilan trend rasta.

Grafički prikaz (Grafikon 23) potvrđuje ovaj obrazac: linija Cramerovog V oscilira kroz vrijeme, bez jasnog linearnog rasta ili pada. Umjesto toga, vidljive su faze jačanja i slabljenja povezanosti.

Grafikon 23 Jačina veze (Cramer's V) / Vrijednosti Kramer koeficijenta

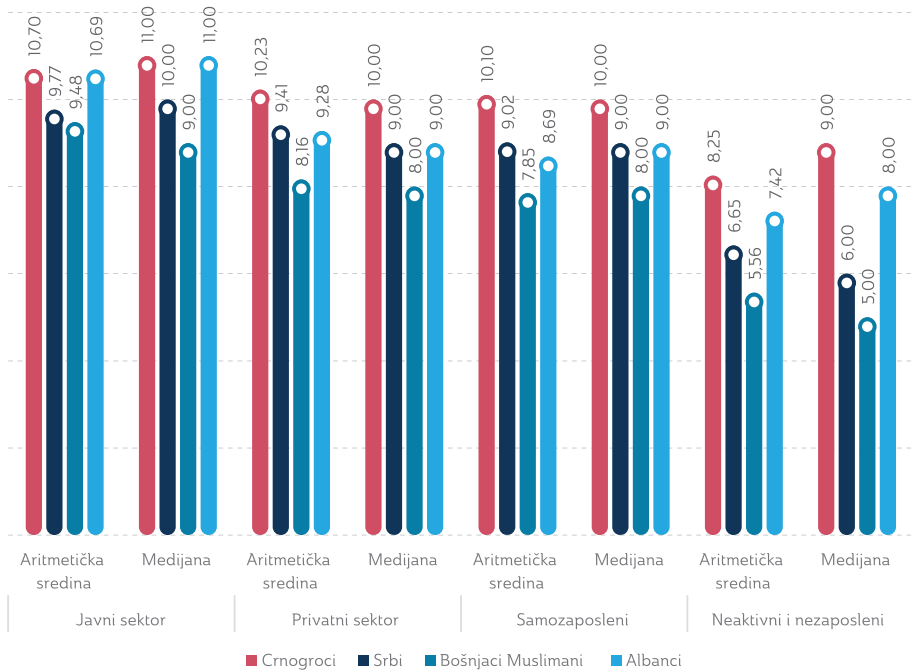

Zaključno, rezultati pokazuju da etnička pripadnost ima značajan, ali relativno slab uticaj na sektorsku raspodjelu zaposlenja tokom cijelog perioda 2009–2025. Veza nije konstantne jačine, već varira u skladu sa širim društveno-ekonomskim kretanjima. Iako etnička struktura utiče na pozicioniranje u sektorima zaposlenja, ona ne predstavlja dominantan faktor koji u potpunosti određuje radni status pojedinaca.

Sektor i prihodi - srednje vrijednosti

U tabeli su prikazane centralne statističke mjere — **aritmetička sredina (prosjeak) i medijana** — za raspodjelu prihoda pripadnika različitih etničkih grupa kroz četiri glavna sektora zaposlenja: **javni sektor**, **privatni sektor**, **samoza-posleni**, i **neaktivni/nezaposleni**. Aritmetička sredina predstavlja *prosječan prihod* u okviru grupe, dok medijana pokazuje *tipičan prihod* koji dijeli grupu na pola tako da 50 % ispitanika ima prihode ispod, a 50 % iznad te vrijednosti — što je često bolja reprezentacija “tipičnog” prihoda kada je raspodjela podataka neravnomjerna.

Grafikon 24 Srednje vrijednosti prihoda pripadnika etničkih grupa, po sektoru zaposlenja

1. Javni sektor

- **Crnogorci i Albanci** imaju gotovo identične prosječne prihode (**10,70** i **10,69**) i medijane (**11,00**), što ukazuje da su tipični prihodi u ovom sektoru među najvišima.
- **Srbi** su nešto niži (**9,77** srednja, **10,00** medijana), dok **Bošnjaci/Muslimani** imaju najmanje u javnom sektoru (**9,48** srednja, **9,00** medijana).

U javnom sektoru pripadnici svih etničkih grupa imaju relativno visoke i slične prihode, ali Crnogorci i Albanci stoje blago bolje u odnosu na Srbe i Bošnjake/Muslimane.

2. Privatni sektor

- U privatnom sektoru **Crnogorci** imaju najviši prosjek (**10,23**) i medijanu (**10,00**).
- **Srbi i Albanci** su vrlo slični (**9,41** i **9,28** prosjek; medijane **9,00**).
- **Bošnjaci/Muslimani** su ponovo najniži (**8,16** prosjek, **8,00** medijana).

Privatni sektor pokazuje nešto niže prihode u prosjeku i medijani u odnosu na javni sektor, uz jasnu razliku u korist Crnogoraca i Albanaca u odnosu na Srbe i posebno Bošnjake/Muslimane.

3. Samozaposleni

- **Crnogorci** prednjače s **10,10** prosjeka i **10,00** medijanom.
- **Srbi i Albanci** imaju slične prihode (**9,02** i **8,69** prosjek; medijane **9,00**).
- **Bošnjaci/Muslimani** imaju najniži prosjek (**7,85**) i medijanu (**8,00**) u ovoj grupi.

Samozaposleni pokazuju sličan obrazac kao u privatnom sektoru — najviši prihodi su kod Crnogoraca, dok Bošnjaci/Muslimani imaju najniže u okviru ove kategorije.

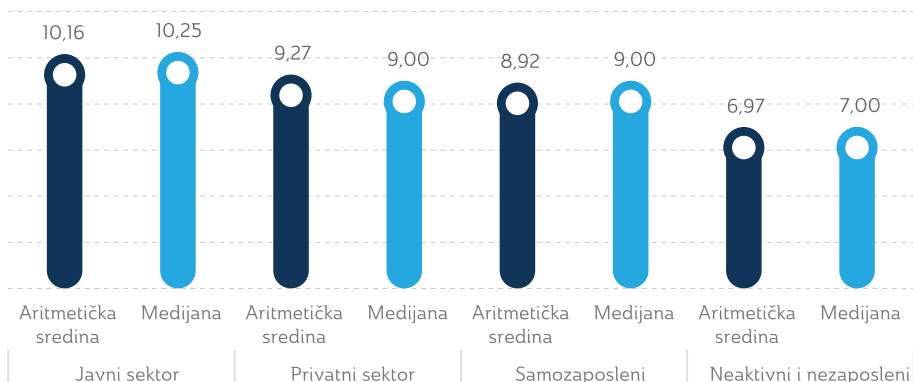
4. Neaktivni i nezaposleni

- **Crnogorci** imaju najviši prosjek (**8,25**) i medijanu (**9,00**) među neaktivnima i nezaposlenima.
- **Albanci** su sljedeći (**7,42** prosjek, **8,00** medijana).
- **Srbi** (**6,65** prosjek, **6,00** medijana) i **Bošnjaci/Muslimani** (**5,56** prosjek, **5,00** medijana) imaju znatno niže prihode u ovoj kategoriji.

Kod neaktivnih i nezaposlenih uočava se širi "pad" prihoda u odnosu na zaposlene, pri čemu Crnogorci i Albanci imaju nešto povoljniji položaj, a Srbi i Bošnjaci/Muslimani znatno niže tipične prihode.

Ove ukupne vrijednosti jasno pokazuju da su **najviši prihodi prosjek i medijana u javnom sektoru**, slijede **privatni sektor i samozaposleni**, dok neaktivni i nezaposleni imaju **najniže prosječne i tipične prihode**.

Grafikon 25 Prosječne vrijednosti prihoda

Analiza srednjih vrijednosti i medijane prihoda po sektorima zaposlenja i etničkim grupama pokazuje jasnu vezu između **sektora rada i visine prihoda**. U svim sektorima, najviši prosječni i tipični prihodi ostvaruju **Crnogorci i Albanci**, dok **Bošnjaci/Muslimani** u većini sektora imaju najniže srednje vrijednosti. Uočava se obrazac da su **zaposleni u javnom sektoru** u povoljnijem položaju u pogledu prihoda nego zaposleni u privatnom sektoru ili samozaposleni, dok **neaktivni i nezaposleni** imaju značajno niže prihode. Ovo ukazuje na različite socio-ekonomske obrasce u strukturi prihoda, povezujući sektor rada i etničku pripadnost sa ekonomskim rezultatima.

U grafikonu 26 prikazane su vrijednosti **Eta** i **Eta Squared (η^2)** za četiri različita statusa zaposlenja: **javni sektor, privatni sektor, samozaposleni i neaktivni**. Ove mjere koriste se za procjenu **snage povezanosti između statusa zaposlenja i prihoda**.

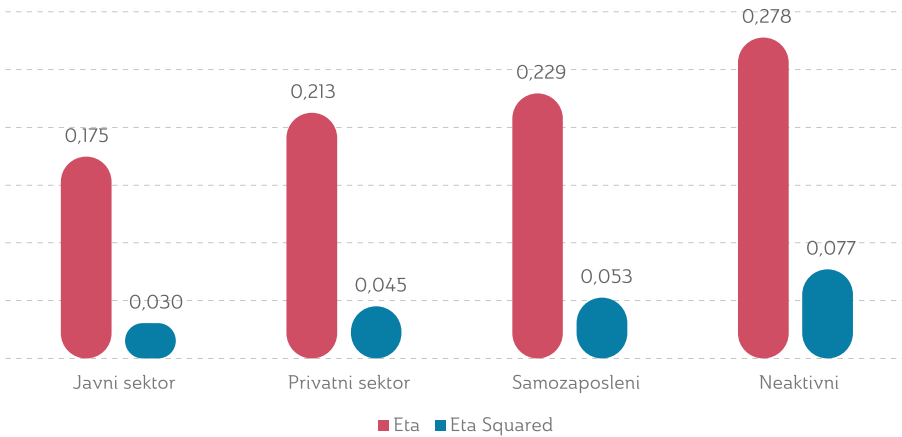
Javni sektor: Eta = 0,175, $\eta^2 = 0,030$. Ove vrijednosti pokazuju da status zaposlenja u javnom sektoru **slabije objašnjava varijacije u prihodima**. Samo oko **3 % ukupne varijabilnosti prihoda može se pripisati razlici u statusu zaposlenja** u javnom sektoru. Veza je prisutna, ali nije naročito jaka.

Privatni sektor: Eta = 0,213, $\eta^2 = 0,045$. U privatnom sektoru status zaposlenja objašnjava **nešto više varijabilnosti prihoda** u odnosu na javni sektor. Oko **4,5 % razlika u prihodima može se objasniti statusom zaposlenja**, što ukazuje na **slab do umjeren uticaj**.

Samozaposleni: Eta = 0,229, $\eta^2 = 0,053$. Kod samozaposlenih, status zaposlenja ima **srednju povezanost s prihodom** nego u prethodne dvije kategorije. Oko **5,3 % varijabilnosti prihoda** može se pripisati statusu samozaposlenja, što pokazuje **prisutniji uticaj na prihode**.

Neaktivni: Eta = 0,278, $\eta^2 = 0,077$. Za neaktivne ispitanike (osobe koje nisu zaposleni i ne traže aktivno posao), status zaposlenja ima **najjaču vezu s prihodom** među analiziranim kategorijama. Oko **7,7% ukupne varijacije u prihodima** može se objasniti tim statusom. Ova vrijednost podsjeća na **umjeren efekat povezanosti**, što znači da je status neaktivnosti **relativno značajan faktor** u okviru ovih podataka.

Grafikon 26 Vrijednosti Eta i Eta na kvadrat

Mjere povezanosti (Eta i Eta Squared) pokazuju da **status zaposlenja utiče na razlike u prihodima**, ali taj uticaj varira među različitim kategorijama. Najslabija povezanost je kod **zaposlenih u javnom sektoru**, dok je **status neaktivnih** najviše povezan s varijacijama u prihodima. U privatnom sektoru i među samozaposlenima veza je **slaba do umjerena**, dok status neaktivnosti objašnjava najveći dio varijacije u prihodima u odnosu na ostale kategorije. Ukupno gledano, iako status zaposlenja objašnjava samo dio razlika u prihodima, njegove vrijednosti eta squared ukazuju na **bitan, ali ne dominantan faktor** u ekonomskoj strukturi ispitanika.

4. ETNIČKE GRUPE I ZANIMANJE

U ovom dijelu rada se ispituje **odnos između etničke pripadnosti i zanimanja**, odnosno da li se ljudi iz različitih etničkih grupa razlikuju po vrstama zanimanja koje obavljaju. Da bismo to provjerili, koristili smo **kros-tabele** koje pokazuju kako su ljudi raspoređeni po kombinacijama etničke pripadnosti i kategorija zanimanja. Ove tabele nam omogućavaju da uporedimo koliki je udio ljudi iz svake grupe u različitim zanimanjima i da uočimo eventualne razlike u njihovoj profesionalnoj strukturi, odnosno da li neke grupe dominiraju u određenim vrstama poslova.

Takođe, koristili smo i **hi-kvadrat test**, kojim proveravamo da li su uočene razlike u raspodjeli zanimanja između grupa veće od onoga što bi se moglo očekivati slučajno. Taj test nam pomaže da odlučimo da li postoji povezanost između etničke pripadnosti i vrste zanimanja. Pored toga, primjenjena je i mjera zvan **Cramer-V**, koja daje pregled **jačine te veze**, odnosno koliko su razlike jasno izražene.

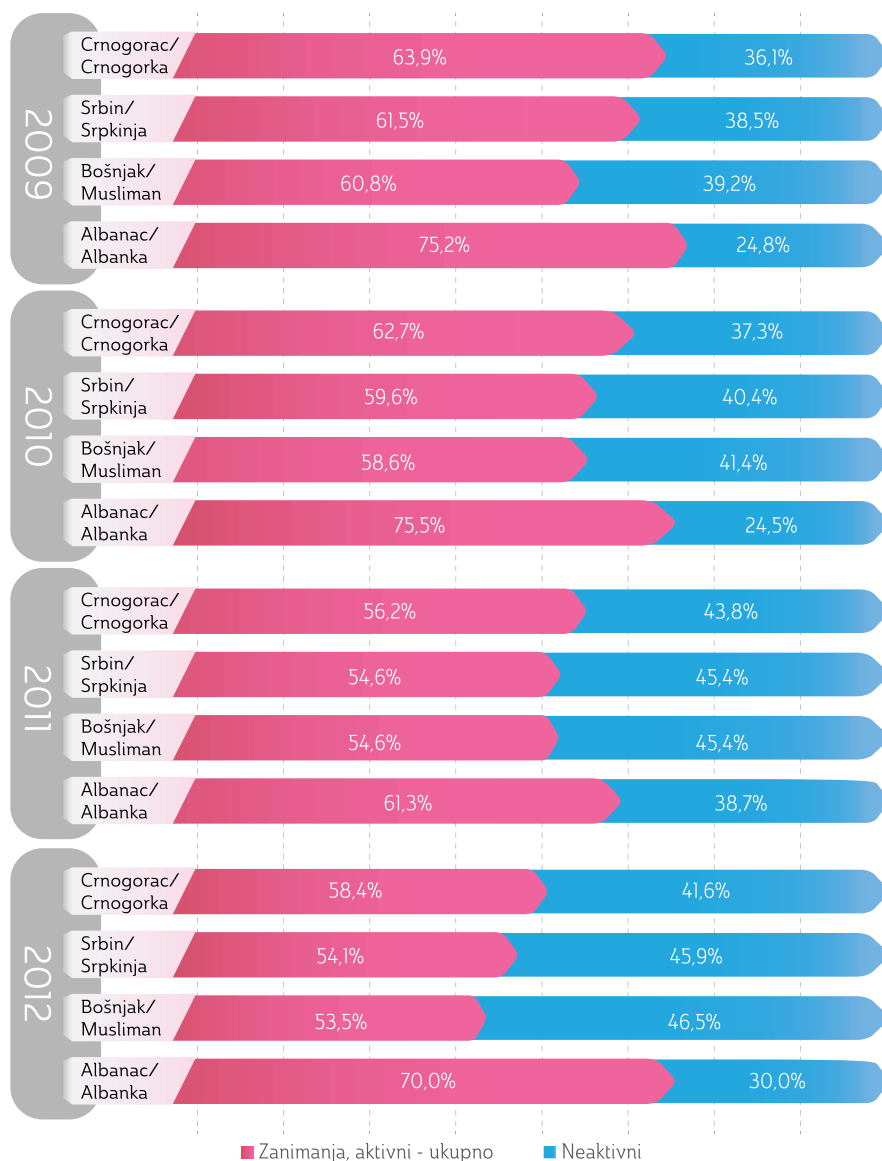
Kombinovanjem ovih metoda možemo uraditi **široku i pouzdanu analizu odnosa** između etničke pripadnosti i zanimanja. Ovaj pristup omogućava ne samo da se utvrdi da li postoje razlike, već i koliko su te razlike izražene, što je važno za razumijevanje ukupnih obrazaca raspodjele radne snage među različitim društvenim grupama.

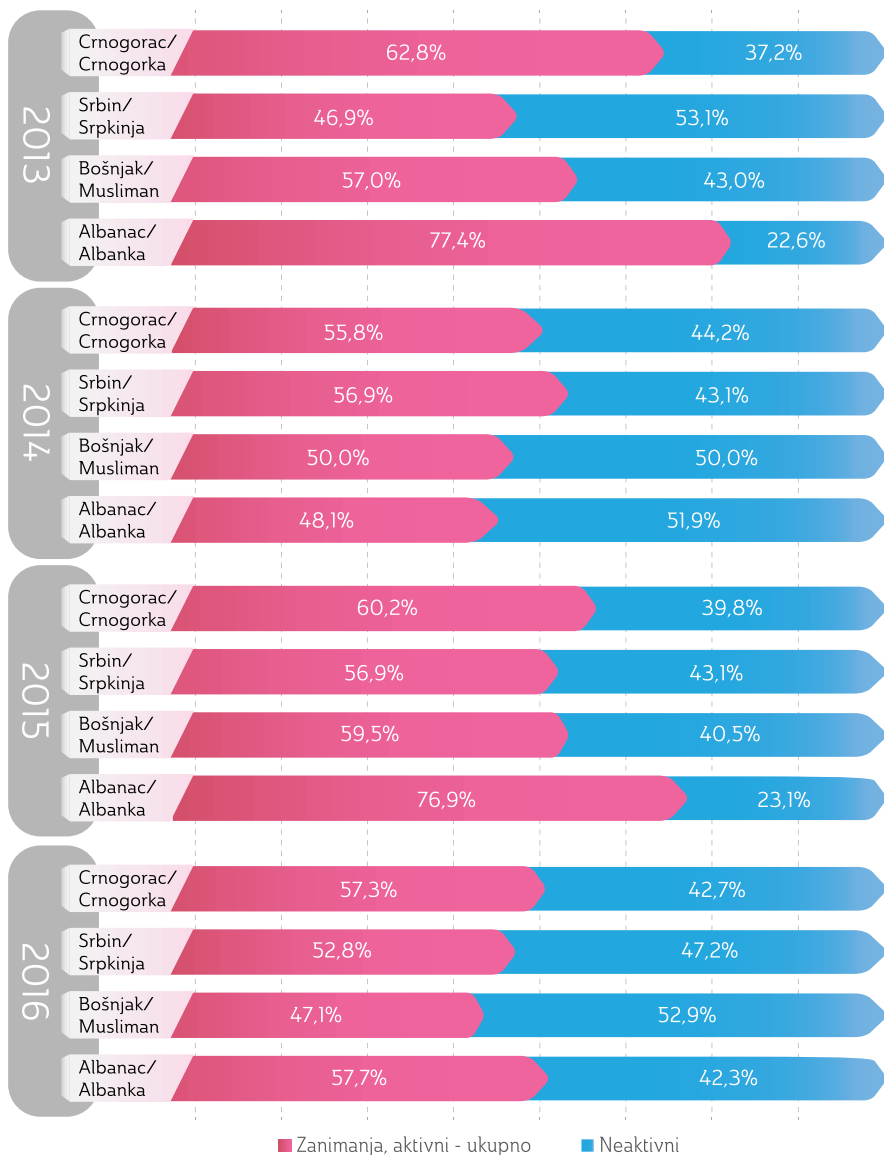
Tumačenje podataka o aktivnim i neaktivnim osobama po etničkim grupama (2009–2025)

Grafikoni koji slijede prikazuju koliko je ljudi iz svake etničke grupe **aktivno uključeno u tržište rada** (to znači da rade ili traže posao, odnosno da su dio radne snage), i koliko je **neaktivno** (nisu zaposleni niti traže posao, odnosno nisu uključeni u radnu snagu). Takva podjela nam pomaže da razumijemo **kako se kroz vrijeme mijenja angažovanost različitih etničkih grupa na tržištu rada**.

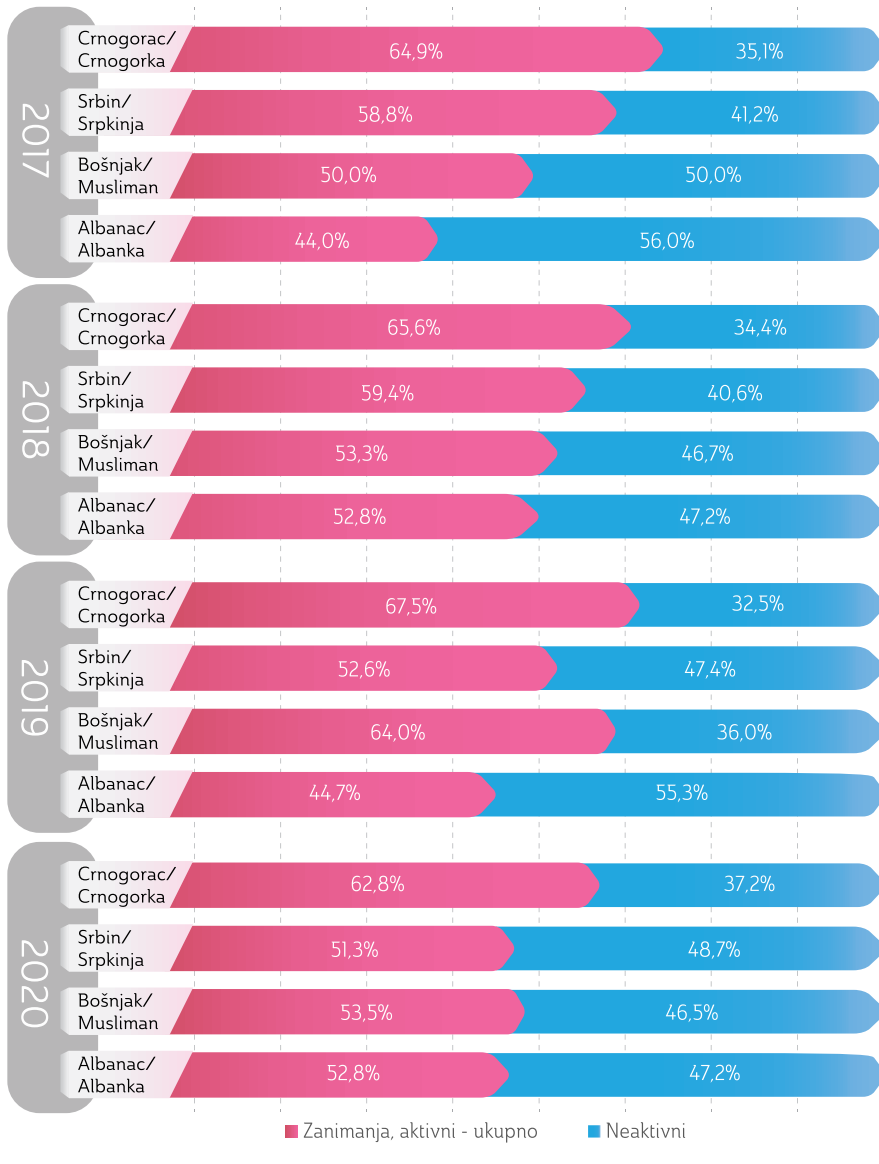
Grafikon 27 Etničke grupe i zanimanje, tokom vremena (period 2009-2012), na uzorku, u %

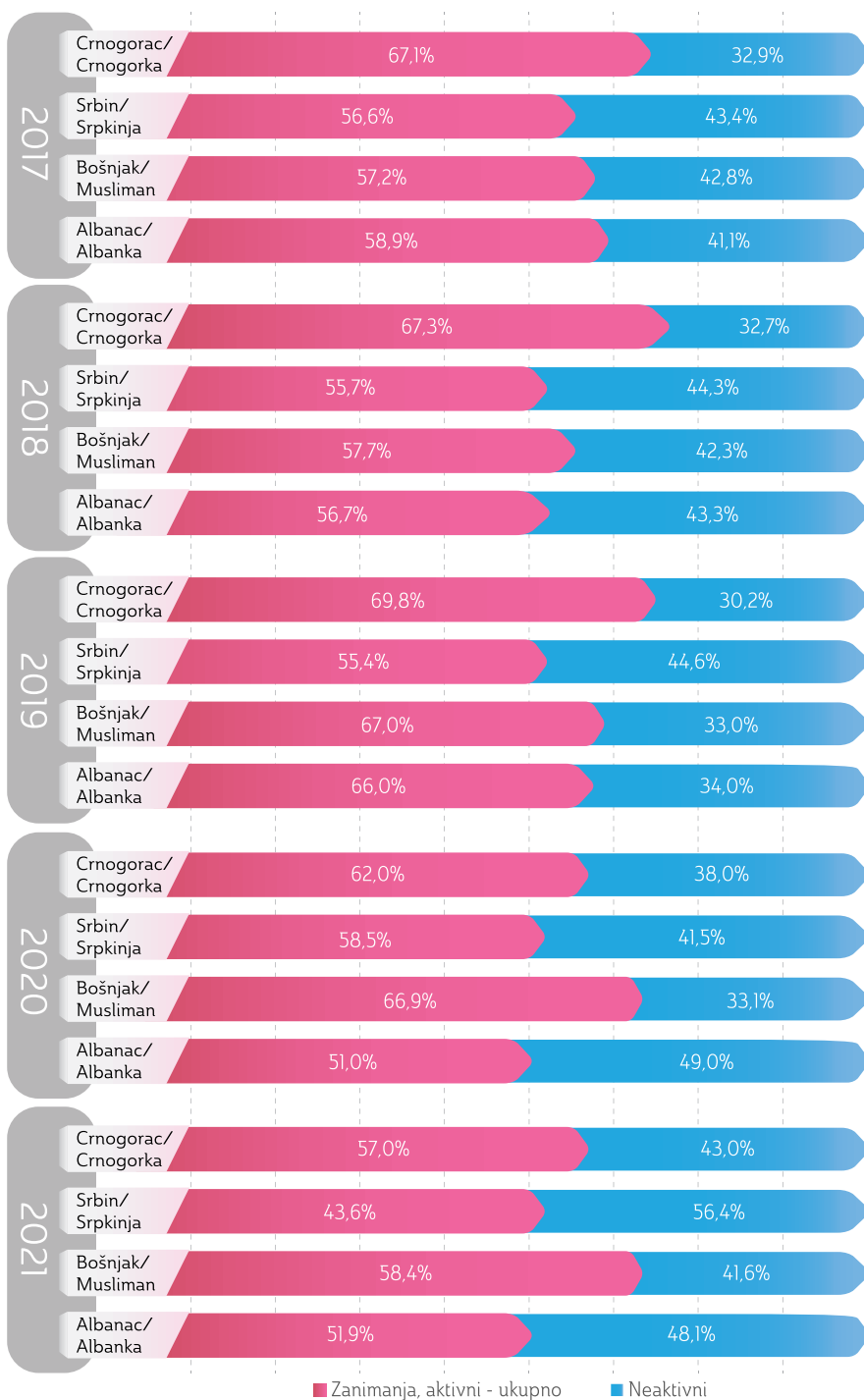
Grafikon 28 Etničke grupe i zanimanje, tokom vremena (period 2013-2016), na uzorku, u %

Grafikon 29 Etničke grupe i zanimanje, tokom vremena (period 2017-2020), na uzorku, u %

Grafikon 30 Etničke grupe i zanimanje, tokom vremena (period 2021-2025), na uzorku, u %

U posmatranom periodu 2009–2025. mogu se uočiti jasne promjene u udjelu aktivnih i neaktivnih lica među etničkim grupama, kao i u njihovoj profesionalnoj strukturi.

Trendovi aktivnosti kroz vrijeme

U ranim godinama (2009–2012) Albanci se izdvajaju po najvišem udjelu aktivnih osoba — oko tri četvrtine pripadnika ove grupe bilo je uključeno u tržište rada, što je znatno više u odnosu na Crnogorce, Srbe i Bošnjake/Muslimane, kod kojih se udio aktivnih kretao približno između 54 % i 64 %.

Od 2013. godine dolazi do promjena. Kod Srba se u više navrata bilježi porast neaktivnosti, naročito u periodu 2013. i 2016–2019, kada više od polovine pripadnika ove grupe nije bilo aktivno na tržištu rada. Bošnjaci/Muslimani takođe u pojedinim godinama sredine perioda (npr. 2016–2017) imaju povišen udio neaktivnih. Crnogorci i Albanci pokazuju veću oscilaciju u odnosu na početni period, bez dugoročno stabilnog obrasca.

U poslednjim godinama (2021–2023) razlike među grupama postaju manje izražene nego ranije. Udio aktivnih kod Crnogoraca i Bošnjaka/Muslimana najčešće se kreće između 57 % i 67 %, dok su Srbi i Albanci u nekim godinama nešto ispod tog nivoa, ali bez ekstremnih odstupanja. Ipak, 2025. godina ponovo pokazuje izraženiji disbalans: Srbi imaju najviši udio neaktivnih (56,4 %), dok kod Crnogoraca i Bošnjaka/Muslimana nešto više od polovine ostaje aktivno. Albanci su u toj godini relativno uravnoteženi, sa približno jednakim udjelom aktivnih i neaktivnih.

Ukupno posmatrano, obrasci aktivnosti nisu stabilni, već se mijenjaju kroz vrijeme, što ukazuje na uticaj šireg ekonomskog i društvenog konteksta na različite etničke zajednice.

Raspodjela zanimanja po etničkim grupama

Analiza profesionalne strukture pokazuje da u svim godinama značajan dio populacije čine neaktivni, što potvrđuje da veliki segment stanovništva nije uključen u formalne oblike rada. U ranim godinama taj udio je posebno visok kod Srba i Bošnjaka/Muslimana, dok su Albanci imali niži procenat neaktivnih.

Među zaposlenima, najzastupljenije kategorije u gotovo svim grupama jesu radnici i niži službenici, što ukazuje da su osnovna zanimanja dominantan oblik zaposlenja. Albanci se u više godina (npr. 2013, 2015, 2016, 2018, 2019) izdvajaju visokim udjelom radnika, ponekad i iznad 40–50 %, što upućuje na snažniju koncentraciju u manuelnim ili niže rangiranim poslovima.

Crnogorci, s druge strane, u srednjem dijelu perioda češće imaju relativno veći udio viših službenika, stručnjaka i menadžera u poređenju sa nekim drugim grupama, što ukazuje na nešto povoljniju poziciju u profesionalnoj hijerarhiji.

Zaključno, podaci pokazuju da se etničke grupe razlikuju i po stepenu uključenosti u tržište rada i po strukturi zanimanja, ali da se ti obrasci mijenjaju kroz vrijeme. Ne postoji jednostavan, linearan trend — umjesto toga, vidi se kombinacija perioda veće i manje aktivnosti, kao i pomjeranja u profesionalnoj strukturi, što odražava dinamične promjene u ekonomskom okruženju i obrascima tržišne integracije.

Tabela 8 Rasporedjenost pripadnika etničkih grupa po/prema kategoriji zanimanja, tokom vremena, na uzorku, u %

God.	Etnička grupa	Radnik	Službenik, niži	Službenik, viši	Preduzetnik	Stručnjak, ekspert	Menadžer	Neaktivni
2009	Crnogorci	18,5%	18,3%	12,5%	8,2%	3,0%	3,6%	36,1%
	Srbi	24,2%	14,6%	10,5%	6,1%	3,0%	3,1%	38,5%
	Bošnjaci Muslimani	32,8%	11,9%	7,6%	6,1%	0,9%	1,5%	39,2%
	Albanci	39,1%	14,3%	2,3%	17,3%	0,8%	1,5%	24,8%
2010	Crnogorci	19,0%	16,8%	14,8%	7,1%	1,6%	3,4%	37,3%
	Srbi	26,7%	14,6%	9,5%	4,5%	1,5%	2,9%	40,4%
	Bošnjaci Muslimani	31,1%	8,3%	9,4%	8,3%	0,6%	0,9%	41,4%
	Albanci	46,4%	11,9%	2,6%	9,9%	2,6%	2,0%	24,5%
2011	Crnogorci	16,1%	15,6%	14,5%	5,7%	1,3%	3,0%	43,8%
	Srbi	22,2%	12,6%	9,4%	7,2%	0,9%	2,3%	45,4%
	Bošnjaci Muslimani	31,4%	9,8%	5,3%	5,0%	0,8%	2,2%	45,4%
	Albanci	27,5%	9,2%	5,6%	14,8%	2,1%	2,1%	38,7%
2012	Crnogorci	17,3%	17,9%	14,6%	4,7%	1,4%	2,5%	41,6%
	Srbi	22,5%	13,1%	10,2%	5,0%	1,6%	1,7%	45,9%
	Bošnjaci Muslimani	24,8%	14,1%	8,0%	4,3%	1,1%	1,1%	46,5%
	Albanci	27,6%	18,8%	14,1%	8,2%		1,2%	30,0%

Tabela 9 Rasporedjenost pripadnika etničkih grupa po/prema kategoriji zanimanja, tokom vremena, na uzorku, u %

God.	Etnička grupa	Radnik	Službenik, niži	Službenik, viši	Preduzetnik	Stručnjak, ekspert	Menadžer	Neaktivni
2013	Crnogorci	19,2%	17,8%	16,0%	5,2%	1,8%	2,9%	37,2%
	Srbi	20,8%	10,5%	7,5%	3,4%	1,5%	3,2%	53,1%
	Bošnjaci Muslimani	27,8%	13,5%	8,7%	4,8%	0,9%	1,3%	43,0%
	Albanci	48,4%	9,7%	6,5%	7,5%		5,4%	22,6%
2014	Crnogorci	18,5%	12,9%	12,5%	4,9%	2,2%	4,7%	44,2%
	Srbi	24,2%	13,1%	9,8%	4,6%	2,9%	2,3%	43,1%
	Bošnjaci Muslimani	33,1%	4,0%	8,9%	2,4%	1,6%		50,0%
	Albanci	23,1%	11,5%	3,8%	3,8%		5,8%	51,9%
2015	Crnogorci	19,4%	13,8%	14,1%	5,1%	2,9%	4,8%	39,8%
	Srbi	27,9%	10,2%	9,3%	5,5%	2,2%	1,7%	43,1%
	Bošnjaci Muslimani	30,6%	9,5%	14,7%	4,0%	0,4%	0,4%	40,5%
	Albanci	42,3%	13,5%	7,7%	7,7%	3,8%	1,9%	23,1%
2016	Crnogorci	22,4%	11,8%	10,5%	4,5%	3,5%	4,4%	42,7%
	Srbi	31,0%	8,3%	6,1%	4,5%	1,2%	1,8%	47,2%
	Bošnjaci Muslimani	20,4%	8,6%	10,6%	5,5%	0,8%	1,2%	52,9%
	Albanci	45,4%	4,1%		3,1%	2,1%	3,1%	42,3%

Tabela 10 Rasporedjenost pripadnika etničkih grupa po/prema kategoriji zanimanja, tokom vremena, na uzorku, u %

God.	Etnička grupa	Radnik	Službenik, niži	Službenik, viši	Preduzetnik	Stručnjak, ekspert	Menadžer	Neaktivni
2017	Crnogorci	24,2%	13,0%	11,0%	5,3%	7,1%	4,2%	35,1%
	Srbi	27,9%	13,0%	6,8%	6,1%	2,5%	2,5%	41,2%
	Bošnjaci Muslimani	21,8%	7,6%	10,9%	5,0%	2,5%	2,1%	50,0%
	Albanci	26,0%	8,0%	3,0%	1,0%	6,0%		56,0%
2018	Crnogorci	23,0%	10,8%	11,0%	6,4%	9,7%	4,6%	34,4%
	Srbi	33,7%	9,2%	6,9%	4,3%	4,0%	1,3%	40,6%
	Bošnjaci Muslimani	23,3%	5,0%	13,3%	5,8%	2,5%	3,3%	46,7%
	Albanci	35,8%	7,5%	9,4%				47,2%
2019	Crnogorci	25,9%	10,4%	11,0%	4,6%	9,8%	5,8%	32,5%
	Srbi	28,9%	3,6%	9,5%	3,6%	3,9%	3,0%	47,4%
	Bošnjaci Muslimani	30,4%	9,2%	13,2%	6,8%	2,0%	2,4%	36,0%
	Albanci	24,3%	2,9%	5,8%	5,8%	1,9%	3,9%	55,3%
2020	Crnogorci	19,2%	10,5%	12,0%	3,3%	12,4%	5,4%	37,2%
	Srbi	27,0%	10,7%	4,7%	4,4%	1,9%	2,5%	48,7%
	Bošnjaci Muslimani	24,8%	9,3%	10,9%	4,7%	2,3%	1,6%	46,5%
	Albanci	17,0%	11,3%	13,2%		5,7%	5,7%	47,2%

Tabela 11 Rasporedjenost pripadnika etničkih grupa po/prema kategoriji zanimanja, tokom vremena, na uzorku, u %

God.	Etnička grupa	Radnik	Službenik, niži	Službenik, viši	Preduzetnik	Stručnjak, ekspert	Menadžer	Neaktivni
2021	Crnogorci	22,4%	13,4%	11,7%	3,0%	10,0%	6,6%	32,9%
	Srbi	32,8%	8,2%	7,1%	3,4%	3,6%	1,6%	43,4%
	Bošnjaci Muslimani	27,6%	14,4%	8,6%	3,1%	1,9%	1,6%	42,8%
	Albanci	31,6%	10,5%	8,4%	4,2%	3,2%	1,1%	41,1%
2022	Crnogorci	19,0%	11,1%	14,0%	4,3%	12,9%	6,1%	32,7%
	Srbi	30,2%	8,5%	9,1%	3,3%	2,3%	2,2%	44,3%
	Bošnjaci Muslimani	27,7%	9,2%	13,1%	3,8%	2,3%	1,5%	42,3%
	Albanci	25,9%	11,6%	11,6%	4,0%	1,8%	1,8%	43,3%
2023	Crnogorci	26,9%	9,3%	12,9%	3,4%	13,5%	3,8%	30,2%
	Srbi	30,0%	7,9%	10,7%	3,9%	1,1%	1,8%	44,6%
	Bošnjaci Muslimani	33,9%	3,6%	21,4%	4,5%	2,7%	0,9%	33,0%
	Albanci	53,2%	6,4%	4,3%			2,1%	34,0%
2024	Crnogorci	21,0%	11,0%	14,0%	2,8%	8,1%	5,1%	38,0%
	Srbi	28,5%	11,5%	9,4%	4,5%	3,6%	0,9%	41,5%
	Bošnjaci Muslimani	26,0%	15,0%	14,2%	5,5%	2,4%	3,9%	33,1%
	Albanci	19,6%	9,8%	11,8%	7,8%		2,0%	49,0%
2025	Crnogorci	4,7%	11,4%	18,5%	4,0%	12,9%	5,6%	43,0%
	Srbi	12,5%	8,8%	11,1%	2,3%	6,3%	2,6%	56,4%
	Bošnjaci Muslimani	9,6%	10,4%	15,2%	7,2%	12,0%	4,0%	41,6%
	Albanci	5,8%	3,8%	26,9%	3,8%	11,5%		48,1%

U periodu 2009–2025. raspodjela zanimanja među etničkim grupama pokazuje promjenljive, ali prepoznatljive obrasce, kako u pogledu radne aktivnosti, tako i u profesionalnoj strukturi.

Opšti trend kroz vreme

U ranim godinama udio neaktivnih je kod većine grupa bio veoma visok. Tokom sredine perioda (približno 2015–2021) primjećuje se smanjenje neaktivnosti i veća uključenost u tržište rada kod više etničkih zajednica. U završnim godinama ponovo dolazi do rasta neaktivnosti kod pojedinih grupa — naročito kod Srba, koji 2025. bilježe najviši udio neaktivnih (56,4 %). Ovaj talasni obrazac ukazuje da radna angažovanost nije stabilna, već reaguje na šire ekonomske i društvene okolnosti.

Istovremeno, profesionalna struktura postaje raznovrsnija. U prvim godinama dominiraju radnici i niži službenici, dok se kasnije povećava udio viših službenika, stručnjaka, a u manjoj mjeri i menadžera i preduzetnika. To sugerise postepeno širenje i složenost strukture zanimanja u svim grupama.

Razlike među etničkim grupama

Albanci su kroz veći dio perioda najčešće imali visok udio radnika, naročito u ranim i srednjim godinama. U pojedinim fazama bilježi se i izraženije prisustvo preduzetnika. Međutim, u kasnijim godinama (posebno 2023–2025) kod Albanaca raste udio viših službenika i stručnjaka, što ukazuje na promjenu profesionalnog profila u odnosu na početni period.

Crnogorci su u više godina imali relativno veći udio viših službenika i stručnjaka u poređenju sa drugim grupama, posebno u sredini i završnici perioda. Kod Bošnjaka/Muslimana takođe se u kasnijim godinama primjećuje rast zastupljenosti u složenijim zanimanjima, uz zadržavanje značajnog udjela radničkih i administrativnih poslova.

Srbi se izdvajaju po višem udelu neaktivnih u više navrata (npr. 2013, 2016–2017, 2025), dok su u višim profesionalnim kategorijama manje zastupljeni u odnosu na neke druge grupe. Ovaj obrazac je naročito izražen u završnim godinama posmatranog perioda.

Dominantna uloga neaktivnih i struktura zaposlenih

Kroz gotovo cio vremenski niz neaktivni čine najbrojniju kategoriju u svim etničkim zajednicama. To znači da značajan dio populacije nije uključen u formalno tržište rada, što snažno oblikuje ukupnu profesionalnu strukturu.

Među aktivnima, najčešće kategorije su radnici i službenici (nižeg i višeg nivoa), dok su stručnjaci, menadžeri i preduzetnici zastupljeni u manjem obimu. Ipak, njihov udio postepeno raste, naročito u kasnijim godinama, što ukazuje na izvjesno profesionalno pomjeranje ka složenijim poslovima.

Zaključni trend

Ukupno posmatrano, struktura zanimanja nije homogena među etničkim grupama i mijenja se tokom vremena. Albanci su najčešće bili snažno zastupljeni među radnicima (uz kasniji rast viših pozicija), Crnogorci i Bošnjaci/Muslimani su u više godina imali relativno veće udele u višim i stručnim zanimanjima, dok su Srbi češće bilježili viši udio neaktivnih. Istovremeno, opšti trend pokazuje postepenu profesionalnu diverzifikaciju, ali i trajno visok nivo neaktivnosti, što ostaje jedno od ključnih obilježja čitavog perioda.

Statistička značajnost (Chi-square test)

Tabela 12 Etnička pripadnost i zanimanje (χ^2 test i Cramer's V), 2009–2025

Godina	χ^2	df	p	Cramer's V
2009	100,432	18	0,000***	0,116
2010	124,722	18	0,000***	0,124
2011	99,510	18	0,000***	0,112
2012	68,614	18	0,000***	0,085
2013	118,425	18	0,000***	0,149
2014	34,763	18	0,010*	0,112
2015	79,501	18	0,000***	0,120
2016	83,897	18	0,000***	0,123
2017	70,811	18	0,000***	0,113
2018	53,109	18	0,000***	0,138
2019	108,784	18	0,000***	0,138
2020	68,902	18	0,000***	0,153
2021	116,427	18	0,000***	0,142
2022	143,976	18	0,000***	0,158
2023	85,189	18	0,000***	0,179
2024	41,636	18	0,001**	0,119
2025	59,281	18	0,000***	0,144

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

Napomena: χ^2 = Pearson Chi-Square; df = stepeni slobode; p = statistička značajnost; Cramer's V = mjera jačine povezanosti

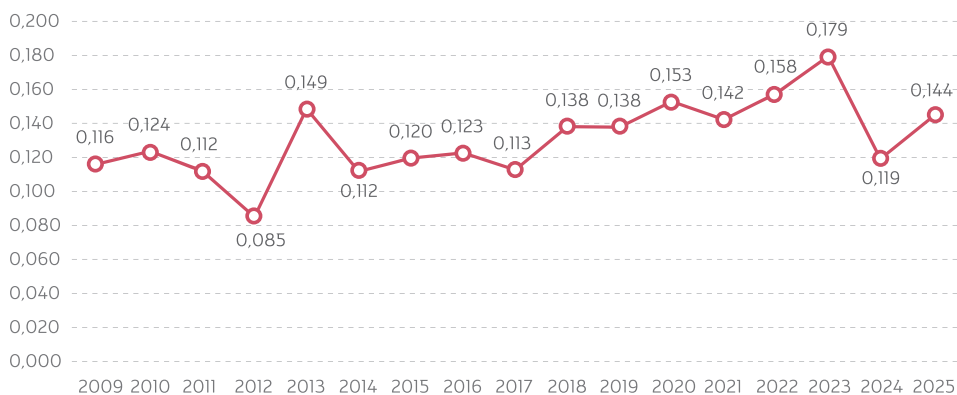
Kroz sve posmatrane godine, rezultati pokazuju da postoji jasna povezanost između etničke pripadnosti i vrste zanimanja. Drugim riječima, **raspodjela zanimanja među etničkim grupama nije slučajna**, već se vidi da se razlikuje više nego što bi se moglo očekivati da se desi samo slučajno.

To znači da pripadnost određenoj etničkoj grupi utiče na to u kojoj meri su ljudi za-

stupljeni u različitim kategorijama zanimanja — bilo da su radnici, administrativni službenici, stručnjaci, menadžeri ili neaktivni. Na primjer, u 2019. godini raspodjela zaposlenih i neaktivnih jasno pokazuje da različite grupe zauzimaju različite pozicije i da nisu ravnomjerno raspoređene po svim kategorijama.

Ovi rezultati potvrđuju ono što se moglo primijetiti i u deskriptivnim podacima: **razlike među etničkim grupama postoje i kroz vrijeme se očituju u raspodjeli zanimanja.** Etničke zajednice se razlikuju po udjelu radnika, administrativnih službenika, profesionalaca i menadžera, kao i po broju neaktivnih osoba. Dakle, etnička pripadnost je faktor koji se povezuje sa vrstom zanimanja i pokazuje da struktura poslova u populaciji nije ravnomjerno raspoređena među svim grupama.

Grafikon 31 **Jačina veze (Cramer's V) /** Vrijednosti Kramer koeficijenta

Vrijednosti **Cramer's V**, koje mjere jačinu te povezanosti, variraju između 0,085 i 0,179 tokom posmatranih godina. Ovo sugerise da je povezanost u celini relativno slaba do umjerenog intenziteta, ali sa tendencijom rasta u poslednjim godinama (npr. 2023. i 2025. godine vrijednosti su 0,179 i 0,144), što može ukazivati na pojačanu diferencijaciju u strukturi zaposlenja između etničkih grupa u novijem periodu.

Analiza pokazuje trajnu i značajnu vezu između etničke pripadnosti i kategorije zaposlenja tokom čitavog perioda od 2009. do 2025. godine, pri čemu se jačina ove povezanosti mijenja kroz vrijeme, ali ostaje u okviru slabog do umjerenog efekta.

Sledeći grafikon prikazuje rezultate **Direction Measures** analize, koja ispituje jačinu povezanosti između etničke pripadnosti i zanimanja sa intervalnim promjenljivama tokom perioda od 2007. do 2023. godine. Vrijednosti **Eta** prikazane su zasebno za etničke grupe i za kategorije zanimanja, gdje veća vrijednost označava jaču povezanost između posmatranih promjenljivih.

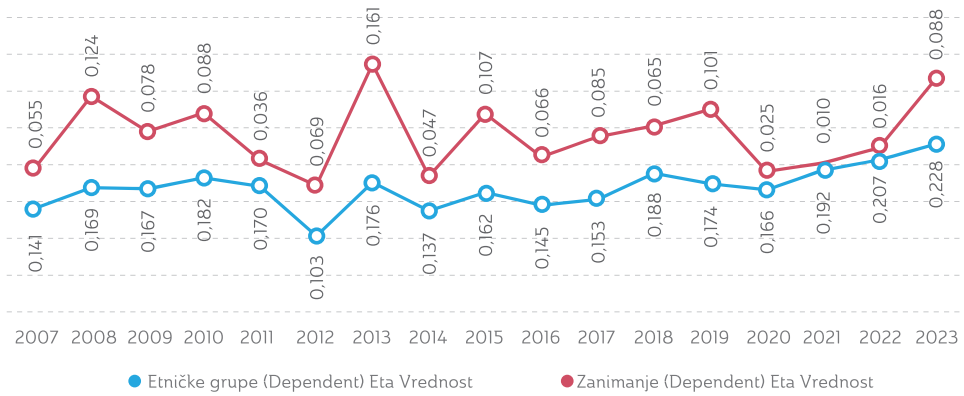
Rezultati pokazuju da je povezanost etničke pripadnosti sa posmatranim inte-

rvalnim promjenljivama u opsegu od 0,103 do 0,228, što ukazuje na postojanje slabe do umjerene veze tokom posmatranih godina. Najveće vrijednosti Eta za etničke grupe bilježe se u poslednjim godinama (2022–2023), što sugerise da je u tom periodu povezanost između etničke pripadnosti i analiziranih karakteristika nešto izraženija.

S druge strane, Eta vrijednosti za zanimanje su u cjelini niže, varirajući između 0,010 i 0,161, što ukazuje da je veza između zanimanja i posmatranih intervalnih promjenljivih generalno slabija u odnosu na etničku pripadnost. Ova razlika sugerise da etnička pripadnost može biti značajniji faktor u obrazovanju i socioekonomskim karakteristikama ispitanika u odnosu na sam tip zaposlenja.

Drugim riječima, analiza ukazuje na postojanje statistički slabe, ali dosledne povezanosti između etničke pripadnosti i zanimanja sa intervalnim varijablama, sa blagom tendencijom jačanja povezanosti za etničke grupe u poslednjim godinama posmatranog perioda.

Grafikon 32 Vrijednosti Eta

5. ETNIČKE GRUPE I OBRAZOVANJE

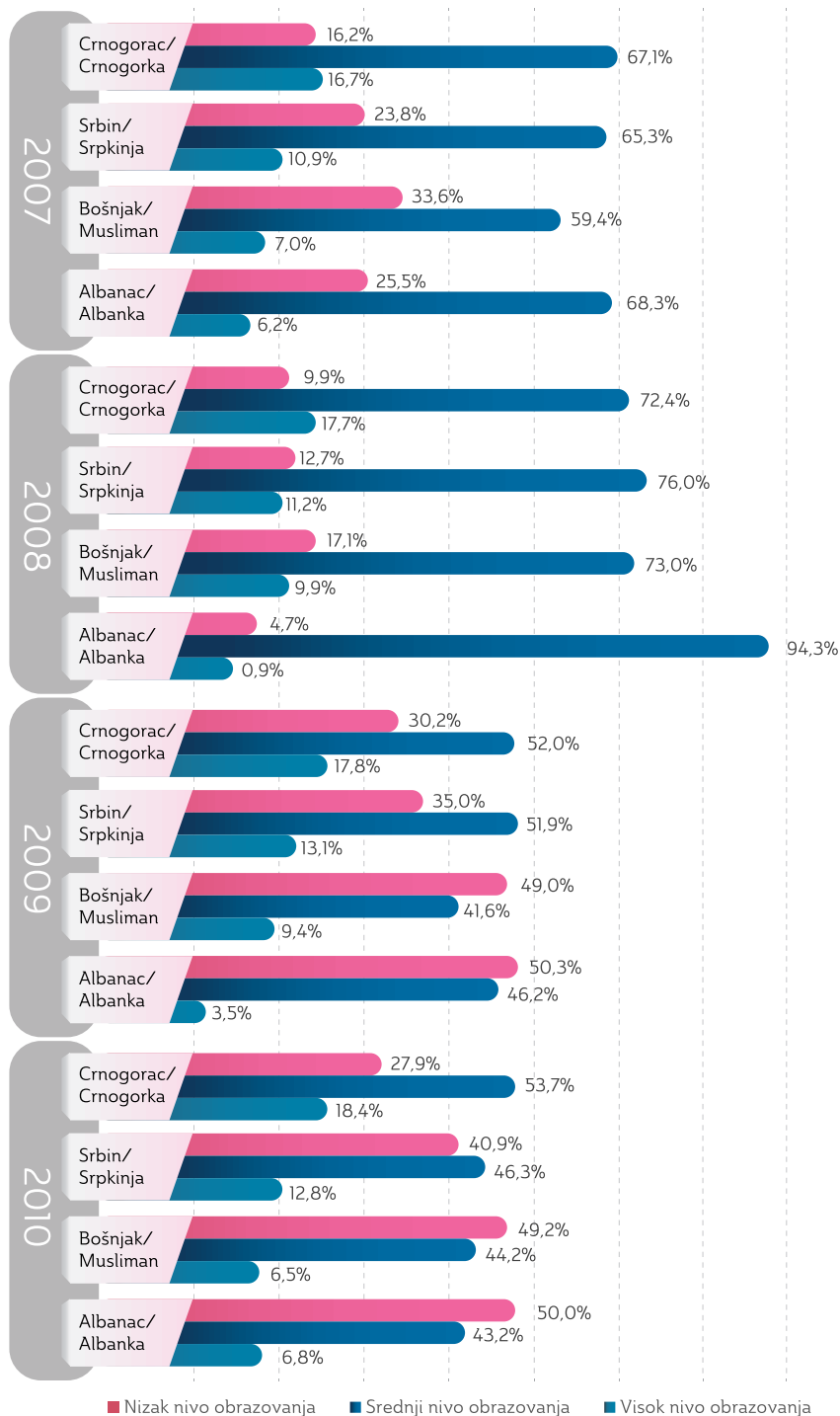
U ovoj analizi, etnička pripadnost i nivo obrazovanja tretirani su kao kategorijske promjenljive. Podaci su organizovani u tabele koje prikazuju koliko ispitanika pripada svakoj kombinaciji etničke grupe i nivoa obrazovanja, što omogućava pregled i komparaciju između grupa. Na ovaj način mogu se uočiti razlike u zastupljenosti niskog, srednjeg i visokog nivoa obrazovanja, kao i trendovi koji se pojavljuju kroz posmatrani period.

Analiza raspodjele obrazovanja kroz period od 2007. do 2025. godine pokazuje da srednji nivo obrazovanja dominira u svim etničkim grupama, dok nizak i visok nivo obrazovanja variraju između grupa i godina. Neki trendovi, poput rasta visoko obrazovanih kod Crnogoraca i Bošnjaka/Muslimana u poslednjim godinama, ukazuju na promjene u obrazovnim profilima koje mogu imati značajne socijalne i ekonomske implikacije. S druge strane, prisustvo nižeg nivoa obrazovanja kod Bošnjaka/Muslimana i Albanaca u pojedinim godinama ističe postojeće obrazovne razlike između grupa.

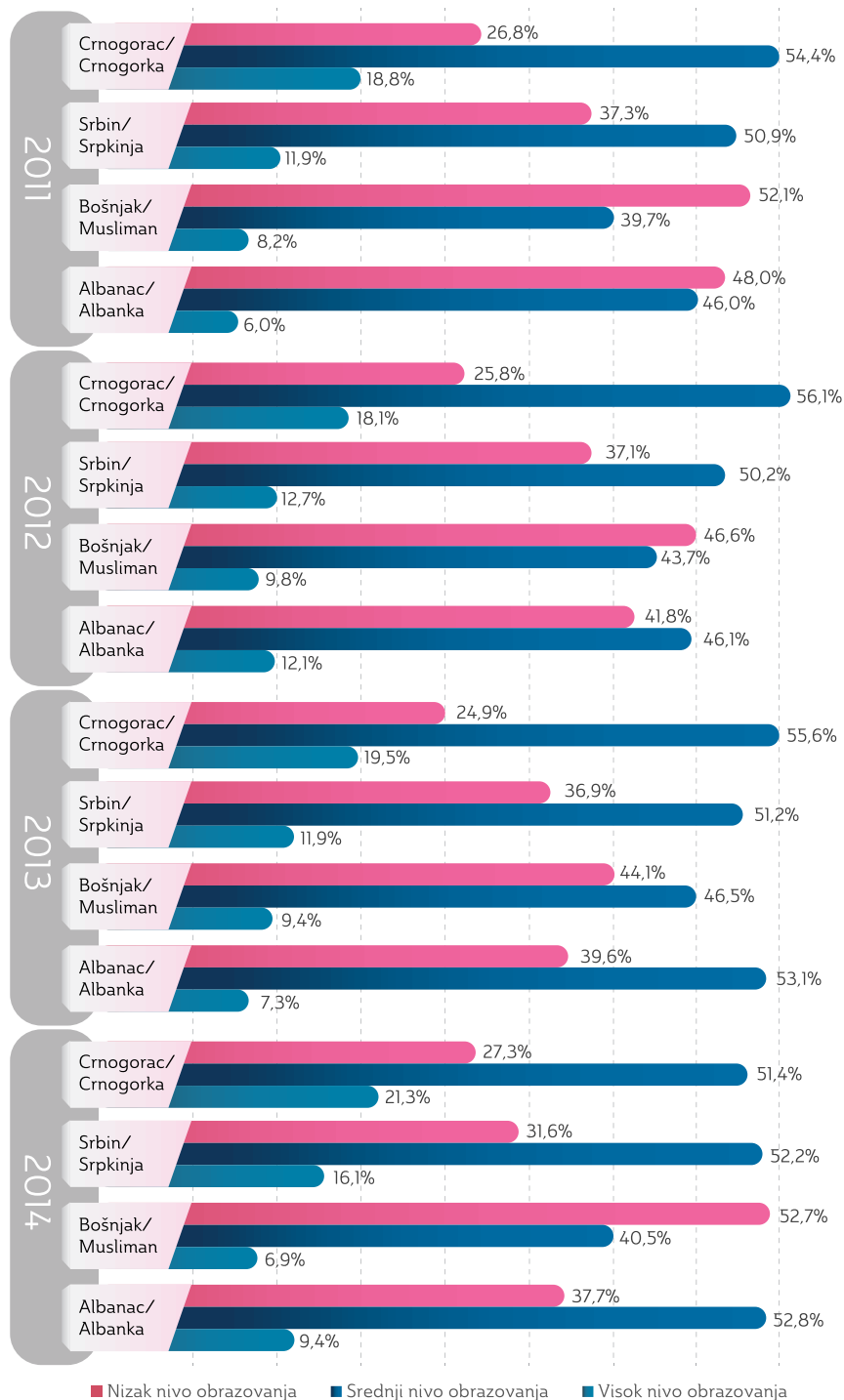
Pored deskriptivne analize, poglavlje koristi i statističke testove povezanosti, uključujući Chi-square test i koeficijent Cramer-V, kako bi se kvantifikovala veza između etničke pripadnosti i nivoa obrazovanja. Rezultati pokazuju doslednu i umjereno izraženu povezanost između ovih kategorija, što potvrđuje da obrazovni profili ispitanika djelimično zavise od etničke pripadnosti. Ova analiza pruža osnovu za dalje istraživanje obrazovnih razlika, kao i za razumijevanje njihovog uticaja na socio-ekonomske mogućnosti i stratifikaciju unutar populacije.

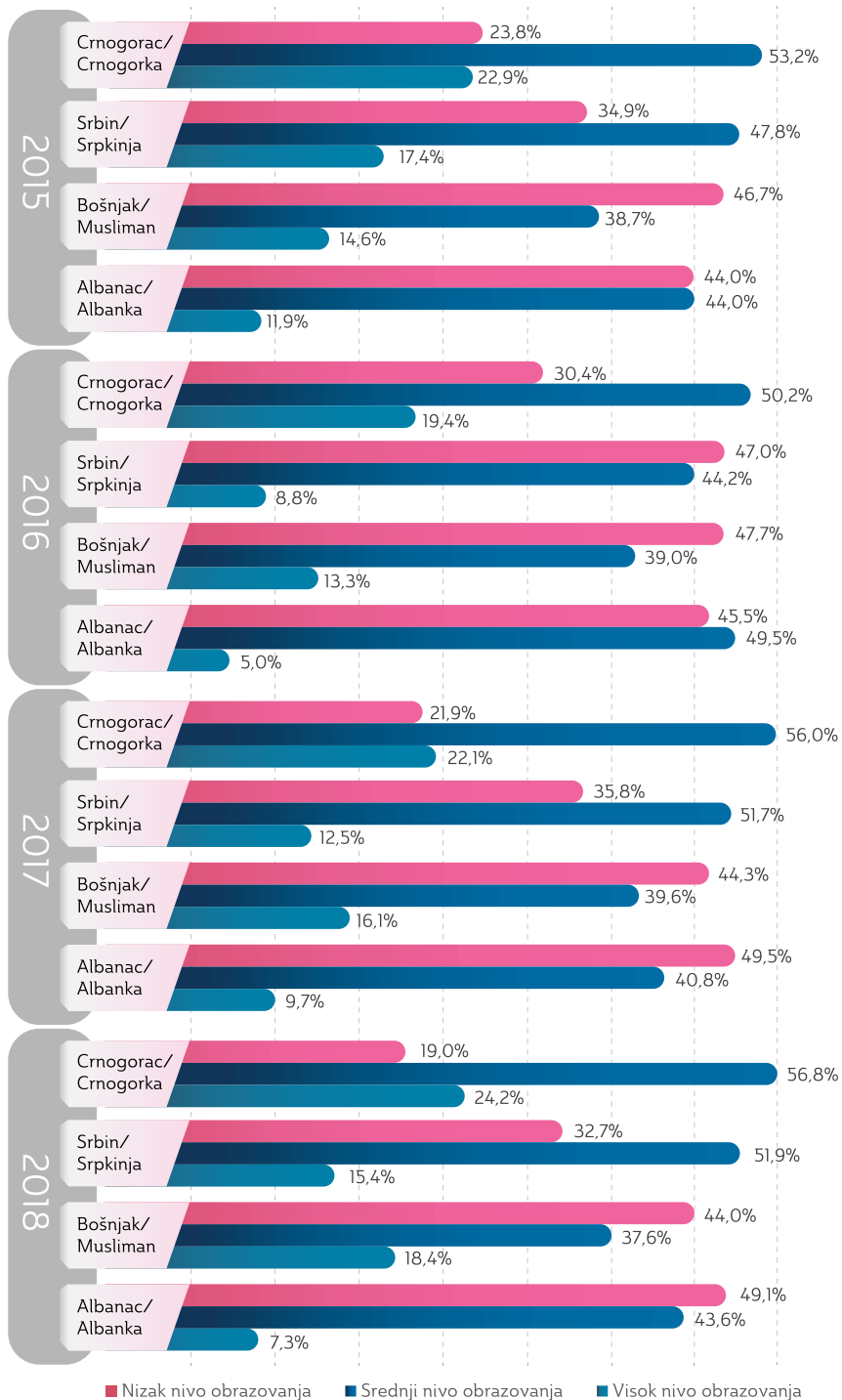
Grafikon 33 Rasporedjenost pripadnika etničkih grupa prema nivou obrazovanja

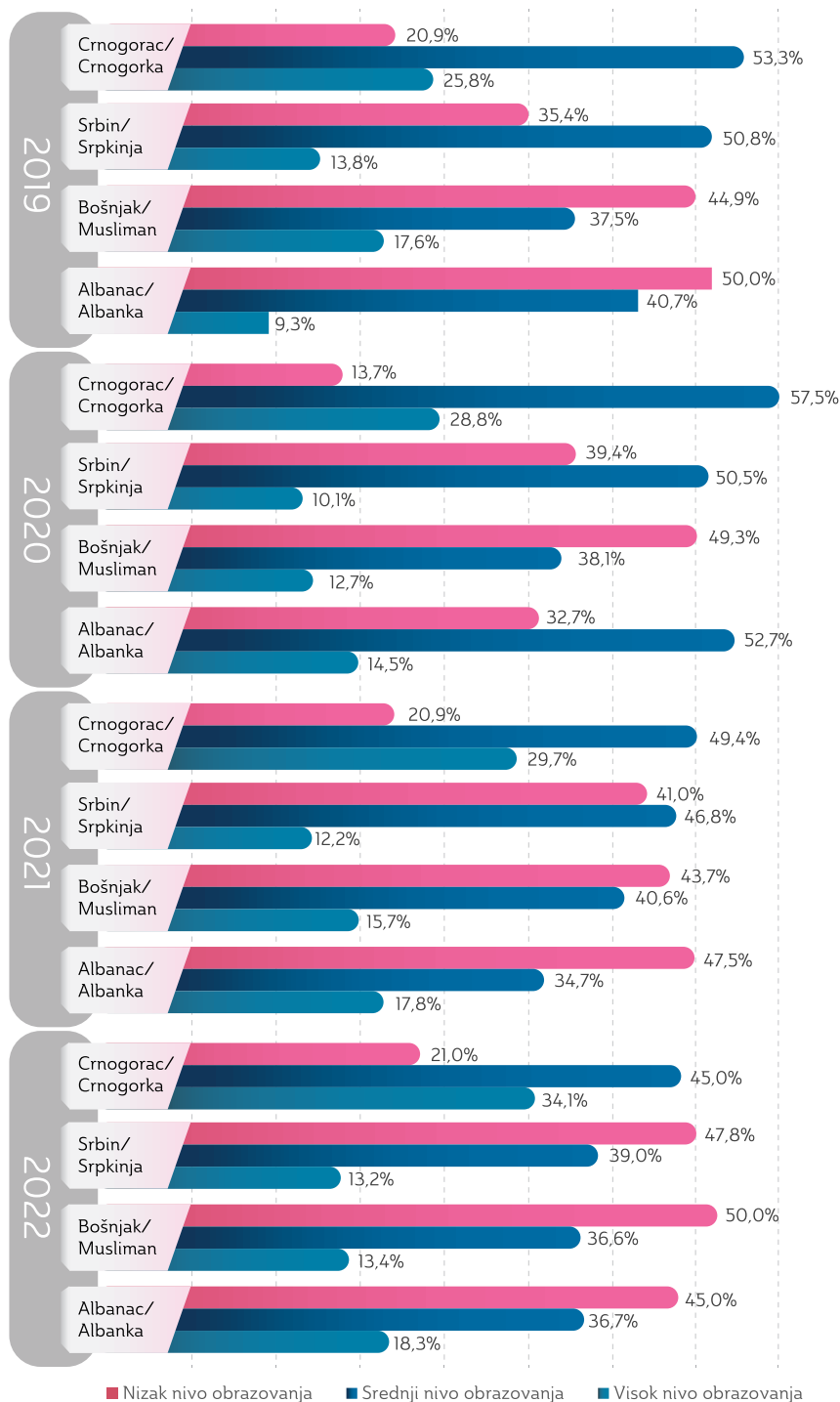
Grafikon 34 Rasporedjenost pripadnika etničkih grupa prema nivou obrazovanja

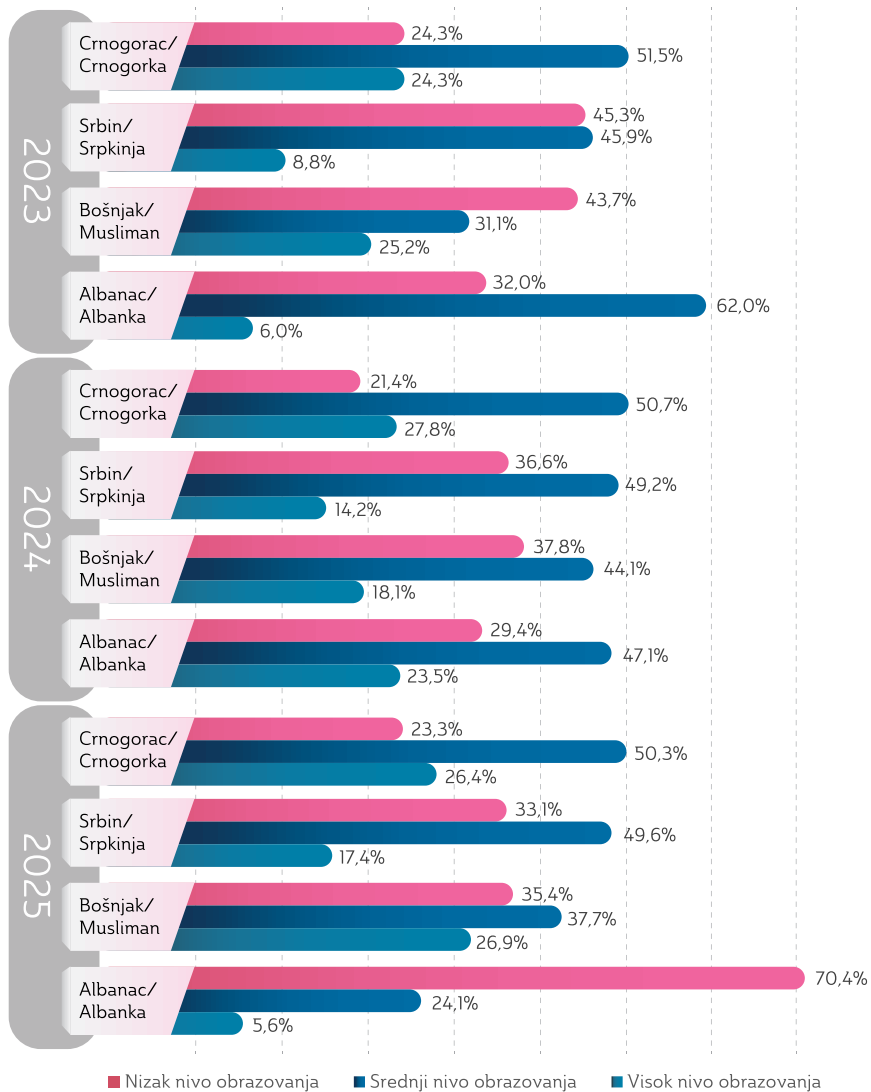
Grafikon 35 Rasporedjenost pripadnika etničkih grupa prema nivou obrazovanja

Grafikon 36 Rasporedjenost pripadnika etničkih grupa prema nivou obrazovanja

Grafikon 37 Rasporedjenost pripadnika etničkih grupa prema nivou obrazovanja

Analiza raspodjele nivoa obrazovanja među etničkim grupama kroz period od 2007. do 2025. godine pokazuje jasne obrasce i razlike između grupa. U svakoj godini tri nivoa obrazovanja – nizak, srednji i visok – prikazuju različitu zastupljenost unutar etničkih zajednica.

U svim godinama kod Crnogoraca je najzastupljeniji srednji nivo obrazovanja, sa udjelom koji se kreće između oko 45% i 72%. Nizak nivo obrazovanja kod ove grupe varira, uglavnom između 13% i 30%, dok je visok nivo obrazovanja zastupljen u oko 16% do 34% slučajeva, pokazujući postojanu prisutnost osoba sa višim obrazovanjem.

Kod Srba se takođe u većini godina najviše ispitanika nalazi na srednjem nivou obrazovanja, u prosjeku oko 45–76%. Nizak nivo obrazovanja je u nekim godinama značajnije zastupljen, sa vrijednostima od oko 23% do 48%, dok je visok nivo obrazovanja kod ove grupe manji, obično između 8% i 17%.

Bošnjaci/Muslimani pokazuju sličan trend sa dominantnim srednjim nivoom obrazovanja, ali sa nešto većim udjelom niskog nivoa u poređenju sa Crnogorcima i Srbima, često preko 40%, a visok nivo obrazovanja je uvijek najmanje zastupljen, najčešće ispod 20%.

Albanci imaju specifičnu raspodjelu, koja se razlikuje u različitim godinama. U ranijim godinama srednji nivo obrazovanja je dominantan, ponekad i preko 90% (npr. 2008), dok nizak nivo obrazovanja varira između oko 4% i 50%. Visok nivo obrazovanja je generalno najmanje zastupljen, često ispod 10%, iako postoje godine kada je zabilježen veći udio visoko obrazovanih, kao što je vidljivo u periodu 2024–2025. godine.

Ukupno gledano, najviše ispitanika u svim etničkim grupama spada u srednji nivo obrazovanja, što ukazuje na relativno čestu srednju stručnu spremu u populaciji. Nizak nivo obrazovanja je posebno prisutan kod Bošnjaka/Muslimana i Albanaca u pojedinim godinama, dok je visok nivo obrazovanja u najvećoj meri zastupljen kod Crnogoraca, uz postepeni rast u kasnijim godinama, i kod Bošnjaka/Muslimana u periodu 2023–2025.

Ovi podaci pokazuju da postoji razlika u obrazovnim postignućima između etničkih grupa. Srednji nivo obrazovanja dominira u većini grupa i godina, dok su nizak i visok nivo obrazovanja zastupljeni manje, ali sa vidljivim razlikama između zajednica i promjenama tokom vremena. Na taj način tabela jasno prikazuje obrasce obrazovanja unutar svake etničke grupe i daje uvid u promjene kroz posmatrani period.

Ključne tačke i trendovi – Obrazovanje po etničkim grupama (2007–2025)

1. Srednji nivo obrazovanja je najčešći u svim grupama

Kroz većinu godina, **srednji nivo obrazovanja (npr. srednja škola ili slično)** dominira u svim etničkim grupama. Najčešće se više od polovine ljudi unutar svake grupe nalazi upravo u ovoj kategoriji, bez obzira da li su Crnogorci, Srbi, Bošnjaci/Muslimani ili Albanci. Ovaj trend se vidi kroz skoro ceo period — u nekim godinama čak i preko 60 % kod pojedinih grupa — što pokazuje da najveći dio populacije ima završeno srednje obrazovanje.

2. Nizak nivo obrazovanja varira među grupama

Udio ljudi sa **niskim nivoom obrazovanja** (osnovno ili niže) je značajno veći kod nekih grupa i u nekim godinama.

- Kod **Bošnjaka/Muslimana** ovaj udio je često iznad 40–50 % u većem dijelu perioda.
- Kod **Srba** se takođe pojavljivao relativno visok udio niskog obrazovanja, naročito u ranijim godinama (npr. oko 35–40 % ili više).
- **Crnogorci i Albanci** imaju generalno nešto niži udio niskog obrazovanja u odnosu na ove dvije grupe, i to posebno u godinama kada je srednji nivo izrazito visok.

Ovi obrasci ukazuju da određene grupe imaju veći broj ljudi sa nižim nivoom obrazovanja u odnosu na druge.

3. Visoki nivo obrazovanja (npr. visoka škola, fakultet itd.) je u manjini

U svim etničkim grupama i godinama, **visoki nivo obrazovanja je relativno manje zastupljen** u poređenju sa srednjim i niskim nivoom. Ipak, postoje zapažanja da se **udio visoko obrazovanih povećava u kasnijem dijelu perioda** — naročito kod Crnogoraca i kod Bošnjaka/Muslimana u poslednjim godinama posmatranja. Kod Srba i Albanaca u pojedinim godinama visoko obrazovanje je manje zastupljeno nego kod pomenutih grupa, ali se i oni pokazuju promjenljivim učincima kroz vrijeme.

4. Promjene kroz vreme

Vremensko posmatranje pokazuje da se struktura obrazovanja **mijenja kroz vreme**, ali na specifičan način:

- U ranim godinama (2007–2010), relativno veliki udjeli niskog nivoa obrazovanja kod mnogih grupa ukazuju na širi raspon niže obrazovanih ljudi.
- Od sredine perioda nadalje (npr. 2012–2018), srednji nivo obrazovanja ostaje stabilno visok, dok se udio niskog i visokog obrazovanja postepeno povećava ili smanjuje u zavisnosti od grupe.
- Poslednjih godina (2019–2025) primjećujemo **rastući udio visoko**

obrazovanih kod nekih grupa, najviše kod Crnogoraca i Bošnjaka/Muslimana, dok kod Albanaca 2025. dominira veoma visok udio u jednoj kategoriji, što ukazuje na specifičnu promjenu u toj godini.

5. Razlike među etničkim grupama

Na osnovu svih godina posmatranja, možemo izvesti nekoliko glavnih zaključaka o razlikama između grupa:

- **Crnogorci** često imaju najveći udio ljudi sa **visokim obrazovanjem** u kasnijim godinama i stabilno visok procenat srednjeg nivoa obrazovanja.
- **Srbi** pokazuju veći udio **niskog obrazovanja** u većem dijelu perioda u poređenju sa Crnogorcima, uz umjeren nivo visoko obrazovanih.
- **Bošnjaci/Muslimani** imaju često visoke udjele niskog obrazovanja i srednju zastupljenost visoko obrazovanih, ali se u poznoj fazi perioda povećava procenat visoko obrazovanih.
- **Albanci** pokazuju varijabilniju strukturu — u nekim godinama vrlo visok udio srednjeg obrazovanja, u drugim godinama izražen rast visoko obrazovanih (naročito u 2025).

Najvažniji obrazac ovih podataka je da **srednji nivo obrazovanja dominira u svim etničkim grupama tokom većeg dijela perioda**, dok su **niski i visoki nivoi obrazovanja manje zastupljeni, ali sa razlikama među grupama i kroz vrijeme**. Uprkos razlikama u udjelima niskog i visokog obrazovanja, jasno je da se obrazovna struktura razlikuje među etničkim zajednicama i da se ti obrasci mijenjaju kroz vrijeme — što daje uvid u promjene u pristupu i postignućima obrazovanja unutar posmatranih grupa.

Statistička značajnost (Chi-square test)

ChiSquare test nezavisnosti ispituje: Da li se raspodjela nivoa obrazovanja (niže, srednje, više) razlikuje između etničkih grupa. Drugim riječima: Da li obrazovanje zavisi od etničke pripadnosti, ili su kategorije potpuno nezavisne.

Tabela 13 Etnička pripadnost i obrazovanje (χ^2 test i Cramer's V), 2007–2025

Godina	χ^2	df	p	Cramer's V
2007	79,379	6	0,000***	0,119
2008	49,049	6	0,000***	0,114
2009	72,729	6	0,000***	0,117
2010	108,813	6	0,000***	0,136
2011	119,709	6	0,000***	0,146
2012	97,476	6	0,000***	0,122

Godina	χ^2	df	p	Cramer's V
2013	61,676	6	0,000***	0,126
2014	38,832	6	0,000***	0,140
2015	69,323	6	0,000***	0,132
2016	78,876	6	0,000***	0,142
2017	94,718	6	0,000***	0,155
2018	56,438	6	0,000***	0,17
2019	113,612	6	0,000***	0,169
2020	123,179	6	0,000***	0,246
2021	138,414	6	0,000***	0,189
2022	189,991	6	0,000***	0,218
2023	71,552	6	0,000***	0,192
2024	37,559	6	0,000***	0,139
2025	62,312	6	0,000***	0,178

*p < 0,05; **p < 0,01; ***p < 0,001

Analiza odnosa između etničke pripadnosti i nivoa obrazovanja pokazuje da u svim godinama posmatranog perioda postoji značajna povezanost između ove dvije varijable. To znači da se obrazovni profili etničkih grupa dosledno razlikuju i da te razlike nisu rezultat slučajnosti. Drugim riječima, raspodjela osoba sa niskim, srednjim i visokim nivoom obrazovanja nije ista u svim grupama, već pokazuje prepoznatljive obrasce koji se ponavljaju kroz vrijeme.

Kroz čitav period vidljivo je da pojedine etničke zajednice češće imaju veći udio osoba sa nižim obrazovanjem, dok druge u određenim godinama imaju relativno veći udio visokoobrazovanih. Na primjer, u više godina Bošnjaci/Muslimani pokazuju izraženiji udio lica sa nižim nivoom obrazovanja, dok se kod Crnogoraca u pojedinim periodima bilježi veći udio osoba sa višim obrazovanjem. Ovi obrasci nisu jednokratni, već se javljaju u kontinuitetu, što potvrđuje stabilnost razlika u obrazovnoj strukturi među grupama.

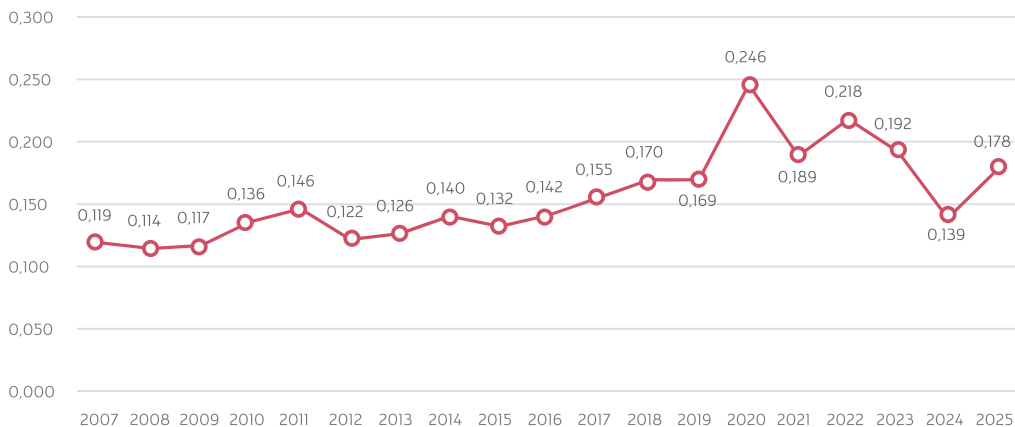
Kada se posmatra jačina ove veze, vrijednosti Cramerovog V koeficijenta u većini godina kreću se približno između 0,10 i 0,20. To ukazuje na umjerenu povezanost: etnička pripadnost ima vidljiv uticaj na obrazovni profil, ali ga ne određuje u potpunosti. Obrazovne razlike među grupama postoje, ali nisu ekstremne niti ukazuju na duboko polarizovanu strukturu.

Posebno se izdvajaju pojedine godine, poput 2020. i 2022, kada vrijednosti mjere prelaze gornju granicu umjerenog raspona. U tim periodima razlike među obrazovnim profilima etničkih grupa bile su izraženije nego u ostatku vremenskog niza, što znači da su tada obrasci razlikovanja postali jasniji i statistički naglašeniji.

Zaključno, podaci potvrđuju da je etnička pripadnost dosledno povezana sa

nivoom obrazovanja tokom cijelog posmatranog perioda. Ta povezanost je stabilna i u većini godina umjerena, što znači da doprinosi objašnjenju obrazovnih razlika, ali nije presudan ni jedini faktor koji oblikuje obrazovni profil pojedinaca.

Grafikon 38 Vrijednosti Kramer V

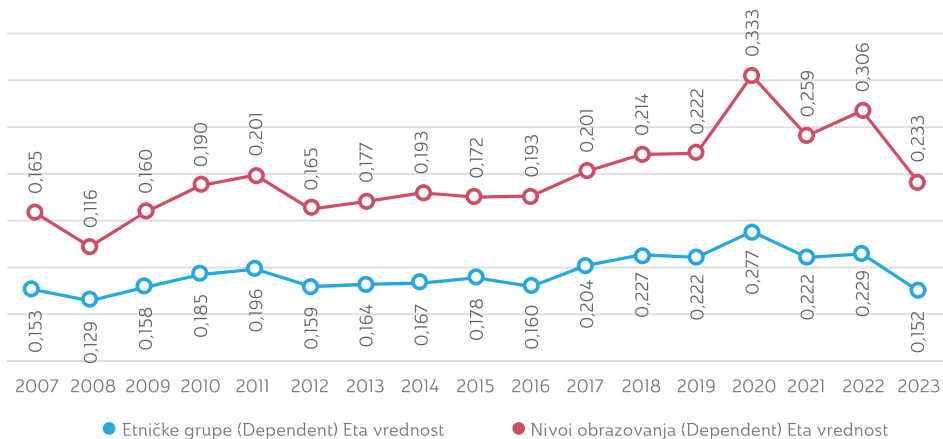
Grafikon prikazuje rezultate **Directional Measures** analize za period od 2007. do 2023. godine, gde se ispituje jačina povezanosti između etničke pripadnosti i **nivoi obrazovanja** ispitanika. Vrijednosti **Eta** prikazane su zasebno za etničke grupe i nivo obrazovanja, pri čemu veća vrijednost označava jaču povezanost između posmatranih promjenljivih.

Rezultati pokazuju da postoji konzistentna, slaba do umjerena povezanost između etničke pripadnosti i obrazovnog nivoa tokom većeg dijela posmatranog perioda, sa Eta vrijednostima koje variraju od 0,129 do 0,277 za etničke grupe i od 0,116 do 0,333 za nivo obrazovanja. Najveće vrijednosti bilježe se u periodu 2020–2022, što ukazuje na pojačanu diferencijaciju obrazovnih nivoa među etničkim grupama u tim godinama.

U poređenju sa etničkim grupama, nivo obrazovanja pokazuje nešto jaču povezanost sa analiziranim intervalnim promjenljivama, naročito u poslednjim godinama, što može sugerisati da obrazovni status u toj meri više varira među etničkim grupama i može biti važan indikator socijalne i ekonomske stratifikacije.

Analiza potvrđuje postojanje statistički umjerene i stabilne povezanosti između etničke pripadnosti i nivoa obrazovanja, sa tendencijom jačanja ove povezanosti u periodima 2020–2022. godine.

Grafikon 39 Vrijednosti Eta

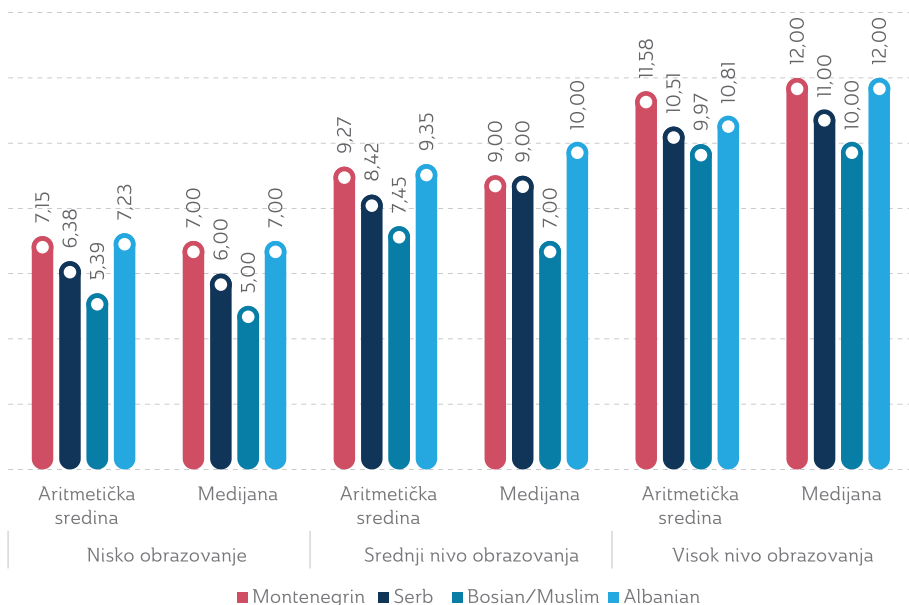
Obrazovanje i prihodi, po etničkim grupama/mean

Sledeći grafikon prikazuje raspodjelu vrijednosti posmatranih varijabli u zavisnosti od etničke pripadnosti i nivoa obrazovanja ispitanika, izraženu kroz **aritmetičku sredinu i medijanu**. Podaci su razvrstani po tri kategorije obrazovanja: nisko, srednje i visoko, i po četiri etničke grupe: Crnogorci, Srbi, Bošnjaci/Muslimani i Albanci.

Rezultati pokazuju da se aritmetičke sredine i medijane povećavaju sa višim nivoom obrazovanja u svim etničkim grupama, što ukazuje na pozitivnu korelaciju između obrazovnog nivoa i posmatrane varijable. Na primjer, Crnogorci imaju aritmetičku sredinu od 7,15 za nisko obrazovanje, koja raste na 9,27 za srednji nivo i 11,58 za visoki nivo obrazovanja, dok medijana prati sličan trend. Sličan obrazac je vidljiv i kod drugih etničkih grupa, sa manje ili više izraženim razlikama između srednjih vrijednosti.

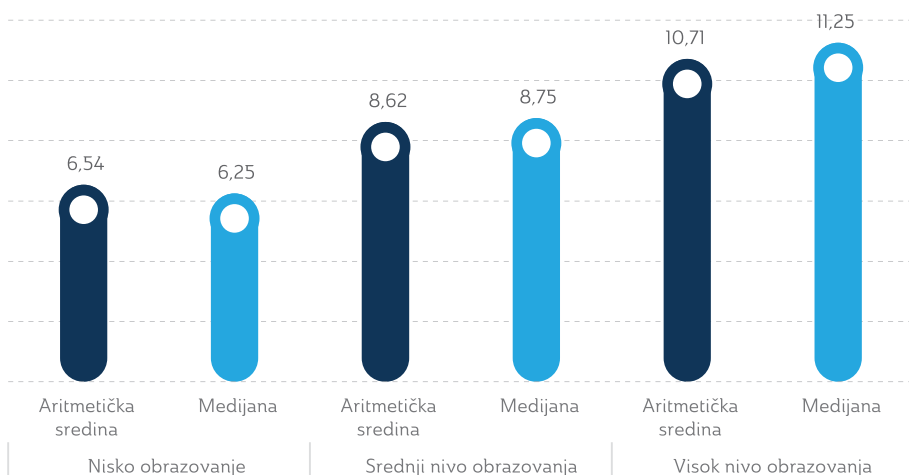
U poređenju između grupa, Bošnjaci/Muslimani pokazuju najniže vrijednosti u svim kategorijama obrazovanja, dok Albanci i Crnogorci imaju nešto više aritmetičke sredine i medijane, naročito u kategoriji visokog obrazovanja, što može ukazivati na relativne razlike u posmatranoj dimenziji između etničkih grupa.

Grafikon 40 Prikaz srednjih vrijednosti prihoda pripadnika različitih etničkih grupa, prema stepenu njihovog obrazovanja

Sveukupno, prosječne vrijednosti za sve grupe pokazuju konzistentan porast sa povećanjem nivoa obrazovanja: od 6,54 u kategoriji niskog obrazovanja, preko 8,62 u srednjem, do 10,71 u visokom obrazovanju. Ovi podaci sugerišu jasnu vezu između obrazovnog statusa i analizovane varijable, pri čemu razlike među etničkim grupama reflektuju varijacije u distribuciji unutar svake kategorije obrazovanja.

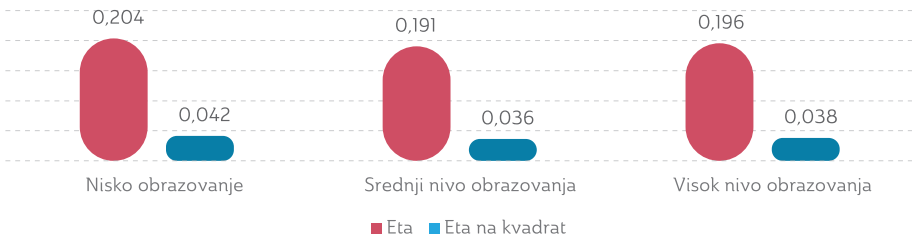
Grafikon 41 Prosječne vrijednosti prihoda

Grafikoni prikazuju vrijednosti **Eta** i **Eta na kvadrat**, odnosno, u ovom slučaju prikazuju jačinu povezanosti između pripadnika etničkih grupa i nivoa njihovog obrazovanja.

Rezultati pokazuju da je povezanost između obrazovnog nivoa i posmatrane varijable (ovdje: pripadnost etničkoj grupi) **slaba, ali dosledna**, i to u svim kategorijama obrazovanja, sa Eta vrijednostima između 0,191 i 0,204. Eta na kvadrat varira od 0,036 do 0,042, što znači da obrazovni nivo objašnjava oko 3,6–4,2% ukupne varijanse posmatrane varijable. Zaključno, iako je jačina veze relativno mala, analiza ukazuje na stabilnu povezanost između obrazovnog nivoa i posmatrane dimenzije, što može biti korisno za razumijevanje obrazovnih razlika unutar populacije.

Grafikon 42 Vrijednosti Eta i Eta na kvadrat

6. ETNIČKE GRUPE I REGION

Šesto poglavlje istražuje povezanost regionalnog položaja i etničke pripadnosti sa socioekonomskim pokazateljima, pre svega mjesečnim prihodima i statusom zaposlenja ispitanika. Poseban fokus stavljen je na identifikaciju regionalnih razlika između sjevernog, centralnog i južnog dijela države, kao i na uticaj etničkih grupa (Crnogorci, Srbi, Bošnjaci/Muslimani i Albanci) na ekonomski status. Analiza se zasniva na aritmetičkim sredinama, medijanama i regresionim modelima, čime se omogućava kvantitativno sagledavanje varijacija u prihodima i vjerovatnoći nezaposlenosti ili neaktivnosti.

Rezultati pružaju uvid u to kako geografija i etnička pripadnost djelimično oblikuju socioekonomski položaj, naglašavajući razlike u prihodima i zapošljivosti među regijama i etničkim grupama. Ova analiza doprinosi razumijevanju kompleksnog odnosa između regiona i etničkog identiteta u ekonomskom kontekstu, što je ključno za planiranje ciljane politike zapošljavanja i smanjenje regionalnih i etničkih nejednakosti.

Tabela prikazuje raspodjelu posmatrane varijable (mjesečni prihodi ispitanika) po **regionima** (Sjever, Centar, Jug) i etničkim grupama (Crnogorci, Srbi, Bošnjaci/Muslimani i Albanci), izraženu kroz **aritmetičku sredinu i medijanu**. Vrijednosti posmatrane varijable kodirane su prema sledećim prihodovnim kategorijama: 1 – manje od 50€ mjesečno, 2 – od 51 do 100€, 3 – od 101 do 150€, 4 – od 151 do 200€, 5 – od 201 do 250€, 6 – od 251 do 300€, 7 – od 301 do 350€, 8 – od 351 do 400€, 9 – od 401 do 500€, 10 – od 501 do 600€, 11 – od 601 do 700€, 12 – od 701 do 800€, 13 – od 801 do 1000€, 14 – od 1001 do 1500€, 15 – 1501€ i više mjesečno.

Rezultati jasno pokazuju **regionalne razlike u prihodima**. Na sjeveru Crnogorci imaju aritmetičku sredinu 7,46 i medijanu 8, što znači da se većina prihoda kreće u rasponu od 301–400€ mjesečno. Srbi i Bošnjaci/Muslimani na sjeveru bilježe niže prosječne vrijednosti (6,30 i 6,39), što odgovara rasponu od 251–350€ mjesečno, dok Albanci imaju nešto višu aritmetičku sredinu (6,84), što je blizu granice između 301–350€ i 351–400€. Ovi podaci sugerišu da sjever karakteriše niži prihodni nivo u poređenju sa centralnim i južnim regionom.

U centralnom regionu svi ispitanici bilježe značajan rast prosječnih vrijednosti: Crnogorci prosječno ostvaruju 9,66 (medijana 10), što ukazuje na prihode između 401–600€ mjesečno, dok Srbi, Bošnjaci/Muslimani i Albanci imaju vrijednosti između 8,36 i 8,88, što odgovara rasponu 351–500€ mjesečno. Posebno je vidljivo da etničke razlike postaju manje izražene u centralnom regionu, jer sve grupe dostižu sličan nivo prihoda u srednjem rasponu.

Na jugu se zapaža **najviši nivo prihoda**. Crnogorci imaju prosječnu vrijednost 9,84 (medijana 10), Albanci 9,38 (medijana 10), dok Srbi i Bošnjaci/Muslimani

bilježe 9,19 (medijana 9), što sve odgovara kategoriji 401–600€ mjesečno, s tim što su Crnogorci i Albanci bliže gornjoj granici ovog raspona. Ovi podaci ukazuju da jug karakteriše relativno viši ekonomski status ispitanika u poređenju sa sjeverom i centrom, uz zadržavanje manjih razlika između etničkih grupa.

Analiza medijana potvrđuje da raspodjela prihoda nije značajno asimetrična i da je većina ispitanika koncentrisana oko srednjih kategorija prihoda u svakom regionu. Prosječne vrijednosti za sve grupe zajedno takođe prate jasan **regionalni trend**: od 6,75 na sjeveru (251–350€ mjesečno), preko 8,84 u centralnom regionu (351–500€), do 9,19 na jugu (401–500€).

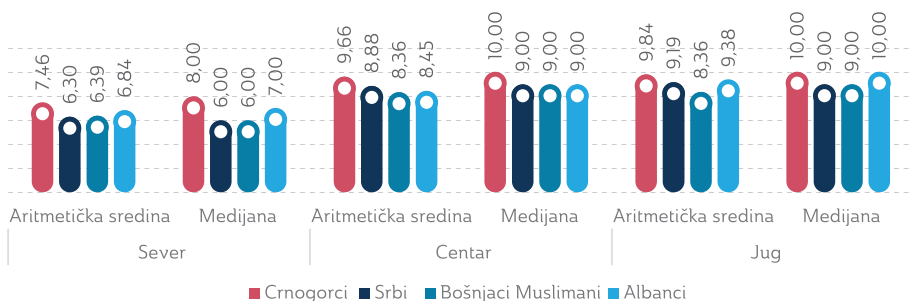
U sažetku, rezultati ukazuju na postojanje **regionalnih i etničkih razlika u prihodima**:

- Sjever ima najniže prosječne prihode, sa jasno izraženim razlikama između etničkih grupa.
- Centar pokazuje rast prihoda i smanjenje razlika među grupama.
- Jug ima najviše prihode, sa manjim razlikama među etničkim grupama, pri čemu Crnogorci i Albanci bilježe najviši prosječni nivo prihoda.

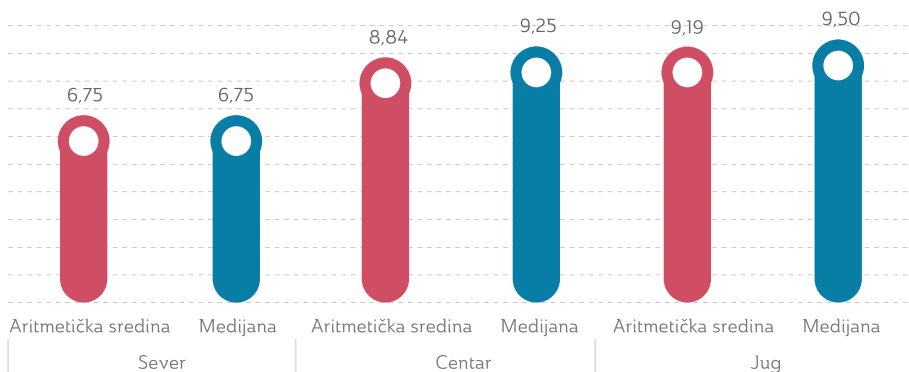
Tabela 14 Kategorije prihoda (legenda)

1,00	manje od 50e mjesečno
2,00	od 51 do 100e
3,00	od 101 do 150e
4,00	od 151-200e
5,00	od 201-250e
6,00	od 251-300e
7,00	od 301-350e
8,00	od 351-400e
9,00	od 401-500e
10,00	od 501-600e
11,00	od 601-700e
12,00	od 701-800e
13,00	od 801-1000e
14,00	od 1001-1500e
15,00	1501e i više

Grafikon 43 Srednje vrijednosti prihoda, podjela prema regionu/delu Crne Gore u kojem žive pripadnici različitih etničkih grupa

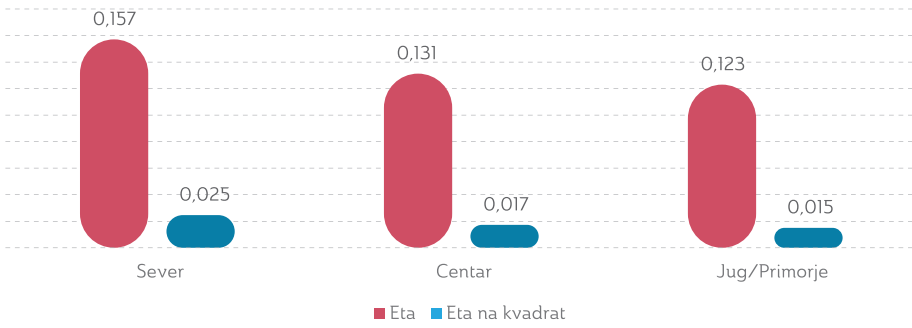
Grafikon 44 Prosjek prihoda, prema regionu

Grafikon prikazuje vrijednosti **Eta** i **Eta na kvadrat** za povezanost između etničke pripadnosti i mjesečnih prihoda ispitanika po regionima (Sjever, Centar, Jug/Primorje). Rezultati pokazuju da je povezanost između etničke pripadnosti i prihoda **slaba**, ali prisutna u svim regionima. Najjača veza primjećena je na sjeveru ($Eta = 0,157$; $Eta^2 = 0,025$), što znači da etnička pripadnost objašnjava oko 2,5% varijanse prihoda u tom regionu. U centralnom regionu Eta iznosi 0,131 ($Eta^2 = 0,017$), a na jugu/primorju 0,123 ($Eta^2 = 0,015$), što pokazuje da etnička pripadnost ima manji uticaj na raspodjelu prihoda u ovim regionima.

Dakle, iako etnička pripadnost nije glavni faktor u određivanju mjesečnih prihoda, njen uticaj je relativno veći na sjeveru u poređenju sa centralnim i južnim regionom, što može biti povezano sa socioekonomskim razlikama i regionalnom koncentracijom etničkih grupa.

Grafikon 45 Vrijednosti Eta i Eta na kvadrat

7. ETNIČKE GRUPE I ROD/POL

Sedmo poglavlje izvještaja bavi se analizom povezanosti **etničke pripadnosti i roda/pola sa ekonomskim statusom ispitanika**, posebno u pogledu mjesečnih prihoda i vjerovatnoće nezaposlenosti ili neaktivnosti na tržištu rada. Istraživanje je fokusirano na razlike između muškaraca i žena unutar svake etničke grupe, kao i na međugrupne razlike u prihodima i ekonomskom položaju. Analiza uključuje deskriptivne statistike, tabele aritmetičkih sredina i medijana, kao i regresione modele koji omogućavaju kvantifikaciju uticaja pola i etničke pripadnosti na raspodjelu prihoda i vjerovatnoću neaktivnosti.

Prvi dio poglavlja prikazuje **prosječne prihode po polu i etničkim grupama**, ističući da muškarci u svim grupama ostvaruju nešto više prosječne prihode od žena, dok se među etničkim grupama Crnogorci i Albanci izdvajaju kao grupe sa najvećim prosječnim primanjima, a Bošnjaci/Muslimani kao grupa sa najnižim prihodima. Drugi dio analizira **jačinu veze između etničke pripadnosti i prihoda**, koristeći Eta i Eta na kvadrat, i ukazuje da etnička pripadnost objašnjava slab do umjeren dio varijanse prihoda, što je slično i kod muškaraca i kod žena.

Pored toga, poglavlje uključuje **regresione analize** koje ispituju uticaj pola na vjerovatnoću neaktivnosti ili nezaposlenosti, kao i kombinovani uticaj pola i etničke pripadnosti na prihode. Ovi rezultati omogućavaju identifikaciju sistematskih obrazaca i razlikovanja u ekonomskom statusu, pružajući uvid u strukturalne razlike koje postoje unutar populacije.

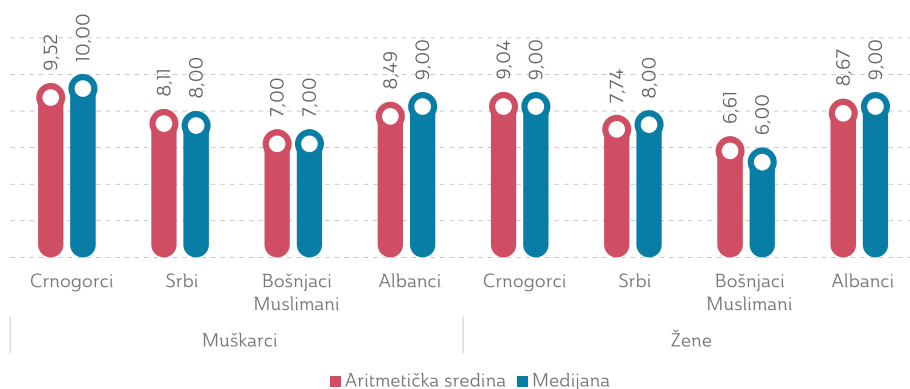
Rezultati pokazuju da **muškarci imaju nešto više prosječne prihode** u odnosu na žene u svim etničkim grupama, sa aritmetičkom sredinom 8,28 (prosječno 351–400€) za muškarce i 8,02 (isto približno 351–400€) za žene.

Među etničkim grupama, **Crnogorci** bilježe najviše prosječne prihode: muškarci sa aritmetičkom sredinom 9,52 i medijanom 10 (401–600€), dok su žene sa aritmetičkom sredinom 9,04 i medijanom 9 (401–500€). **Albanci** imaju slične vrijednosti, sa muškarcima u rasponu 401–500€ i ženama nešto višim prosjekom od 8,67 (oko 401–500€). **Srbi** pokazuju nešto niže prihode: muškarci sa prosjekom 8,11 i žene sa 7,74 (približno 351–400€), dok **Bošnjaci/Muslimani** imaju najniže prihode u obje kategorije: muškarci 7,00 i žene 6,61, što odgovara rasponu 301–350€ mjesečno.

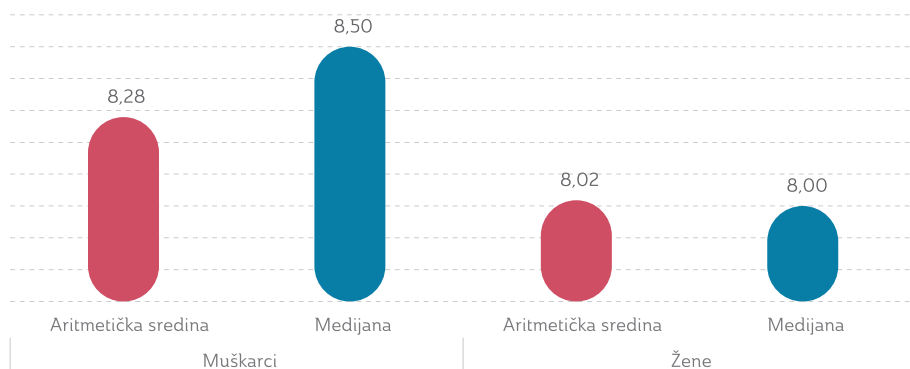
Medijane potvrđuju sličan obrazac: Crnogorci i Albanci imaju medijane između 9 i 10, Srbi oko 8, dok Bošnjaci/Muslimani imaju medijanu 6–7, što ukazuje na koncentraciju prihoda u nižim kategorijama u toj grupi.

Rezultati ukazuju na **razlike u prihodima po polu i etničkoj pripadnosti**: muškarci ostvaruju nešto više prihoda od žena, a među etničkim grupama Crnogorci i Albanci dominiraju po prosječnim prihodima, dok Bošnjaci/Muslimani imaju najniži ekonomski status prema raspodjeli prihoda.

Grafikon 46 Srednje vrijednosti prihoda, prema polu i pripadnosti etničkoj grupi

Grafikon 47 Prosjek primanja

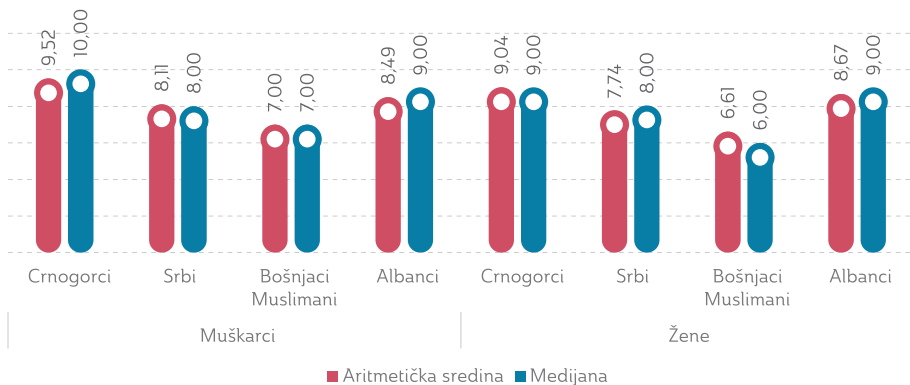

Grafikon prikazuje vrijednosti **Eta** i **Eta na kvadrat** za povezanost između etničke pripadnosti i mjesečnih prihoda ispitanika razdvojeno po polu. Eta mjeri jačinu veze između etničke pripadnosti i prihoda, dok Eta na kvadrat pokazuje koliki dio varijanse prihoda može biti objašnjen etničkom pripadnošću.

Rezultati pokazuju da postoji **slaba do umjerena povezanost** između etničke pripadnosti i prihoda kako kod muškaraca, tako i kod žena. Za muškarce Eta iznosi 0,254, a Eta na kvadrat 0,064, što znači da etnička pripadnost objašnjava oko 6,4% varijanse prihoda. Kod žena je Eta blizu 0,245, a Eta na kvadrat 0,060, odnosno etnička pripadnost objašnjava oko 6% varijanse prihoda. Ovi

rezultati ukazuju da, iako pol sam po sebi ne menja jačinu veze između etničke pripadnosti i prihoda, etnička pripadnost ima sličan, slab do umjeren uticaj na raspodjelu prihoda i kod muškaraca i kod žena. To znači da razlike u prihodima među etničkim grupama postoje u oba pola, ali nisu dominantan faktor u ukupnoj varijansi prihoda.

Grafikon 48 Vrijednosti Eta

8. ETNIČKE GRUPE I GODINE/STAROST

Poglavlje 8 analizira demografske razlike između etničkih grupa u uzorku kroz period od 2007. do 2025. godine, fokusirajući se na prosječnu starost ispitanika. Cilj ovog dijela istraživanja je da utvrdi postoje li statistički značajne razlike u starosnoj strukturi između etničkih zajednica i da prikaže kako se ove razlike razvijaju tokom vremena. Posebna pažnja posvećena je identifikaciji trendova starenja unutar svake etničke grupe i procjeni praktične veličine efekta, koristeći mjere Eta i Eta na kvadrat.

Analiza pokazuje da Srbi u većini godina bilježe najvišu prosječnu starost, dok su Albanci i Bošnjaci/Muslimani u ranijim posmatranim godinama bili mlađi. Crnogorci pokazuju blaže fluktuacije, bez izraženog trenda, dok kod Albanaca postoji primjetan porast prosječne starosti u kasnijem periodu, što ukazuje na promjene u demografskoj strukturi unutar ove grupe. Razlike u prosječnoj starosti između etničkih grupa nisu slučajne, već su statistički potvrđene ANOVA testom ($p < 0,05$) u svim posmatranim godinama, što implicira postojanje sistemskih demografskih obrazaca u populaciji.

U svim godinama (2007–2025) postoje statistički značajne razlike u prosječnoj starosti između etničkih grupa. To znači da Prosječne starosti nisu jednake u svim etničkim grupama. Ovo se ne događa slučajno — razlike su statistički potvrđene.

Tabela 15 Srednje vrijednosti (aritmetička sredina i medijana) godina/starosti pripadnika etničkih grupa, tokom vremena

Etnička grupa	Crnogorci		Srbi		Bošnjaci-Muslimani		Albanci	
	Aritm. sredina	Medijana	Aritm. sredina	Medijana	Aritm. sredina	Medijana	Aritm. sredina	Medijana
2007	43,16	42,00	44,68	44,00	41,35	40,00	42,70	40,00
2008	43,26	41,00	44,49	44,00	40,82	39,00	39,32	38,45
2009	43,45	42,00	44,84	45,00	41,88	40,00	40,37	40,00
2010	43,34	42,00	44,96	45,00	41,10	39,00	40,97	39,00
2011	43,71	41,00	46,40	47,00	44,14	45,00	42,42	41,00
2012	44,07	42,00	45,59	46,00	44,95	44,00	42,43	40,80
2013	43,65	43,00	47,00	47,00	43,77	43,00	40,08	39,00
2014	43,44	41,00	48,44	48,00	45,81	47,00	43,01	39,53
2015	44,96	44,00	46,40	44,00	45,53	45,00	41,32	39,00
2016	43,23	41,00	48,02	47,00	45,24	45,00	47,11	47,00

Etnička grupa	Crnogorci		Srbi		Bošnjaci-Muslimani		Albanci	
	God.	Aritm. sredina	Medija-na	Aritm. sredina	Medija-na	Aritm. sredina	Medija-na	Aritm. sredina
2017	42,69	40,00	48,09	48,69	44,90	44,42	48,51	50,86
2018	41,85	40,00	49,09	51,00	46,35	45,98	45,45	44,43
2019	42,29	39,00	51,03	53,00	43,74	42,00	47,37	47,36
2020	42,24	40,00	47,82	48,00	48,10	49,00	46,96	46,00
2021	42,43	40,00	49,70	51,00	45,97	47,00	46,30	48,00
2022	41,89	39,00	49,59	51,00	46,01	43,91	47,19	47,14
2023	41,72	40,00	50,59	53,00	42,72	40,37	46,42	44,00
2024	41,20	39,00	50,97	53,00	45,47	45,22	41,70	37,00
2025	48,80	47,00	50,95	51,00	46,76	44,00	53,56	55,24

Opšti uzorci kroz vrijeme:

Srbi - U većini godina imaju **najveću srednju starost**

Na primjer:

- 2007: 44,68
- 2011: 46,40
- 2014: 48,44
- 2018: 49,09
- 2023: 50,59
- 2024: 50,97
- 2025: 50,95

Ovo sugeriše: Srbi su **najstarija etnička grupa** unutar uzorka kroz veći dio perioda.

Bošnjaci/Muslimani: U ranim godinama imaju **nižu prosječnu starost** nego Srbi. Kasnije (naročito posle 2015) prosjeci su često bliži ali i ponegdje viši (npr. 48,10 u 2020.). Demografski obrazac se mijenja kroz vrijeme.

Crnogorci: U ranim godinama prosječna starost oko 43. U kasnijim godinama opada, pa raste — ali **nema doslednu tendenciju kao kod Srba**.

Albanci: U većini ranijih godina imaju **najnižu prosječnu starost**. U kasnijim godinama (npr. 2016, 2017, 2025) prosjeci su visoki (48–53). U adolescenciji struktura uzorka možda pokazuje drugačiji demografski obrazac. U poslednjim godinama, Albanac/Alбанка su često najstariji ili jednako stari kao Srbi

Trendovi u starosti po etničkim grupama

Srbi: postepeno starenje uzorka. Prosječna starost raste kroz skoro sve godine.

Crnogorci: blaže fluktuacije Ne pokazuju jasan trend rasta kroz cio period.

Bošnjaci/Muslimani - umjeren porast kroz vreme, ali ne linearno.

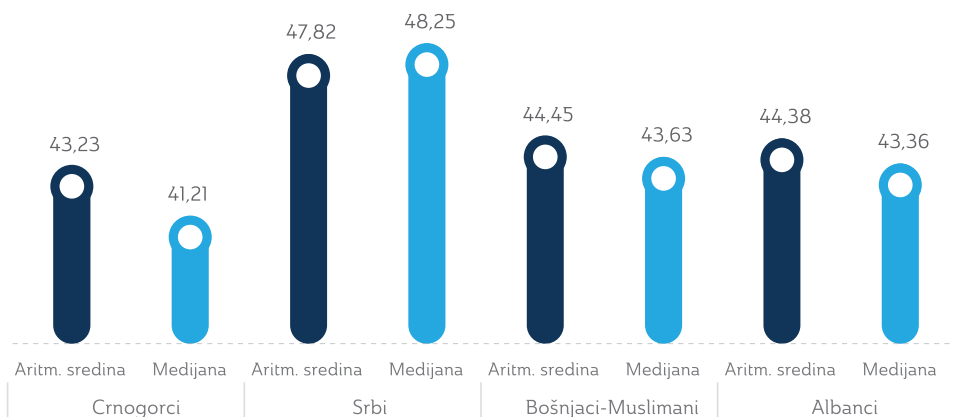
Albanci - početno mlađi, ali u nekim kasnijim godinama zapažen porast srednje starosti.

Struktura starosti nije ista u svim etničkim grupama. Etnička pripadnost je povezana sa demografskim razlikama. Te razlike **postoje konstantno tokom vremena**. Neki trendovi su jasni (npr. Srbi stariji od drugih grupa), dok su drugi **promjenljiviji**. To je **važan nalaz**, jer implicira demografske razlike između etničkih grupa, moguće razlike u migracijama, fertilitetu, obrazovanju, socio-ekonomskom statusu, nije slučajnost — potvrđeno je statistički.

Tabela 16 Prosjek godina/starosti pripadnika etničkih grupa, tokom vremena

Prosjek za period 2007-2025							
Crnogorci		Srbi		Bošnjaci-Muslimani		Albanci	
Aritm. sredina	Medijana	Aritm. sredina	Medijana	Aritm. sredina	Medijana	Aritm. sredina	Medijana
43,23	41,21	47,82	48,25	44,45	43,63	44,38	43,36

Grafikon 49 Prosjek godina/starosti ispitanika

Analiza prosječne starosti ispitanika pokazuje značajne razlike između etničkih grupa u svim posmatranim godinama (2007–2025). ANOVA testovi ukazuju na statistički značajne razlike u prosječnoj starosti između etničkih grupa ($p < 0,05$) za svaku godinu posmatranja. Srbi su u većini godina imali najvišu prosječnu starost, dok su Albanci i Bošnjaci/Muslimani u ranijim godinama bili relativno mlađi. Trendovi kroz vrijeme ukazuju na postepeno starenje srpskog uzorka, dok ostale etničke grupe pokazuju različite obrasce promjena kroz period. Ove razlike mogu reflektovati demografske i društvene karakteristike populacije koje se razlikuju između etničkih zajednica.

Tabela 17 Vrijednosti Eta i Eta na kvadrat

Godina	Eta	Eta ²	Tumačenje efekta
2007	0,069	0,005	vrlo mali efekat
2008	0,092	0,008	mali efekat
2009	0,076	0,006	vrlo mali
2010	0,087	0,008	mali
2011	0,082	0,007	mali
2012	0,052	0,003	vrlo mali
2013	0,115	0,013	mali
2014	0,139	0,019	bliži srednjem
2015	0,069	0,005	vrlo mali
2016	0,130	0,017	mali
2017	0,155	0,024	srednji efekat
2018	0,203	0,041	srednji
2019	0,236	0,056	srednji
2020	0,166	0,028	mali do srednji
2021	0,196	0,039	srednji
2022	0,216	0,046	srednji
2023	0,248	0,061	srednji
2024	0,270	0,073	srednji / jači
2025	0,093	0,009	mali

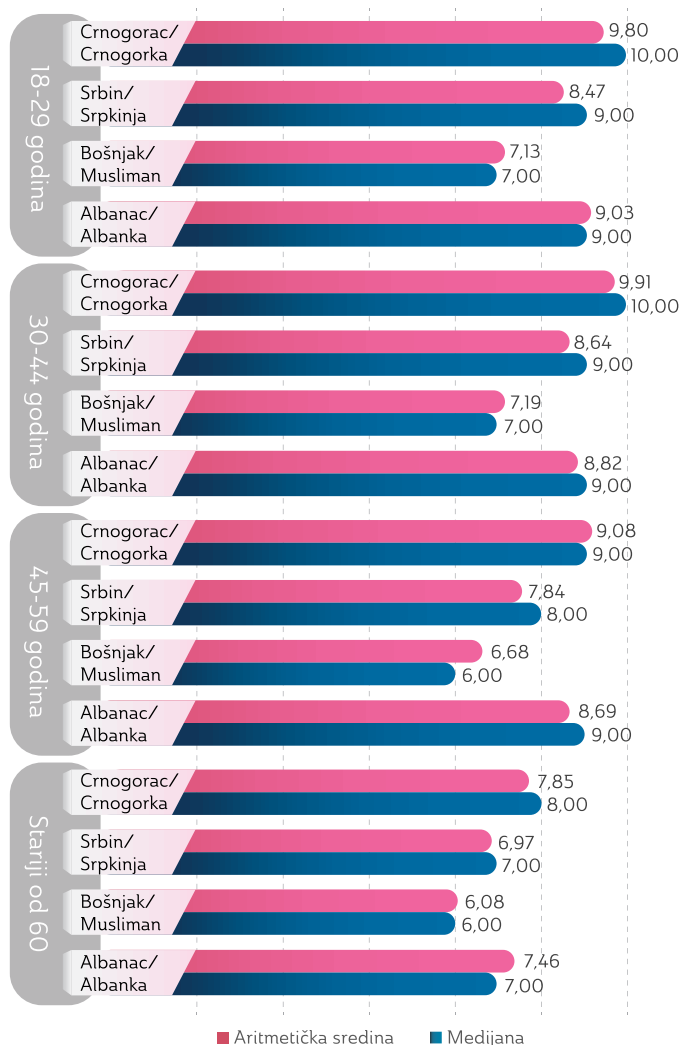
Veza između etniciteta i starosti nije samo statistički značajna — već ima i različitu jačinu kroz vreme.

Tabela 18 prikazuje operativnu kategorizaciju mjesečnih prihoda korišćenu u analizi. Prihodi su podijeljeni u 15 intervala, u rasponu od kategorije bez prihoda ili prihoda manjeg od 50 € mjesečno, do kategorije 1501 € i više.

Ovakva podjela omogućava preciznije razlikovanje socioekonomskih pozicija ispitanika, analizu distribucije prihoda po etničkoj i starosnoj osnovi, poređenje prosječnih vrijednosti kroz ordinalnu skalu prihoda.

Važno je naglasiti da su kategorije raspoređene hijerarhijski – rast vrijednosti kategorije označava viši prihod, što omogućava interpretaciju prosječnih vrijednosti kao indikatora relativnog ekonomskog položaja posmatranih grupa.

Grafikon 52 Prosječna visina primanja pripadnika etničkih grupa, podjela prema starosnim kategorijama

Grafikon 52 prikazuje prosječne vrijednosti prihoda etničkih grupa u različitim starosnim kategorijama. Ovaj prikaz omogućava istovremeno sagledavanje dvije dimenzije: etničke pripadnosti i životnog ciklusa.

Uočavaju se sledeći obrasci:

Prosječna primanja rastu sa godinama do određene starosne granice, što je u skladu sa tipičnim obrascem profesionalne stabilizacije i akumulacije radnog iskustva.

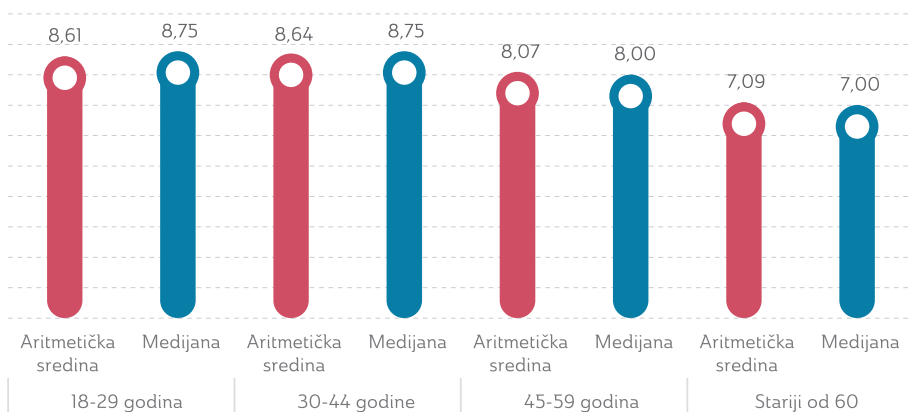
U najmlađim starosnim kategorijama prosjeci su niži, što može biti povezano sa školovanjem, početnim fazama zaposlenja ili nestabilnijim radnim statusom.

U starijim kategorijama moguće je uočiti stagnaciju ili blagi pad, što može biti posledica izlaska sa tržišta rada ili prelaska u penzioni status.

Između etničkih grupa postoje razlike u prosječnim vrijednostima, što ukazuje na postojanje strukturnih nejednakosti u ekonomskom položaju.

Ovaj grafikon sugerise da starost djeluje kao faktor koji utiče na visinu prihoda, ali da etnička pripadnost dodatno diferencira ekonomski status unutar svake starosne grupe.

Grafikon 53 Prosječna vrijednost/prosjeak prihoda pripadnika etničkih grupa, prikazano po starosnim kategorijama

Grafikon 53 dodatno precizira odnos između starosti i prihoda, fokusirajući se na prosječne vrijednosti po etničkim grupama unutar svake starosne kategorije.

Analiza pokazuje:

- Da razlike među etničkim grupama nisu uniformne u svim životnim fazama.
- U pojedinim starosnim grupama jaz u prihodima je izraženiji, dok je u drugim relativno sužen.
- U srednjim starosnim kategorijama, gdje je radna aktivnost najintenzivnija, razlike su najvidljivije, što ukazuje na moguću kumulaciju prednosti ili nepovoljnosti tokom radnog vijeka.
- Trend koji se može izdvojiti jeste da ekonomske razlike nisu statične, već variraju u zavisnosti od starosne strukture, što ukazuje na interakciju između generacijskih i etničkih faktora.

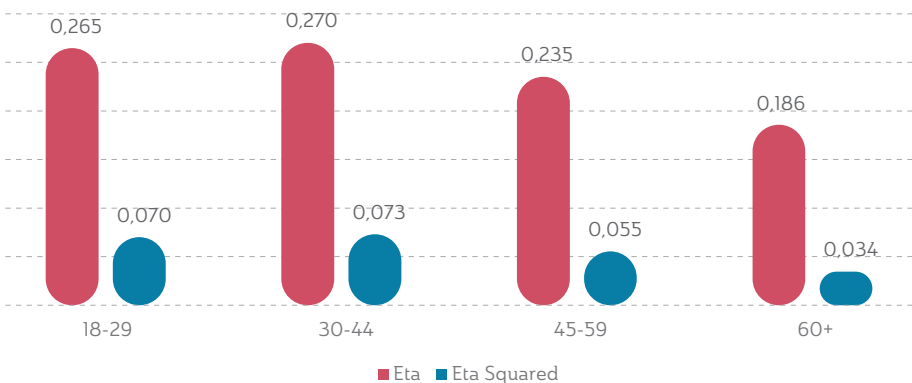
Grafikon 54 prikazuje vrijednosti Eta i Eta², koje mjere jačinu povezanosti između starosne kategorije i visine prihoda (u okviru etničkih grupa).

Interpretacija pokazatelja:

- **Eta** označava jačinu veze između dvije promjenljive.
- **Eta² (Eta na kvadrat)** pokazuje koliki procenat varijanse prihoda može biti objašnjen starosnom kategorijom.

Ako je vrijednost Eta umjerena, to znači da postoji primjetna, ali ne i dominantna povezanost između starosti i prihoda. Eta² pruža precizniji uvid: ukoliko je procenat objašnjene varijanse nizak, to znači da starost jeste faktor, ali da značajan dio razlika u prihodima proizlazi iz drugih činilaca (npr. obrazovanje, region, etnička pripadnost, sektor zaposlenja).

Grafikon 54 Vrijednosti Eta i Eta na kvadrat

Ovaj nalaz sugerise da starosna struktura ima određeni, ali ograničen doprinos objašnjenju ekonomskih razlika, te da je potrebno razmatrati širi skup determinanti socioekonomskog statusa.

DRUGI DIO – ZAKLJUČAK I PREPORUKE

Zaključak (po poglavljima)

1.1 – Etničke grupe i prihodi

- **Rast prihoda:** Tokom perioda 2009–2025 svi etnički ispitanici bilježe postepeni rast prihoda, najizraženije u periodu 2020–2025.
- **Visoke kategorije prihoda:** Albanci i Crnogorci dominiraju višim prihodnim kategorijama, dok Srbi i Bošnjaci/Muslimani imaju niže, ali stabilno rastuće prihode.
- **Transformacija strukture:** Značajan prelazak populacije iz niskih u srednje i visoke prihode odražava poboljšanje životnog standarda i ekonomskog položaja.
- **Statistička potvrda:** Cramer's V i η^2 vrijednosti pokazuju da etnička pripadnost postaje značajan faktor u objašnjenju razlika u prihodima, posebno kod Bošnjaka/Muslimana.
- **Zaključak:** Etnička pripadnost je relevantna, ali ne i jedini faktor; ukupni trendovi reflektuju i šire ekonomske i demografske promjene.

1.2 – Etničke grupe i region

- **Regionalna koncentracija:** Crnogorci su češće u centralnim i primorskim regionima, Srbi i Bošnjaci/Muslimani više na sjeveru i u urbanim sredinama.
- **Veza etničke pripadnosti i regiona:** Statistički značajna (Chi-square), ali jačina veze je slaba (Cramer's V).
- **Zaključak:** Postoje dugoročni, ali relativno slabiji strukturni obrasci regionalne distribucije etničkih grupa.

2. – Etničke grupe i status zaposlenja

- **Zaposlenost i etnička pripadnost:** Crnogorci imaju najstabilniju zaposlenost, Srbi najviši udio penzionisanih, Bošnjaci/Muslimani početni visok udio nezaposlenih, Albanci izražene fluktuacije.
- **Jačina povezanosti:** Slaba do umjerena (Cramer's V), što znači da etnička pripadnost objašnjava samo dio razlika u statusu zaposlenja.
- **Prihodi po statusu:** Stalno zaposleni ostvaruju najveće prihode; nezaposleni najmanje. Crnogorci i Albanci generalno ostvaruju više prihode od Srba i Bošnjaka/Muslimana.
- **Zaključak:** Postoji dugoročna, ali umjerena povezanost između etničke pripadnosti, statusa zaposlenja i prihoda; socio-ekonomski faktori i dalje igraju značajnu ulogu.

3. – Etničke grupe i sektor zaposlenja

- **Javni sektor:** Veća zastupljenost Bošnjaka/Muslimana i Crnogoraca.
- **Privatni sektor:** Dominacija Albanaca; Srbi najmanje zastupljeni.
- **Neaktivnost:** Sve tri grupe imaju veću vjerojatnoću neaktivnosti u odnosu na Crnogorce, pri čemu Bošnjaci/Muslimani najizraženije.
- **Prihodi po sektorima:** Crnogorci i Albanci ostvaruju veće prosječne prihode; neaktivni i nezaposleni najniže.
- **Zaključak:** Etnička pripadnost i sektor zaposlenja ključni su za oblikovanje socio-ekonomskog položaja, sa očiglednim disparitetima na tržištu rada.

4. – Etničke grupe i zanimanje

- **Dominantne kategorije:** Najčešće neaktivni; aktivni su radnici i administrativni službenici.
- **Etnički obrasci:** Albanci najčešće radnici i preduzetnici; Bošnjaci/Muslimani radnici i niži službenici; Crnogorci u višim službeničkim i menadžerskim ulogama; Srbi najveći udio neaktivnih.
- **Statistička potvrda:** Hi-kvadrat i Cramer-V pokazuju slabu do umjerenu povezanost, sa blagim rastom efekta u kasnijim godinama.
- **Zaključak:** Dugoročne razlike u strukturi zanimanja postoje, sa jasno izraženim obrascima aktivnosti i profesionalnog statusa.

5. – Etničke grupe i obrazovanje

- **Srednji nivo obrazovanja:** Dominira u svim grupama.
- **Visoki nivo:** Porast kod Crnogoraca i Albanaca u kasnijim godinama; Bošnjaci/Muslimani ostaju na nižim nivoima, ali sa porastom visoko obrazovanih.
- **Niski nivo:** Najizraženiji kod Srba i Bošnjaka/Muslimana u ranijim godinama.
- **Zaključak:** Postoje obrazovne nejednakosti među etničkim grupama, sa umjerenim, ali značajnim uticajem etničke pripadnosti.

6. – Etničke grupe i region

- **Prihodi po regionima:** Sjever – niži prihodi; Centar – rast prihoda i ujednačenost; Jug/Primorje – najviši prihodi.
- **Nezaposlenost/neaktivnost:** Viša na Sjeveru, niža na Jugu/Primorju.
- **Etnička pripadnost:** Srbi, Bošnjaci/Muslimani i Albanci imaju veće šanse za nezaposlenost i niže prihode od Crnogoraca; najveći negativni efekat kod Bošnjaka/Muslimana.
- **Zaključak:** Kombinacija regiona i etničke pripadnosti oblikuje ekonomski status i pristup tržištu rada, sa većim rizikom marginalizacije na Sjeveru.

7. – Etničke grupe i rod/pol

- **Razlike po polu:** Muškarci ostvaruju više prihode; žene češće neaktivne/nezaposlene (51 % vs 33 %).
- **Etnička razlika:** Crnogorci i Albanci ostvaruju najveće prihode; Bošnjaci/Muslimani najniži.
- **Zaključak:** Pol i etnička pripadnost utiču na prihode i tržišni status; kombinacija faktora stvara ekonomske nejednakosti koje zahtevaju ciljana rešenja.

8. – Etničke grupe i starosna struktura

- **Rani period (2007–2013):** Male razlike u starosnoj strukturi; statistički značajne, praktična veličina efekta mala ($Eta^2 < 0,02$).
- **Kasniji period (2017–2025):** Umjeren uticaj etničke pripadnosti, posebno 2024. godine ($Eta = 0,270$; $Eta^2 = 0,073$).
- **Trendovi starenja:** Srbi postepeno stare; Bošnjaci/Muslimani i Crnogorci imaju blaže promjene; Albanci bilježe porast prosječne starosti u kasnijim godinama.
- **Zaključak:** Etnička pripadnost značajan je faktor u oblikovanju starosne strukture, uz varijacije između grupa koje odražavaju demografske i socio-ekonomske razlike.

Preporuke

Na osnovu rezultata istraživanja, mogu se formulisati sledeće ključne preporuke:

1. Ekonomska inkluzija i prihodi

- **Podsticati rast prihoda kod ranjivih grupa:** Smjernice i programi koji ciljaju Bošnjake/Muslimane i Srbe u svrhu povećanja prihoda i ekonomske mobilnosti.
- **Programi za visoko prihodovne kategorije:** Podsticati obrazovanje, stručnu obuku i preduzetničke inicijative kod grupa sa nižim prosječnim prihodima.
- **Praćenje ekonomske diverzifikacije:** Redovno praćenje razlika u prihodima među etničkim grupama kako bi se rano identifikovali trendovi nejednakosti.

2. Regionalna politika i tržište rada

- **Ciljana podrška Sjeveroistočnom regionu:** Programi zapošljavanja i ekonomske stimulacije za smanjenje neaktivnosti i povećanje prosječnih prihoda.
- **Ravnomerna distribucija resursa:** Podsticaji za ulaganja u Sjeveru i Centralnom regionu kako bi se smanjile regionalne ekonomske razlike.
- **Monitoring kombinovanih faktora:** Praćenje interakcije etničke pripadnosti i regiona radi identifikacije zona rizika.

3. Zapošljavanje i sektor

- **Podrška inkluzivnom zapošljavanju:** Otvaranje prilika za Srbe i Bošnjake/Muslimane u javnom sektoru kroz kvote, mentorstvo i programi osposobljavanja.
- **Podsticanje privatnog sektora i preduzetništva:** Kreiranje finansijskih i obrazovnih programa za grupe manje zastupljene u privatnom sektoru.
- **Razvoj fleksibilnih radnih oblika:** Programi koji omogućavaju pristup tržištu rada za neaktivne i nezaposlene, sa posebnim fokusom na ranjive etničke grupe.

4. Profesionalni razvoj i zanimanje

- **Podrška višim i stručnim zanimanjima:** Programi za obrazovanje i stručno usavršavanje kod Bošnjaka/Muslimana i Srba radi povećanja zastupljenosti u profesionalnim i menadžerskim ulogama.
- **Fokus na inkluziju radnika i nižih službenika:** Obuka i certifikacija koja omogućava napredovanje ka višim pozicijama unutar organizacija.
- **Promocija preduzetništva:** Posebno za Albance i Bošnjake/Muslimane kako bi se povećala ekonomska fleksibilnost.

5. Obrazovanje

- **Povećanje pristupa visokom obrazovanju:** Stipendije, mentorski programi i edukativni centri za Bošnjake/Muslimane i Srbe.
- **Fokus na srednje stručno obrazovanje:** Osigurati kvalitetne programe srednje stručne spreme, koji direktno povećavaju zapošljivost.
- **Praćenje obrazovnih nejednakosti:** Redovna analiza razlika u obrazovnim profilima po etničkoj pripadnosti i regionu.

6. Rodne razlike i pol

- **Podrška ženama na tržištu rada:** Programi zapošljavanja, osposobljavanja i fleksibilnog rada za žene, posebno u grupama sa nižim prihodima.
- **Rodna i etnička ravnopravnost:** Politike i subvencije koje ciljaju kombinovane nejednakosti po polu i etničkoj pripadnosti.
- **Praćenje efekata intervencija:** Mjerenje promjene prihoda i neaktivnosti žena kroz ciljanje ranjivih etničkih grupa.

7. Demografski trendovi i starosna struktura

- **Planiranje resursa za starije populacije:** Posebni programi za starije Srbe i Albance na Sjeveru radi smanjenja rizika od marginalizacije.
- **Praćenje migracija i fertiliteta:** Razumijevanje demografskih promjena kako bi se unaprijed planirali programi socijalne i ekonomske integracije.
- **Podrška mladim populacijama:** Programi obrazovanja, zapošljavanja i preduzetništva za mlađe pripadnike etničkih grupa sa nižim prosječnim prihodima.

8. Monitoring i politika

- **Redovno praćenje socio-ekonomskih nejednakosti:** Periodične analize prihoda, zaposlenja, obrazovanja i starosne strukture po etničkim grupama i regionima.
- **Ciljane politike inkluzije:** Formulisanje strategija zasnovanih na dokazima, koje smanjuju ekonomske i socijalne nejednakosti.
- **Evaluacija efekata:** Praćenje rezultata politika i intervencija za prilagođavanje mjera u realnom vremenu.

CIP - Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње

ISBN 978-86-85803-60-4
COBISS.CG-ID 37767940

